Закарпатська обласна державна адміністрація –
обласна військова адміністрація

З В І Т
про стратегічну екологічну оцінку проєкту Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Ужгород – 2025

Зміст

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, їх зв'язок з іншими документами державного планування 5
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнози зміну цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено 32
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу 70
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з 73
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування 79
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та 87
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування 104
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь- які ускладнення 107
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення 110
2. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників відповідно до кожного з визначених у звіті про стратегічну екологічну оцінку 111
6. Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання документа державного планування, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, включають: 134
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення 136
11. Резюме інформації нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію 137

Список малюнків

Рис 1. Карта Закарпатської області 32
Рис 2. Схема природних ландшафтів Закарпатської області 33
Рис 3. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення в.. Закарпатській області 35
Рис 4..... Викиди основних забруднюючих речовин, діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2024 році по Закарпатській області 36
..... 36
Рис 5. Районний зріз викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення в Закарпатській області в 2021 році 37
Рис 6. Структура викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Закарпатській області за видами економічної діяльності 25
Рис 7. Мережа поверхневих вод Закарпатської області 27
Рис 8. Забір і використання води в Закарпатській області 27
Рис 9. Використання води в розрізі видів економічної діяльності 28
Рис 10. Ґрунти Закарпатської області 33

Рис 11. Схема об'єктів екомережі Закарпатської області 39
Рис 12. Заповідність території Закарпатської області 46
Рис 13. Об'єкти Смарагдової мережі на території Закарпатської області..... 50
Рис 14. Карта водно-болотних угідь міжнародного значення на території Закарпатської області 51
Рис 15. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні..... 52
Рис 16. Термальні зони Закарпаття 54
Рис 17. Чисельність населення Закарпатської області..... 59
Рис 18. Смертність населення в Закарпатській області за основними причинами смерті 60
Рис 19. Структура надавачів медичної допомоги у Закарпатській області за формою власності61
Рис 20. Карта місць надання первинної медичної допомоги в Закарпатській області 62
Рис 21. Розподіл декларацій про вибір лікаря ПМД за віковими групами у Закарпатській області 62
Рис 22. Статево-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря ПМД у Закарпатській області 63

Список таблиць

Таблиця 1. Структура стратегічних, оперативних цілей та завдань Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року 5
Таблиця 2. Структура завдань та інструментів реалізації Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року 9
Таблиця 3. Аналіз відповідності стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року оновленій Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки..... 19
Таблиця 4. Аналіз відповідності цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року 25
Таблиця 5. Аналіз відповідності цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року 26
Таблиця 6. Відповідність інструментів реалізації регіонального Плану заходів 2027 стратегічним цілям (завданням, напрямами) документів державного планування 27
Таблиця 7. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі Ужгорода в 2021 році[5] 26
Таблиця 8. Динаміка водокористування у Закарпатській області, млн м^3 [7] 28
Таблиця 9. Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин основними водокористувачами 30
Таблиця 10. Скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами у Закарпатській області[9] . 31
Таблиця 11. Земельні ресурси Закарпатської області[11] 32
Таблиця 12. Характеристика ґрунтів Закарпатської області за вмістом гумусу[12] 34
Таблиця 13. Площі еродованих земель Закарпатської області та розміщення орних земель за крутизною схилів, тис га[13] 36
Таблиця 14. Мінерально-сировинна база Закарпатської області[15] 37
Таблиця 15. Площі земельних угідь – складових національної екомережі в Закарпатській області, тис. га[17] 40
Таблиця 16. Види тваринного світу, що охороняються[18] 43
Таблиця 17. Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) Закарпатської області за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.01.2024 року)[19] 46
Таблиця 18. Затверджені об'єкти Смарагдової мережі на території Закарпатської області[25] 50
Таблиця 19. Показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки у 2020 р., тис. т[28] 55
Таблиця 20. Кількість паспортизованих місць видалення відходів (станом на 01.01.2023 р.)[29].... 56
Таблиця 21. Інфраструктура утилізації та оброблення відходів[30] 57

Таблиця 22. Природний приріст/зменшення населення в Закарпатській області[31] 59
Таблиця 23. Система моніторингу стану довкілля в Закарпатській області[35] 68
Таблиця 24. Вплив завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 на компоненти довкілля 70
Таблиця 25. Ключові потенційні екологічні проблеми і ризики та їхні зв'язки із Планом заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року . 73
Таблиця 26. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідно до контрольного переліку питань 87
Таблиця 27. Оцінка ймовірного виливу завдань Плану заходів 2027 на компоненти довкілля... 90
Таблиця 28. Заходи, передбачені для запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірного негативного виливу на компоненти довкілля, в тому числі здоров'я населення, внаслідок реалізації цілей і завдань Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року 104
Таблиця 29. Рекомендовані показники (індикатори) моніторингу наслідків виконання Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року для довкілля, в тому числі для здоров'я населення 111
Таблиця 30. Рекомендовані показники (індикатори) моніторингу наслідків виконання Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року для довкілля, в тому числі для здоров'я населення 112

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, їх зв'язок з іншими документами державного планування

Проєкт Плану заходів у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року (далі – План заходів 2027) визначає основні проєкти регіонального розвитку та заходи до регіональних програм розвитку на період 2025 – 2027 роки для реалізації завдань, визначених Стратегією розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, їх фінансове забезпечення та систему моніторингу та оцінку результативності, у тому числі у відповідності до визначених індикаторів.

Найвищим орієнтиром для регіональних проєктів та програм регіонального розвитку є стратегічне бачення Закарпатської області, визначене Стратегією розвитку – 2027, а саме: Закарпатська область – регіон з унікальними можливостями для створення нових проектів та ідей, південно-західні ворота України до Європейського Союзу, привабливий край, де жителі спільно з органами влади та місцевого самоврядування працюють над досягненням комфортних умов життя, край збереження культурно-історичних пам'яток, традицій та природи; область, де дотриманий баланс розвитку промисловості та збереження унікальних природних ресурсів; регіон, де хочеться жити і працювати.

Стратегічне бачення розвитку Закарпатської області буде забезпечуватись через досягнення трьох стратегічних цілей:

1. Розвиток орієнтований на людину.
2. Підвищення конкурентоспроможності регіону.
3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області.

Стратегічні цілі будуть досягатись через реалізацію оперативних цілей та завдань (таблиця 1.).

Таблиця 1. *Структура стратегічних, оперативних цілей та завдань Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року*

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Розвиток орієнтований на людину	
1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.1.1.Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти
	1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами
	1.1.3.Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів і принципу гендерної Рівності
1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки
	1.2.2.Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадженя нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій
	1.2.3.Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини
1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров'я-зберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя
	1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т.ч. зі створенням реабілітаційних відділень)
	1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я
	1.3.4.Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури

1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО	1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей
	1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі
	1.4.3.Доступне житло, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин
	1.4.4.Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості
1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності
	1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області
	1.5.3.Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб
	1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей
	1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді
1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності
	1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).
Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності регіону	
2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.1.1. Підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо)
	2.1.2. Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, у тому числі релокованого бізнесу
	2.1.3. Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції
	2.1.4. Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів
2.2.Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.2.1. Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин
	2.2.2. Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції
	2.2.3. Розвиток лісового господарства та деревообробки
	2.2.4. IT - кластер Закарпаття
	2.2.5. Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії
	2.3.1. Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг

2.3.Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.3.2. Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників)
	2.3.3. Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій
	2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів
2.4.Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.4.1. Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці, дуальна освіта
	2.4.2. Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій
	2.4.3. Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості
	2.4.4. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів, співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами в регіоні
2.5.Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.5.1. Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури
	2.5.2. Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення
	2.5.3. Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури
2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.6.1. Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів
	2.6.2. Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури
	2.6.3. Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії
	2.6.4. Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами
2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування
	2.7.2. Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності
	2.7.3. Стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії
Стратегічна ціль 3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області	
3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.1.1. Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі
	3.1.2. Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону
	3.1.3. Ефективна система моніторингу невиснажливого і раціонального використання мінеральних і термальних вод області
	3.1.4. Формування еколого – орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін
	3.1.5. Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад

3.2.Дружній до довкілля простір області	3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області
	3.2.2. Зниження рівня забруднення повітря викидами від стаціонарних та рухомих джерел забруднення (автомобілів), стимулювання використання електромобілів
	3.2.3.Створення ефективної системи поводження з відходами
	3.2.4.Екоосвіта
	3.2.5.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод
3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій	3.3.1.Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо)
	3.3.2. Підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій
	3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг
	3.3.4.Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств
	3.3.5.Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції
	3.3.6.Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесел, крафтового виробництва та виробництва продуктів із географічним зазначенням

А кожне завдання буде досягатися шляхом впровадження відповідного інструменту реалізації.

До інструменту реалізації відносяться:

регіональна програма розвитку - комплекс взаємопов'язаних єдиною метою проєктів регіонального розвитку та заходів, спрямованих на досягнення цілей Стратегії;

проєкт регіонального розвитку - комплекс взаємопов'язаних заходів для розв'язання окремих проблем розвитку спрямованих на досягнення цілей та завдань Стратегії;

захід - послідовні дії (управлінського, правового, аналітичного чи іншого характеру), які спрямовані на досягнення цілей та виконання завдань Стратегії. На відміну від проєктів регіонального розвитку, заходи мають коротший період реалізації, простішу структуру та є менш ресурсозатратними. У контексті заходів переважно йдеться про "м'яку складову".

В рамках Плану заходів передбачено реалізувати **54 проєкти регіонального розвитку, 1 захід та 36 програм регіонального розвитку**

Таблиця 2. *Структура завдань та інструментів реалізації Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року*

Завдання Стратегії	Інструмент реалізації	Назва інструмента реалізації
Проєкти регіонального розвитку		
1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми Потребами	Проєкт регіонального розвитку	Надання якісних послуг дітям з особливими освітніми потребами
1.1.3. Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів та принципу гендерної рівності	Проєкт регіонального розвитку	Освіта без бар'єрів
1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки.	Проєкт регіонального розвитку	Реставрація пам’ятки культури місцевого значення колишня Синагога
1.2.2. Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій	Проєкт регіонального розвитку (є програма департаменту культури)	Літня читальна зала на базі комунального закладу «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потушняка»
1.2.3.Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини	Проєкт регіонального розвитку	Облаштування арт-майданчика на території АКІМ
1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя	Проєкт регіонального розвитку (в проєкті зазначена назва регіональної програмиг0	Зміцнення системи охорони здоров’я та збереження життя (HEAL UKRAINE)
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створенням реабілітаційних відділень)	Проєкт регіонального розвитку	CROSSDIAM «Спільні дії щодо підвищення спроможності медико-діагностичних служб двох регіональних медичних закладів Люблінського воєводства і Закарпаття»
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров’я всіх рівнів (в т. ч. зі створення реабілітаційних відділень)	Проєкт регіонального розвитку	Рівний доступ до стоматологічної допомоги в транскордонному регіоні (4YOURSMILE)
1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	Проєкт регіонального розвитку (Interreg VI-A NEXT Romania-Ukraine 2021-2027)	«Сату Маре та Закарпатська серцево-судинна координація» Heart Bits
1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	Проєкт регіонального розвитку (PLUA.02.01-IP.01-0026/23)	“Діти – це майбутнє: інвестиції для покращення якості та доступності медичних послуг у дитячих лікарнях у Білостоці та Мукачеві”
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно	Проєкт регіонального розвитку	Забезпечення роботи Закарпатського обласного центру психосоціальної

до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей		підтримки для людей, які і постраждали від війни
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	Проєкт регіонального розвитку	Розвиток центрів соціальної стійкості у Закарпатській області
1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі	Проєкт регіонального розвитку	Створення мобільної бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	Проєкт регіонального розвитку	Створення та розвиток мережі бізнес-ХАБів з розвитку жіночого підприємництва та жіночого лідерства (Перечинська, Іршавська, Хустська міські територіальні громади).
1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді	Проєкт регіонального розвитку	Молодіжний центр "CreativeHub".Інноваційний Шлях Розвитку
1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар’єрності.	Проєкт регіонального розвитку	Вдосконалення (розвиток) територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення Закарпатської області
1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар’єрності.	Проєкт регіонального розвитку	Покращення стану об`єктів фонду захисних споруд цивільного захисту області для забезпечення укриттям 100 відсотків населення Закарпатської області
1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров’я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	Проєкт регіонального розвитку (Interreg Польща-Україна 2021-2027.	Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області

1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	Проєкт регіонального розвитку	Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
2.1.1. Підтримка розвитку сталих бізнес -екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, екщ-індустріальних парків, наукових технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо),	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG EUROPE)	«МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору»
2.1.2.Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, зокрема релокованого бізнесу	Проєкт регіонального розвитку Захід	BusinessBridge - Бізнес співпраця для розвитку транскордонних регіонів
2.1.3.Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції	Проєкт регіонального розвитку	Школа експортера Закарпаття
2.1.4. Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – співробітництво», підтримка стартапів	Проєкт регіонального розвитку	STEP - освітньо-тренінгова платформа сталого навчання
2.2.1.Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин	Проєкт регіонального розвитку	Створення в області виноградного розсадника площею 5 гектарів
2.2.4. IT - кластер Закарпаття	Проєкт регіонального розвитку	IT-Hub Uzhgorod: простір можливостей
2.2.5.Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії	Проєкт регіонального розвитку	Фільм «Традиція виготовлення гуні у селі Річка»
2.3.1.Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	Проєкт регіонального розвитку	Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
2.3.1 Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	Проєкт регіонального розвитку	Реставраційні роботи на покрівлі пам'ятки архітектури національного значення Замку-фортеці «Ужгородський замок»

2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).	Проєкт регіонального розвитку	Покращення супроводу і безпеки туризму
2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).	Проєкт регіонального розвитку	Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, зокрема з використанням цифрових технологій.	Проєкт регіонального розвитку	Промоція туристичного потенціалу області
2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій.	Проєкт регіонального розвитку	«Майстер відпочинку» - сервіс он-лайн планування самостійних подорожей»
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів	Проєкт регіонального розвитку	Створення умов для розвитку інклюзивного туризму через оцифрування (3D тури) туристичних локацій області та розроблення аудіогідів
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG VI-A NEXT Румунія –Україна 2021-2027)	Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров'я (LIFE)
2.4.2.Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій	Захід	Покращення розвитку регіональної економіки шляхом збалансування ринку праці
2.4.3.Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості	Проєкт регіонального розвитку	Незламні: досвід США для освітньої реінтеграції ветеранів
2.5.3.Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури.	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG VI-A NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна – 2021-2027)	Безпечні та ефективні кордони в Карпатському регіоні (HU-SK-RO-UA)
2.6.1.Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів	Проєкт регіонального розвитку	Інституційна підтримка регіонального офісу міжнародного співробітництва Закарпатської області

2.6.2.Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури	Проєкт регіонального розвитку	Цифровий простір Закарпаття
2.6.4.Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами	Проєкт регіонального розвитку	LEAD-UP: Розбудова потенціалу для сталого майбутнього та транскордонних партнерств
2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування.	Проєкт регіонального розвитку	Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування
2.7.2.Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності	Проєкт регіонального розвитку	Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі
2.7.3.Стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії	Проєкт регіонального розвитку	Створення мережі об’єктів вітрогенерації на території Закарпатської області
3.1.1.Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі	Проєкт регіонального розвитку	Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
3.1.2.Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	Проєкт регіонального розвитку	Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
3.1.2. Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	Проєкт регіонального розвитку (HUSKROUA/23/RS/1.2/036)	Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
3.1.4.Формування еколого орієнтованого багатофункціонального, наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін	Проєкт регіонального розвитку	Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об’єктах НПП «Синевир»
3.1.5.Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до екологічного й природоохоронного законодавства та потреб регіону й громад.	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG EUROPE)	«TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T
3.2.3.Екоосвіта	Проєкт регіонального розвитку	Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту

3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод	Проєкт регіонального розвитку	Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region
3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод	Проєкт регіонального розвитку	Підвищення ефективності надання первинної медичної допомоги рятувальниками та медичними командами / Enhancing the Effectiveness of Primary Medical Care by Rescue Personnel and Medical Rescue Teams
3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод	Проєкт регіонального розвитку Програма Interreg VI-A NEXT Румунія-Україна	Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад
3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг	Проєкт регіонального розвитку	Створення мережі ЦНАПів Закарпаття
3.3.4.Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств.	Проєкт регіонального розвитку	ЕТНО-Центр та ЕКОферма «Вівчарський хутір»
3.3.5.Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції	Проєкт регіонального розвитку	Будівництво будівлі для забою великої рогатої худоби, дрібної рогатої худоби, свиней, інших сільськогосподарських тварин, птиці
Регіональні програми розвитку		
1.1.1.Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки
1.1.1.Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя у Закарпатській області на 2023-2027 роки
1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки
1.2.1 Збереження пам’яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки	Регіональна програма розвитку	Програма збереження об’єктів культурної спадщини Закарпатської області на 2024-2026
1.2.2. Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023-2025 роки

1.2.3. Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку культури Закарпатської області
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створення реабілітаційних відділень)	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Закарпатської обласної ради на 2022-2026 роки
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створення реабілітаційних відділень)	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Закарпатської обласної ради на 2022-2026 роки
1.3.4.Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури.	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2025-2029 роки
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	Регіональна програма розвитку	Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 -2025 роки
1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі	Регіональна програма розвитку	Програма сімейної, гендерної політики, запобігання та протидії домашньому насильству, протидії торгівлі людьми на 2023-2025
1.4.3.Доступне житло, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин	Регіональна програма розвитку	Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 – 2025 роки
1.4.4.Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості	Регіональна програма розвитку	Програма будівництва (придбання) житла у Закарпатській області на 2023 – 2026 роки
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	Регіональна програма розвитку	Програма облаштування місць для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей з числа внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2024 – 2025 роки
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	Регіональна програма розвитку	Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 – 2025 роки
1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області	Регіональна програма розвитку	Програма підтримки розвитку інформаційної галузі Закарпаття на 2024 - 2026 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма видання місцевих авторів, популяризації Закарпатської книги та

		сприяння книгорозповсюдженню на 2024-2026 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма підтримки національно-патріотичного руху і забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики на 2025-2027 роки
1.5.3.Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб	Регіональна програма розвитку	Програма підтримки національних меншин та розвитку міжнаціональних відносин у Закарпатській області на 2021-2025 роки
1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей	Регіональна програма розвитку	Програма «Захист» щодо соціальної підтримки та реабілітації ветеранів війни, військовослужбовців та членів їх сімей на 2025 – 2027 роки
1.5.5. Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді	Регіональна програма розвитку	Програма «Молодь Закарпаття» на 2021 – 2025 роки
2.1.2..Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, у тому числі релокованого бізнесу.	Регіональна програма розвитку	Програма позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2021-2025 роки.
2.1.4.Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів.	Регіональна програма розвитку	Програма позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2021-2025 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки
2.2.1.Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку і підтримки тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції в області на 2021 – 2025 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку і підтримки галузі рослинництва в області на 2021-2025 роки
2.2.2.Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку і підтримки тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції в області на 2021 – 2025 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку і підтримки галузі рослинництва в області на 2021-2025 роки
2.2.3.Розвиток малого та середнього бізнесу, підтримка місцевого товаровиробника	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки
2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023 – 2025 роки
2.4.1.Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці.	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки

2.4.4. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів, співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними установами й підприємствами в регіоні	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки
2.5.1. Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури	Регіональна програма розвитку	Концепція та дорожня карта розвитку велосипедної інфраструктури велосипедного маршруту «Закарпатський вело шлях» (Zakarpathian Bike Trail)
2.5.2.Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки
2.6.1.Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023 – 2025 роки
2.6.3. Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023 – 2025 роки
2.6.4.Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами.	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2021-2027 роки
2.7.2.Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності	Регіональна програма розвитку	Програма «Тепла оселя» з підтримки енергомодернізації багатоквартирних будинків в Закарпатській області, які беруть участь у програмі «ЕНЕРГОДІМ» державної установи «Фонд енергоефективності», на 2022-2025 роки
	Регіональна програма розвитку	Програма покращення житлових умов мешканців Закарпатської області та військовослужбовців Збройних Сил України, членів їх сімей «Власний дім» на 2021-2025 роки
3.1.3. Ефективна система моніторингу невиснажливого й раціонального використання мінеральних і термальних вод області.	Регіональна програма розвитку	Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки.
3.1.5. Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документаціївідповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад	Регіональна програма розвитку	Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки
3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області	Регіональна програма розвитку	Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
3.2.2.Створення ефективної системи управління відходами	Регіональна програма розвитку	Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
3.3.1.Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо)	Регіональна програма розвитку	Програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
3.3.2.Підвищення рівня доступності території гірських та сільських	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023 – 2025 роки

населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій		
3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг	Регіональна програма розвитку	Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023 – 2025 роки
3.3.6. Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесел, крафтового виробництва та виробництва продуктів із географічним зазначенням.	Регіональна програма розвитку	Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 -2026 роки

СЕО охоплює аналіз ймовірного впливу на стан довкілля, умови життєдіяльності та здоров'я населення Закарпатської області за умови реалізації Плану заходів у 2025 – 2027 роках. Відтак об'єктом аналізу є визначені у Плані заходів проєкти регіонального розвитку, заходи та регіональні програми розвитку/заходи.

Система стратегічного планування в Україні базується на координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Під час актуалізації Плану заходів враховані ключові аспекти оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки[1] та Плану заходів на 2025-2027 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Комплекс інструментів реалізації Плану заходів регіональної Стратегії сформований у відповідності до 3 стратегічних цілей державної стратегії регіонального розвитку:

1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування

Аналіз відповідності інструментів реалізації Плану Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та Плану її реалізації на 2025 – 2027 роки засвідчує їх повне або часткове співпадіння зі змістом стратегічних, оперативних цілей, завдань ДСРР в секторальному зрізі (освіта, охорона здоров'я, збереження культурної спадщини, спорт, розвиток економіки на інноваційних засадах, розвиток енергетичної сфери на засадах «зеленого переходу», збереження довкілля, зменшення диспропорцій між соціально-економічним розвитком сільських та міських територій тощо).

Відтак можна зробити висновок, що План заходів 2027 сформований відповідно до цілей державної регіональної політики і скерований на забезпечення її реалізації на регіональному рівні (у Закарпатській області).

[1] Повідомлення про оприлюднення Проєкту оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки https://mtu.gov.ua/news/34975.html

Таблиця 3. *Аналіз відповідності стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року оновленій Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки*

Стратегічні та оперативні цілі ДСРР на 2021-2027 роки	**Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року**																		
	1. Розвиток орієнтований на людину	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров' язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	**2. Підвищення конкурентоспроможності регіону**	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.2. Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.3. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	**3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області**	3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.2.Дружній до довкілля простір області	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	+							+									+			
1.1. Відновлення інфраструктури, економічної активності та балансу екосистем, створення безпекових умов життєдіяльності на територіях відновлення							+													
1.2. Підтримка та ефективне використання потенціалу територій з особливими															+			++	++	++

Стратегічні та оперативні цілі ДСРР на 2021-2027 роки	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року																		
	1. Розвиток орієнтований на людину	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров' язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	**2. Підвищення конкурентоспроможності регіону**	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.2. Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.3. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	**3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області**	3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.2.Дружній до довкілля простір області	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій
умовами для розвитку																			
1.3. Поширення позитивного впливу регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку									++	++		++	++		+			+	
1.4. Формування згуртованого інформаційно-культурного та соціального простору в межах всієї території України			++		++	++					++	+		++					
2. Підвищення рівня конкурентоспро-можності регіонів	+							++									+		
2.1. Створення умов для відновлення та розвитку людського капіталу		++		++	+				+	++	++	++	++						++
2.2. Відновлення та стимулювання розвитку регіональних та місцевих економік									++	++	+	++	++						

Стратегічні та оперативні цілі ДСРР на 2021-2027 роки	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року																	
	1. Розвиток орієнтований на людину	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров' язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	**2. Підвищення конкурентоспроможності регіону**	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.2. Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.3. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	**3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області**	3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.2.Дружній до довкілля простір області	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій
2.3. Розвиток сталої, інклюзивної та стійкої до безпекових загроз інфраструктури			+	+	++		++						++	++	++		++	++	
2.4. Сприяння інноваційному розвитку регіональних економік									++	+		+			++		+	++	
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування								+							+				
3.1. Забезпечення стійкості та ефективності публічного управління відповідно до безпекових, демографічних та економічних викликів														++					
3.2. Підвищення ефективності та підзвітності публічного інвестування														++					

Стратегічні та оперативні цілі ДСРР на 2021-2027 роки	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року																	
	1. Розвиток орієнтований на людину	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров' язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	**2. Підвищення конкурентоспроможності регіону**	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.2. Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.3. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	**3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області**	3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.2.Дружній до довкілля простір області	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій
3.3. Відновлення системи публічного управління та надання послуг на деокупованих територіях				+	+													
3.4. Наближення системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС														+				+

*У клітинках ступінь зв'язку окремих цілей відмічається як «++» – сильний зв'язок або «+» – опосередкований зв'язок

План заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року пов'язана та узгоджується з низкою інших документів державного планування (ДПП), серед яких:

- Стратегічні цілі державної екологічної політики України (визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII);
- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р);
- Водна стратегія України на період до 2050 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.11.2022 № 1134-р);
- Державна стратегія управління лісами України на період до 2035 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р);
- Енергетична стратегія України до 2050 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 373-р);
- Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р);
- Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р);
- Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року (затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 № 443-р);
- Національний план управління відходами до 2030 року (затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117).
- Меморандум про економічну та фінансову політику від 21 березня 2025 р. в рамках спільної з Міжнародним валютним фондом програми Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility);
- Рекомендації Європейської комісії, представлених у звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року (Brussels, 30 жовтня 2024 р., SWD (2024) 699 final);
- План України, схваленому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. № 244 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 32, ст. 2035) в рамках інструменту підтримки Європейського Союзу на 2024-2027 роки Ukraine Facility (далі - План України);
- Умови кредитного інструменту Світового Банку Development Policy Loan;
- План Перемоги, представленому Президентом України;
- Національна стратегія доходів до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 11, ст. 722);
- Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024-2026 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117 (Офіційний вісник України, 2023 р., № 99, ст. 5913);
- Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 року №588.
- Закон України від 8 травня 2025 р. № 4417-IX «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови».

Зокрема метою державної екологічної політики України відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України для забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого

природокористування і збереження та відновлення природних екосистем. Досягнення мети відбуватиметься через реалізацію 3 стратегічних цілей. У таблиці нижче проаналізовано узгодженість стратегічних цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року та стратегічних цілей державної екологічної політики України.

Стратегічна ціль 1 «Розвиток орієнтований на людину» Стратегії 2027 узгоджується з 1 ціллю державної екологічної політики України. Оперативні цілі, завдання та інструменти їх реалізації стратегічної цілі 1 Стратегії 2027 та Плану заходів 2027 скеровані на сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів, що з-поміж іншого може включати освіту в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, просвітницьку діяльність з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості населення.

Стратегічна ціль 2 «Підвищення конкурентоспроможності регіону» Стратегії 2027 узгоджується з усіма стратегічними цілями державної екологічної політики України. Зокрема оперативні цілі стратегічної цілі 2 Стратегії 2027 та Плану заходів 2027 включають завдання та інструменти їх реаліазації, скеровані на: підтримку розвитку еко- індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу; підтримку інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво»; підтримку традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин; розвиток лісового господарства та деревообробки; підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури; створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування; підтримку впровадження енергозбереження та енергоефективності; стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії; та ін.

Таблиця 4. *Аналіз відповідності цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року стратегічним цілям державної екологічної політики України на період до 2030 року*

Стратегічні цілі державної екологічної політики	**Стратегічні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року**		
	1. Розвиток орієнтований на людину	2. Підвищення конкуренто-спроможності регіону	3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області
1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	+	+	+
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	0	+	+
3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку	0	+	+
4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	0	+	+
5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління	0	+	+

Де: + *– стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі державної екологічної політики узгоджуються на рівні окремих оперативних цілей та завдань;*

0 – стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі державної екологічної політики нейтральні по відношенню одні до одних;

– – стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей Стратегії 2027.

Стратегічна ціль 3 «Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області» Стратегії 2027 також узгоджується з усіма стратегічними цілями державної екологічної політики України. Стратегія 2027 та План заходів 2027 з-поміж іншого передбачають: збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі; підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області; створення ефективної системи управління відходами; поширення екоосвіти серед населення регіону; захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод; розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо); та ін.

Відтак можна стверджувати, що План реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідає визначеним до 2030 року засадам державної екологічної політики України.

З метою підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні розроблено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 року №1363-р). Її реалізація скерована на виконання Україною міжнародних зобов'язань в рамках Паризької кліматичної угоди щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до наслідків глобальної зміни клімату.

Відповідно до Стратегії екологічної безпеки найбільш вразливими до наслідків зміни клімату в Україні є такі соціально економічні сектори як: біорізноманіття, водні ресурси, енергетика, громадське здоров'я, лісове господарство, прибережні території, рибне господарство, сільське господарство, ґрунти тощо. І саме на них буде скерована основна діяльність Уряду в рамках реалізації документу.

Таблиця 5. *Аналіз відповідності цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року*

Стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки	**Стратегічні цілі Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року**		
	1. Розвиток орієнтований на людину	2. Підвищення конкуренто-спроможності регіону	3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області
1. Зменшення рівня промисловою забруднення	0	+	+
2. Створення ефективної системи хімічної безпеки	+	0	0
3. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів	+	+	+
4. Досягнення «доброго» екологічного стану вод	0	+	+
5. Забезпечення сталого лісоуправління та підвищення здатності лісових екосистем адаптуватися до зміни клімату			+
6. Створення правових та економічних підстав для запровадження ієрархії поводження з відходами	+	+	+
7. Підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища	0	0	+
8. Збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні	+	0	+
9. Посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату	0	+	+
10. Стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях у Донецькій га Луганській областях, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя після відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону	0	0	0
11. Включення заходів з екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату в національні, регіональні стратегії, плани управління річковими басейнами	0	0	+
12. Підвищення обізнаності представників центральних і місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які уповноважені на прийняття рішень у сфері навколишнього природного середовища, з питань пом'якшення та адаптації до зміни клімату	0	0	+

Де: + *– стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки узгоджуються на рівні окремих оперативних цілей та завдань;*

0 – стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки нейтральні по відношенню одні до одних;

– – стратегічні цілі Стратегії 2027 та стратегічні цілі Стратегії екологічної безпеки принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, спрямовані на уточнення цілей Стратегії 2027.

У Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року визначено 12 стратегічних цілей для підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні. У таблиці нижче наведено відповідність стратегічних цілей Стратегії розвитку

Закарпатської області на період до 2027 року стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року.

Аналіз відповідності стратегічних цілей Стратегії 2027 стратегічним цілям Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року показав, що:

- Стратегічна ціль 1 «Розвиток орієнтований на людину» узгоджується з 4 з 12 стратегічних цілей Стратегії екологічної безпеки, з рештою – нейтральні;
- Стратегічна ціль 2 «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіону» узгоджується з 5 з 12 стратегічних цілей Стратегії екологічної безпеки (переважно через зменшення ризиків для довкілля шляхом модернізації інфраструктури (транспортної, енергетичної, підтримку впровадження бізнес-екосистем на інноваційних засадах), з рештою – нейтральні;
- Стратегічна ціль 3 «Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області» узгоджується з 10 з 12 стратегічних цілей Стратегії екологічної безпеки (головним чином, через орієнтацію на збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі, підвищенням ролі екоосвіти в житті людей, вдосконалення системи управління відходами, захисту територій і населених пунктів регіону від природних катаклізмів тощо), з рештою – нейтральні.

Отже, План заходів 2027, розроблений у відповідності до стратегічних цілей Стратегії розвитку 2027 узгоджується із схваленою Урядом України Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року. А це означає, що всі сформовані в рамках Плану заходів реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області інструменти реалізації, а саме – проєкти регіонального розвитку, заходи та регіональні програми розвитку відповідають державній екологічній політиці, безпеці та адаптації до змін клімату до 2030 року.

Також окремі проєкти регіонального розвитку, заходи та регіональні програми розвитку на період до 2027 року узгоджуються з окремими цілями, завданнями та напрямами низки галузевих документів державного планування.

Таблиця 6. *Відповідність інструментів реалізації регіонального Плану заходів 2027 стратегічним цілям (завданням, напрямами) документів державного планування*

ДДП	**Інструменти реалізації (проєкти регіонального розвитку, заходи та регіональні програми розвитку)**
Водна стратегія України на період до 2050 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки» 2. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі 2. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів» 3. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик 4. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту 5. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T 6. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад

	7. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров'я (LIFE)
Державна стратегія управління лісами України на період до 2035 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки. 2. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки 3. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки 4. Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 -2026 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області 2. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а 3. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору» 4. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них 5. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття 6. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ) 7. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів» 8. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик 9. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир» 10. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту 11. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region 12. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на кліматичну стійкість громад
Енергетична стратегія України до 2050 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Програма розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Закарпатської обласної ради на 2022-2026 роки 2. Програма «Тепла оселя» з підтримки енергомодернізації багатоквартирних будинків в Закарпатській області, які беруть участь у програмі «ЕНЕРГОДІМ» державної установи «Фонд енергоефективності», на 2022-2025 роки 3. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки 4. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки» 5. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. STEP - освітньо-тренінгова платформа сталого навчання 2. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття 3. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров'я (LIFE) 4. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування 5. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі 6. Створення мережі об'єктів вітрогенерації на території Закарпатської області

	7. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад
Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року	**Регіональні проєкти розвитку:** 1. Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки 2. Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023-2025 роки 3. Програма підтримки розвитку інформаційної галузі Закарпаття на 2024 -2026 роки 4. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. Створення та розвиток мережі бізнес-ХАБів з розвитку жіночого підприємництва та жіночого лідерства (Перечинська, Іршавська, Хустська міські територіальні громади). 2. Молодіжний центр "CreativeHub".Інноваційний Шлях Розвитку 3. STEP - освітньо-тренінгова платформа сталого навчання 4. IT-Hub Uzhgorod: простір можливостей 5. Інституційна підтримка регіонального офісу міжнародного співробітництва Закарпатської області 6. Цифровий простір Закарпаття 7. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T 8. BusinessBridge - Бізнес співпраця для розвитку транскордонних регіонів 9. Школа експортера Закарпаття
Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Концепція та дорожня карта розвитку велосипедної інфраструктури велосипедного маршруту «Закарпатський вело шлях» (Zakarpathian Bike Trail) 2. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки 3. Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2021-2027 роки 4. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору» 2. Безпечні та ефективні кордони в Карпатському регіоні (HU-SK-RO-UA) 3. LEAD-UP: Розбудова потенціалу для сталого майбутнього та транскордонних партнерств 4. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T 5. Програма позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2021-2025 роки 6. Концепція та дорожня карта розвитку велосипедної інфраструктури велосипедного маршруту «Закарпатський вело шлях» (Zakarpathian Bike Trail) 7. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки 8. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки

Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки. 2. Програма розвитку і підтримки галузі рослинництва в області на 2021-2025 роки 3. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки» 4. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки 5. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки 6. Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 -2026 роки **Проєкти регіонального розвитку:** 1. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області 2. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а 3. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору» 4. BusinessBridge - Бізнес співпраця для розвитку транскордонних регіонів 5. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них 6. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров'я (LIFE) 7. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування 8. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі 9. Створення мережі об'єктів вітрогенерації на території Закарпатської області 10. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ) 11. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів» 12. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик 13. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир» 14. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T 15. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту 16. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region 17. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад 18. ЕТНО-Центр та ЕКОферма «Вівчарський хутір» 19. Будівництво будівлі для забою великої рогатої худоби, дрібної рогатої худоби, свиней, інших сільськогосподарських тварин, птиці
Національний план управління відходами до 2030 року	**Регіональні програми розвитку:** 1. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки 2. Програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки» 3. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028

	роки 4. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки. **<u>Проєкти регіонального розвитку:</u>** 1. Безпечні та ефективні кордони в Карпатському регіоні (HU-SK-RO-UA) 2. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ) 3. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів» 4. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик 5. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир» 6. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту **7.** Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region

Отже, проєкт Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року узгоджується з основними засадами збереження довкілля та адаптації до змін клімату, визначеними в документах державного планування, які охоплюють різні складові довкілля, в тому числі здоров'я населення.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнози зміну цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено

Загальна характеристика території. Закарпатська область як адміністративно-територіальна одиниця у складі України утворена 22 січня 1946 року. Сьогодні за територіально-адміністративним поділом Закарпатська область включає 6 районів та 64 територіальні громади. Обласний центр – м. Ужгород.

Область на північному сході, сході і південному сході межує з Львівською та Івано-Франківською областями (рис. 1). На північному заході, заході і півдні кордони області співпадають з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, у тому числі з Угорщиною – 130,0 км, Румунією – 205,4 км, Словаччиною – 98,5 км і Польщею – 33,4 км. В області діє 19 пунктів переходу кордону сусідніх держав.

Рис 1. Карта Закарпатської області

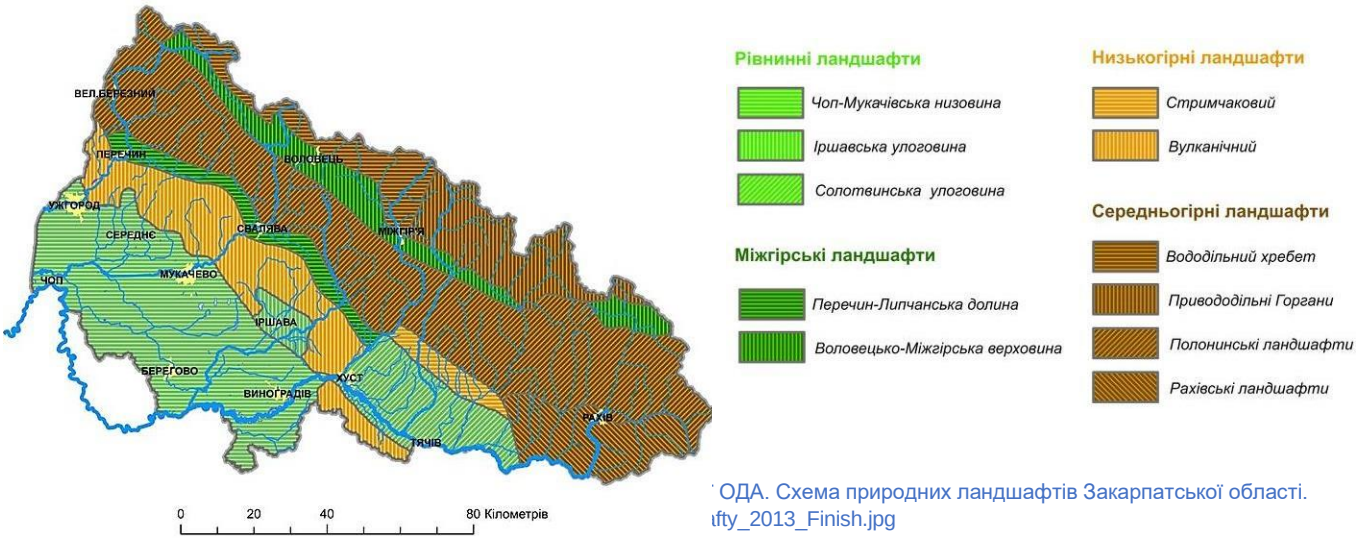
Джерело: Атлас адміністративно-територіального устрою України/ [За заг. ред. Остапенка П.] /видання друге, доповнене; Проєкт «Підтримка належного врядування в місцевих громадах як складової реформи децентралізації» Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Міністерство розвитку громад та територій України, Товариство дослідників України – Київ. - 2021. –441 с.

Площа Закарпатської області становить 12,8 тис. км2 (2,1 % території України), населення станом на 1 лютого 2022 року – 1243721 осіб (менше 3 % населення України). На території регіону проживає понад 100 національностей, у тому числі 80,5% українців, 12,1% – угорців, 2,6% – румун.

Рельєф. Закарпатська область розташована на крайньому південному заході України, і є географічним центром Європи. Область має різноманітний рельєф та кліматичні умови. Закарпаття – єдина область України, яка розташована за головними Карпатськими хребтами. Це підсилює її транспортну віддаленість від решти території країни, зв'язок з якою можливий лише через перевали. Найбільше значення серед них мають Ужоцький (абсолютна висота 889 м), Верецький або Ворітський (839 м), Воловецький або Бескидський (1014 м), Торунський (930 м) разом з Вишківським (941 м) та Яблуницький, або Татарський (931 м).

Майже дві третини території Закарпаття займають гори, в т. ч. найвища гора України – Говерла, 2061 м н.р.м. Область розташована на південно-західних схилах Українських Карпат (Східні Карпати) і на прилеглій до них Закарпатській низовині, яка є частиною Середньо-дунайської низовини. Гірська частина області включає три групи асиметричних хребтів з більш похилими південно-західними схилами, які прорізані численними долинами гірських річок. У центрі – ланцюг Полонинських гір з плоскими вершинами – полонинами, які вкриті гірськими луками і частково використовуються як пасовища. Найбільші полонини: Рівна, Красна, Боржава, Свидовець та ін.

Рис 2. Схема природних ландшафтів Закарпатської області

ОДА. Схема природних ландшафтів Закарпатської області.
ıfty_2013_Finish.jpg

Клімат Закарпаття є помірно континентальним з достатнім і надлишковим зволоженням, нестійкою весною, не дуже спекотним літом, теплою осінню і м'якою зимою.

Середньорічна швидкість вітру у різних місцях становить 1,2-2,4 м/с. Максимальна швидкість, яка зареєстрована в районі міст Хуст і Міжгір'я та на полонинах досягає близько 40 м/с. На рівнині найчастіше дують південно-західні вітри, в горах – гірсько-долинні, взимку по річкових долинах – північні.

Середньомісячна багаторічна температура січня у горах становить -7,8°С, тоді як у низині (м. Ужгород) тільки -3,1°С, а влітку 11-14°С у високогір'ї і 20-21°С на низині.

В залежності від висотного місцеположення території змінюється кількість опадів. Середньорічні опади в низинній зоні становлять 600-800 мм, а в горах – 1000-1500 мм (у рік високої водності до 2500 мм). Сніговий покрив у горах встановлюється в листопаді, тривалість такого покриву – до 110 днів в горах і 50 днів – на рівнинній території.

Завдяки Карпатам, що охороняють Закарпаття з півночі, клімат в регіоні – тепліший ніж в інших частинах України, які розташовані в такій самій географічній ширині. Зокрема на низовині й підгір'ї клімат сприятливий для садівництва і виноградарства, а також для деяких субтропічних рослин. В горах клімат змінюється залежно від висоти (напр., Ясіння на висоті 652 м – в січні – мінус 7,7°С, в липні +16,9°С, 1 030 мм опадів). Ще більше впливає висота на рослинність, яка поділяється на ряд смуг: лісостеп, рослинність на низовині, підгірська смуга до 400 м, нижча і вища смуга лісів та смуга полонин із субальпійською рослинністю.

З точки зору кліматичних особливостей на території області спостерігаються сприятливі умови для розвитку сільського господарства, головним чином в низовині. Водночас важливим аспектом кліматичних особливостей регіону є його сприятливість для зимового та літнього відпочинку людей.

Тенденції до зміни клімату. За оцінкою Світового банку2, клімат в Україні суттєво змінився за останні 60 років, прискорення процесу зростання температури з 1980-х років призвело до того, що темпи такого зростання, які дорівнюють 0,4-0,6°С за десятиліття, перевищують середнє значення в Європі та в кілька разів перевищують світові темпи. Це викликає зміни в режимі опадів. Хоча, за останні десятиліття, загальна річна кількість опадів суттєво не змінилася, більша кількість опадів спостерігається восени, і менша – в інші пори року, причому найбільше зменшення кількості опадів спостерігається влітку. Підвищення температури повітря, що спричиняє збільшення випаровування разом з нерівномірними опадами, призвело до зниження накопичення вологи в ґрунті, що, в свою чергу, спричинило до збільшення частоти та інтенсивності посух за останнє десятиліття.

Очікується, що річні температурні цикли будуть змінюватись протягом століття через більш високі прогнозовані місячні підвищення температури в літні місяці в теплих регіонах, і взимку, в холодніших регіонах. Ці підвищення температури, ймовірно, призведуть до постійного зниження річних діапазонів температур, що вже спостерігаються, і зниження континентальності клімату. Ці зміни можуть мати значні наслідки для динаміки екосистеми та росту рослинності.

Негативний вплив на зміну клімату чинять викиди парникових газів в атмосферу. Збільшуючи викиди парникових газів в атмосферу, люди порушують баланс, що склався впродовж століть. В результаті діяльності людини концентрація парникових газів збільшується, через що посилюється парниковий ефект, а це вже неприродний та потенційно небезпечний процес. До парникових газів відносяться діоксид вуглецю (CO2), метан (CH4), закис азоту (N2O), гідрофторвуглеці (HFCs), перфторвуглеці (PFCs), гаксафторид сірки (SF6).

На території Закарпатської області викид забруднюючих речовин, що належать до парникових газів, зокрема метану, становили у 2021 році (на час проведення СЕО дані за 2022-2023 роки не були оприлюднені у зв'язку із дією закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни») 29 % (або 0,8 тис. т) загальної кількості викидів забруднюючих речовин в регіоні. Крім того, 0,2 млн т становили викиди діоксиду вуглецю. Проте вагомим аспектом є поступове зменшення викиду діоксиду вуглецю (у 2020-2021 роках їх обсяг становив 0,2 млн т, проти 0,3 млн т у 2019 році).

Основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні є АТ «Закарпатгаз» та магістральні газопроводи Закарпатського лінійного виробничого управління. Частка викидів від нких в загальному обсязі складає 80 % або 2,7 тис. т (71 % – підприємства Закарпатського лінійного виробничого управління та 9 % – АТ «Закарпатгаз»). Відтак зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря залежить від цих підприємств, а саме від об'єму перекачаного цими підприємствами газу та профілактичними ремонтними роботами на

[2] Ukraine Building Climate Resilience in Agriculture and Forestry. Резюме звіту Світового Банку українською мовою. https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/3-Rezyume-zvitu-Svitovogo-Banku-ukrayinskoyu-movoyu.pdf

компресорних станціях. Реконструкція та модернізація газотранспортної системи дозволить суттєво знизити викиди парникових газів в атмосферне повітря.

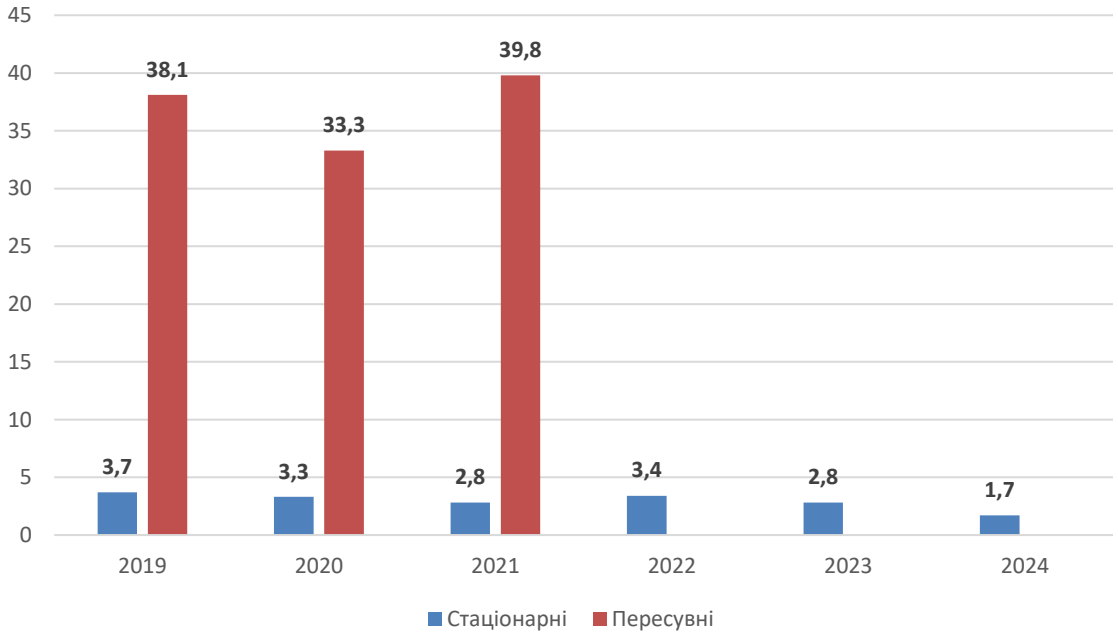
Також загрозою здоров'ю населення та стану біосфери є негативний вплив озоноруйнівних речовин на довкілля. Як свідчать спостереження, за загальним вмістом озону над територією України, за останні 10 років товщина озонового шару зменшилась приблизно на 5 %. Руйнування озонового шару відбувається внаслідок таких причин: активне функціонування хімічної промисловості та використання азотних добрив; хлорування питної води та використання фреонів; спалювання ракетного палива двигунами літаків; утворення смогу у великих індустріальних містах.

У разі підвищення УФ-фону (ультра-фіолетового фону) знижується врожайність багатьох культур, розвиваються серйозні захворювання людей і тварин, збільшується кількість шкідливих мутацій. Збільшення інтенсивності УФ-випромінювання призводить до додаткової генерації озону у приземних шарах атмосфери та підвищенню концентрації інших потенційно шкідливих оксидантів.

На території Закарпатської області 18 суб'єктів господарювання використовують озоноруйнівні речовини та їх замінників, що регулюються Монреальським протоколом. Водночас згідно постанови Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 року №256 «Про затвердження програми припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин на 2004-2030 роки», більшість підприємств Закарпатської області здійснює комплекс заходів щодо припинення використання озоноруйнівних речовин в усіх сферах господарства та використання озононебезечних речовин.[3]

Стан атмосферного повітря. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення в Закарпатській області впродовж 2019-2024 років характеризувалися тенденцією до зниження. За вказаний період вони зменшились на 2,0 тис.тонн з 3,7 тис.тонн до 1,7 тис.тонн, що становить 50%.

Рис 3. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення в Закарпатській області

Складено за даними: Управління Статистики Закарпатської області, https://uz.ukrstat.gov.ua/

[4] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

По пересувним джерелам навпаки відмічається збільшення викидів у 2021 році у порівнянні із 2020 роком з 33,3 тис.тонн до 39,8 тис.тонн. Статистичні дані по 2022, 2023 та 2024 року відсутні.

Серед забруднюючих речовин (не враховуючи діоксиду вуглецю), які потрапили в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, домінували: оксид вуглецю (37,2% загально обсягу забруднюючих речовин), діоксид азоту (26,0%), метан (22,2%).

У 2024 році у порівнянні із 2023 роком збільшення відмічається по металам та сполукам - 147,9%, неметановим легким органічним сполукам – 100,6%, аміаку – 149,4%.

Рис 4. Викиди основних забруднюючих речовин, діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2024 році по Закарпатській області

	Кількість підприємств, які мали викиди забруднюючих речовин і парникових газів, одиниць	Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів, т	2024 у % до 2023
Всього забруднюючих речовин і парникових газів	**126**	**1684,1**	**59,8**
у тому числі			
метали та їх сполуки	18	2,0	147,9
з них			
свинець	2	0,0	100,0
мідь	2	0,2	100,0
нікель	–	–	–
хром	2	0,0	100,0
цинк	2	0,0	100,0
арсен	1	0,3	–
метан	64	448,5	46,1
неметанові леткі органічні сполуки	40	97,6	100,6
оксид вуглецю	119	559,0	60,5
діоксид та інші сполуки сірки	41	27,6	96,7
з них			
діоксид сірки	37	26,9	95,1
сполуки азоту	120	258,4	48,9
з них			
діоксид азоту	109	229,5	45,9
оксид азоту	23	14,3	93,0
аміак	12	9,0	149,4
речовини у вигляді твердих суспендованих частинок	72	289,2	109,5
стійкі органічні забруднювачі	2	0,0	85,7
з них			
поліароматичні вуглеводні (ПАВ)	2	0,0	85,7
інші	13	1,8	242,9
Крім того, викиди діоксиду вуглецю, млн.т	90	0,1	74,9

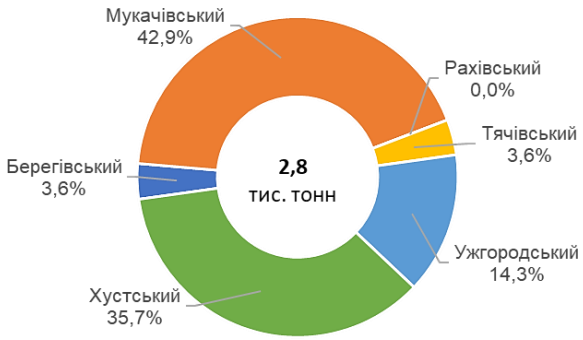
[1] Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів. Дані можуть бути уточнені.

Складено за даними: Управління Статистики Закарпатської області, https://uz.ukrstat.gov.ua/

[4] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Серед районів Закарпатської області найбільший обсяг забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення надійшов в Мукачівському, Хустському та Ужгородському районах. В інших районах області викиди забруднюючих речовин були відносно незначними та не становили суттєвої загрози шкідливого навантаження на атмосферне повітря. Проте у 2021 році спостерігалося збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, порівняно з 2020 роком, в Хустському (на 72%), Мукачівському (на 51%) та Рахівському (на 21%) районах. Натомість зменшення було зафіксовано в Ужгородському (на 77%), Тячівському (на 33%) та Берегівському (на 26%) районах.

Рис 5. Районний зріз викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення в Закарпатській області в 2021 році

Складено за даними: Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Об'єми викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення на душу населення у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зменшились (з 2,6 кг до 2,3 кг).

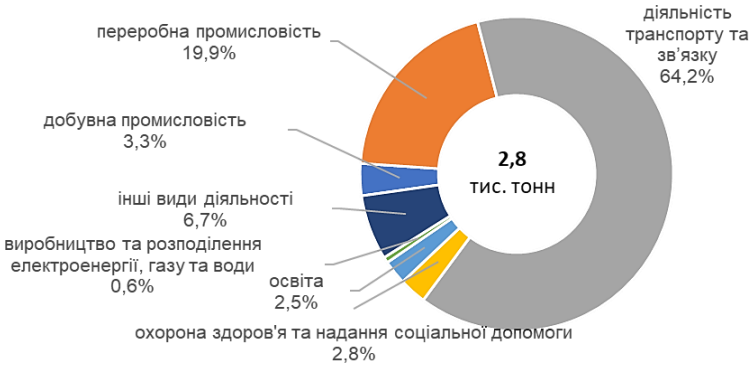
Головними причинами забруднення атмосферного повітря є кількість перекачаного газу, застаріле технічне обладнання, профілактичні ремонтні роботи на компресорних станціях. Неефективна робота застарілого газоочисного обладнання спостерігається на асфальтобетонних заводах Закарпатського облавтодору, потужних котельнях Мукачівських, Берегівських та Хустських тепломереж. Також погано оснащені золоуловлювачами котельні Мінтранспорту і зв'язку України. Серед підприємств – головних забруднювачів атмосферного повітря в регіоні були: Акціонерне товариство «Закарпатгаз», Компресорна станція Росош Закарпатського лінійного виробничою управління, Компресорна станція Ужгород ЗЛВГ, Газовимірювальна станція Берегове ЗЛВГ, Компресорна станція Хуст ЗЛВГ, Компресорна станція Воловець ЗЛВГ. На рисунку нижче наведено структуру викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в області в розрізі видів економічної діяльності.

Значно краще облаштовані пилогазоочисним обладнанням підприємства з іноземним капіталом, а саме: Ужгородська філія ТзОВ «ЕНО-Меблі», ТОВ «Фішер-Мукачево», ТзОВ «Ено-Меблі» м. Мукачево, ТзОВ «Ено-Довге», ТзОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед», ТзОВ «Флекстронікс», ПрАТ «Єврокар», ТзОВ «Ядзакі Україна» та ТзОВ «Атлант» м. Хуст.

В середньому в регіоні одним підприємством у 2021 році було викинуто в атмосферу 16,8 т забруднюючих речовин. Водночас в розрізі видів економічної діяльності найбільше викидів генерували підприємства сфери транспорту, складського господарства, пошти та кур'єрської діяльності. На одне підприємство цієї сфери припадало майже 86,5 т викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря[4].

[4] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Рис 6. Структура викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Закарпатській області за видами економічної діяльності

Складено за даними: Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

У 2022 році в Закарпатській області суб'єктам господарювання було видано 117 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, що є більше ніж в попередні роки (в 2020 р. – 104 дозволи, в 2021 р. – 78 дозволів).

Водночас головним забруднювачем атмосферного повітря Закарпатської області продовжує і надалі залишатися автотранспорт. У 2021 році спостерігалось збільшення на 8,1 %, порівняно з 2020 роком, викидів забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення (у 2021 році воно досягло 39,8 тис. тонн). За відсутності інформації за 2022-2023 роки, цілком закономірно припустити, що у 2022-2023 роках викиди забруднюючих речовин на території регіону від автотранспорту зросли ще більше, оскільки після початку збройної агресії росії проти України і втрати Україною морських транспортних шляхів Закарпатська область стала однією з ключових транспортних артерій держави, які сполучають Україну з країнами Європи. Навантаження на атмосферу на території області як від легкового автотранспорту (внаслідок виїзду населення в Закарпаття, як безпечний регіон, так і транзитом за межі країни), так і від великогабаритного вантажного автотранспорту (який здійснював перевезення продукції на експорт та привозив зброю для стримування ворожої окупації території України) збільшилось.

У 2022 році на території Закарпатської області транскордонних забруднень атмосферного повітря не виявлено.

Спостереження за якістю атмосферного повітря на території в області в 2022 році проводилося Закарпатським обласним центром з гідрометеорології в м. Ужгороді на 2-ох стаціонарних постах спостереження та Закарпатською обласною санітарно-епідеміологічною станцією точково у населених пунктах області у місцях проживання і відпочинку населення.

Аналіз матеріалів спостережень за вмістом забруднювальних речовин в атмосферному повітрі протягом року показує, що пріоритетними забруднювачами атмосферного повітря міста Ужгорода в 2022 році залишаються формальдегід, діоксид азоту, пил, оксид азоту (II) та оксид вуглецю (II).

Індекс забруднення атмосферного повітря в м. Ужгороді п'ятьма основними забруднювальними речовинами у 2022 році склав 4,92 (в 2021 році – 4,82), в тому числі: індекс забруднення формальдегідом – 2,36, діоксидом азоту – 1,28, пилом – 0,46, оксидом азоту – 0,49 та оксидом вуглецю – 0,33.

Вимірювання потужності експозиційної дози (ПЕД) гама-випромінювання у повітрі проводиться Закарпатським центром з гідрометеорології на 8 стаціонарних постах спостереження. Аналіз потужності експозиційної дози у повітрі показало, що перевищень рівня дії згідно з НРБУ-97 для ПЕД, який складає 30 мкР/год, не спостерігалось.

Таблиця 7.*Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі Ужгорода в 2021 році*[5]

Забруднююча речовина	Середньорічна концентрація	Максимальна разова концентрація
Пил	0,47 ГДКс.д.	0,52 ГДКм. р.
Діоксид сірки	0,26 ГДКс.д.	0,07 ГДКм. р.
Діоксид азоту	1,28 ГДКс.д.	1,14ГДКм. р.
Оксид вуглецю (II)	0,30 ГДКс.д.	1,22 ГДКм. р.
Сірчана кислота та розчинні сульфати	0,09 ГДКс.д.	0,07 ГДКм. р.
Оксид азоту	0,47 ГДКс.д.	0,19ГДКм. р.
Формальдегід	2,00 ГДКс.д.	0,57 ГДКм. р.

Водні ресурси. Водні ресурси Закарпатської області формуються за рахунок поверхневого стоку річок басейну ріки Тиса, місцевого річкового стоку, що утворюється в межах області, транзитного річкового стоку, що утворюється на території Румунії, Угорщини та Словаччини, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Річки Закарпаття в географічному плані розташовані і належать до басейну чи не найбільшої притоки ріки Дунай – річки Тиса, яка є основною водною артерією області. Загальна протяжність річки Тиса – 967 км, з яких в межах України – 262 км. Всі річки беруть свій початок у високогірній частині Карпат.

Територія області покрита густою річковою мережею. Середня густота річкової сітки становить 1,7 км/км^2. Всього в області протікає 9426 рік, сумарною довжиною 19723 км. Здебільшого це малі річки, середня довжина яких становить близько 2 км, а площі водозбору – 1,2 км^2. Загальна довжина 155 річок, протяжність кожної з яких – понад 10 км, становить 3,43 тис. км. З них ріки Тиса, Боржава, Латориця та Уж мають довжину понад 100 км кожна. Загальні водні ресурси басейну Тиси в межах України складають 13,3 км^3 в середній за водністю рік, при цьому 7,92 км^3 є місцевим стоком. На рисунку нижче наведено мережу поверхневих вод Закарпатської області.

Поверхневий стік на території області формують правобережні притоки р. Тиса – ріки Тересва, Теребля, Ріка, Боржава, що впадають в р. Тиса та ріки Уж і Латориця, які впадають в ріки Лаборець та Бодрог на території Словаччини.

Озера в басейні Тиси, як правило, льодяникового походження. Деякі з них утворились в результаті гірських обвалів або мають вулканічне походження. Найбільшим озером є Синевир, розміщене у верхів'ях ріки Теребля на висоті 989 м над рівнем моря. Площа його водного дзеркала майже 7 га, середня глибина – 16-17 м. Загалом в області налічується 863 водні площинні об'єкти, з яких 143 – передано в оренду[6].

Сільськогосподарське водопостачання, за винятком невеликої кількості водозаборів із гірських потоків, базується переважно на підземних водах. Закарпаття – найбільш зволожена область України. Всі розвідані або діючі водозабори підземних вод в області є інфільтраційними, тому якість видобутої з них підземної води повністю залежить від характеристик поверхневого стоку і потребує особливого захисту.

У 2022 році в Закарпатській області було видано 68 дозволів суб'єктам господарювання на спеціальне водокористування (у 2021 р. – 85 дозволів, в 2020 р. – 117 дозволів).

[5] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

[6] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

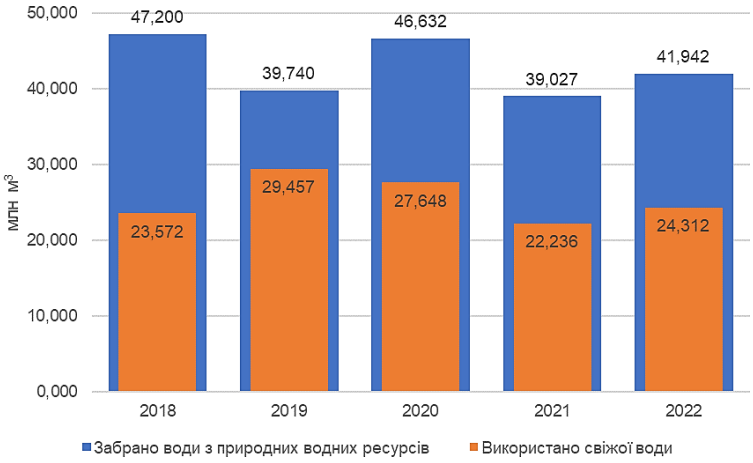
Рис 7. Мережа поверхневих вод Закарпатської області

Джерело: Державний водний кадастр: облік поверхневих водних об'єктів. http://geoportal.davr.gov.ua:81/#

Забір і використання води в Закарпатській області впродовж 2018-2022 років не мали чіткої тенденції до збільшення або зменшення. Річний забір води коливався в межах 39-47 млн м^3, а використання води – в межах 22-29,5 млн м^3.

Рис 8. Забір і використання води в Закарпатській області

Складено за даними: Державний водний кадастр за розділом: «Водокористування». https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use ; Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

У 2022 році основними водокористувачами області забрано із природних водних об'єктів 41,942 млн м^3 води (на 7,47 % більше, порівняно з 2021 роком) та скинуто у поверхневі водні об'єкти 42,380 млн м^3 зворотних вод (на 7,23 % більше, порівняно з 2021 роком). У 2022 р. показник використання свіжої води у всіх галузях становив 24,312 млн м^3. Споживання свіжої води у 2022 році порівняно з 2021 р. збільшилось на 9,34 %. Найбільше використано води на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 13,602 млн м^3. На зрошення використано 0,868 млн м^3, на виробничі потреби – 4,144 млн м^3.

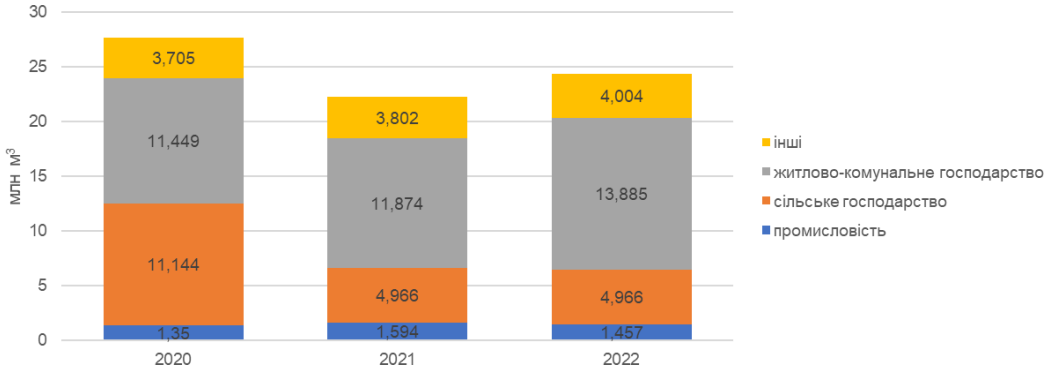
У таблиці нижче наведено показники використання води суб'єктами господарювання Закарпатської області, які відповідно до Порядку ведення державного обліку водокористування зобов'язані звітувати про використання води (за даними Державного водного кадастру за розділом:
«Водокористування»).

Таблиця 8. *Динаміка водокористування у Закарпатській області, млн м³* [7]

Показник	2020	2021	2022
Забрано із природних водних об'єктів, всього у т. ч.	46,632	39,027	41,942
Поверхневої	*27,217*	*21,119*	*21,437*
із підземних водних об'єктів	*19,415*	*17,908*	*20,505*
Використано свіжої води, всього у т. ч.	27,648	22,236	24,312
на питні і санітарно-гігієнічні потреби	*11,838*	*11,892*	*13,602*
на виробничі потреби	*3,660*	*3,711*	*4,144*
на потреби зрошення	*0,738*	*0,851*	*0,868*
Втрачено води при транспортуванні	9,816	9,589	7,273
Загальне водовідведення	38,420	39,719	42,592
Скинуто в поверхневі водні об'єкти зворотних (стічних) вод, всього у т. ч.	38,134	39,521	42,380
нормативно-очищених на спорудах	*27,529*	*26,071*	*27,072*
нормативно чистих без очистки	*7,073*	*9,557*	*11,576*
Забруднених	*3,532*	*3,893*	*3,733*
у т. ч. недостатньо очищених	*3,259*	*3,772*	*3,565*
без очищення	*0,273*	*0,121*	*0,168*

У 2022 році збільшилось використання свіжої води, порівняно з попереднім роком на 2,1 млн м³. Основна частка використання води припадає на об'єкти житлово-комунального господарства – 13,885 млн м³, що становить 57,1% загального обсягу використаної води. У сільському господарстві використано у 2022 році 4,966 млн м³ води, що становить 20,43 % загального обсягу використаної води. Підприємствами промисловості використано 1,457 млн м³води, або 5,99 % загального обсягу використаної води.

Рис 9. Використання води в розрізі видів економічної діяльності

Складено за даними: Державний водний кадастр за розділом: «Водокористування». https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use ; Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

[7] За даними Державного водного кадастру за розділом: «Водокористування». https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use; Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Технічний стан систем водопостачання у сільській місцевості в цілому перебуває на незадовільному рівні. Значна кількість існуючих водопроводів побудована без проектів або з великими відхиленнями від них. Велика частина мереж за своїм технічним станом вимагає заміни, потребують модернізації споруди. З погляду санітарно-гігієнічної надійності більшість сільських водопроводів не відповідають нормативним вимогам.

Наведені в таблиці нижче дані засвідчують, що в Закарпатській області суб'єкти господарювання здійснюють скид неочищених/недостатньо очищених зворотних (стічних) вод в поверхневі водні об'єкти.

Таблиця 9. *Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин основними водокористувачами - забруднювачами поверхневих водних об'єктів*[8]

Найменування користувача - забруднювача	Наявність, потужність ($м^3$/добу), ефективність використання (використання потужності) очисних споруд	2020			2021			2022		
		об' єм скидання зворотних вод, тис. $м^3$	в т. ч. об' єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. $м^3$	Кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними	об' єм скидання зворотних вод, тис. $м^3$	в т. ч. об' єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. $м^3$	Кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними	об' єм скидання зворотних вод, тис. $м^3$	в т. ч. об' єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. $м^3$	Кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними
Комунальне підприємство "Водоканал м.Ужгорода", м.Ужгород	50000	19331	1031	11039	17852	970	10292	18572	731	10441
ТОВ "Водоканал Карпатвіз" .м. Берегове	5280	539	367	470	533	392	277	446	370	277
ММКП "Мукачів-водоканал", м.Мукачево	16000	7720	169	4760	7670	510	4518	7630	516	3576
КП Чопської міської ради "Водоканал Чоп"	2250	223	223	309	222	222	309	213	213	226
КП "Рахівтепло", м.Рахів	10800	154	154	297	159	159	114	183	183	113
"ВУЖКГ", м.Виноградів	5500	525	525	516	526	526	665	487	487	474
ВУЖКГ, м.Тячів	1800	80	80	119	15	15	132	95	95	216
Солотвинське комунальне підприємство по водопостачанню, смт Солотвино	2500	49	49	36	115	49	517	61	61	73
КП "Комуналь-ник", м. Перечин	1200	164	164	152	150	150	134	161	161	126
ВУЖКГ, смт.Міжгір'я	80	НО	НО	81	114	114	73	124	124	77
ВУЖКГ, м. Хуст	3490	544	544	287	502	502	313	500	500	247
Комунальне підприємство "ВС Водоканал-ссрвіс", смт. Воловень	200	59	15	34	115	32	67	63	22	35
Комунальне підприємство "Комуналсервіс", смт. В.Березний	438	103	-	67	98	98	86	92	92	59

[8] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Загалом у 2022 році у водні об'єкти скинуто 27,072 млн м^3 нормативно очищених зворотних вод, що на 3,84 % більше, ніж у 2021 році, нормативно чистих без очистки – 11,576 млн м^3, що на 21,13 % більше, порівняно з 2021 роком, забруднених – 3,733 млн м^3, що на 4,11% менше, порівняно з 2021 роком. Водночас обсяг неочищених/недостатньо очищених зворотних (стічних) вод у 2022 році становив 8,8 % загального обсягу скинутих зворотних вод у поверхневі водні об'єкти регіону. Найбільшими забруднювачами поверхневих водойм і надалі залишаються об'єкти житлово-комунальних підприємств області. Більшість каналізаційних очисних споруд комунальних підприємств потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності та впровадження нових технологій очищення стічних вод.

Спорудами механічної очистки обладнані переважно підприємства харчової промисловості (переробка овочів та фруктів). Водночас є підприємства, які обладнані очисними спорудами механічної та біологічної очистки, але скидів зворотних вод безпосередньо у поверхневі водойми не здійснюють. Всі автозаправні станції на території області обладнані очисними спорудами забруднених дощових стоків (брудовідстійниками та бензомаслоуловлювачами). На території частини АЗС встановлені також очисні споруди глибокої біологічної очистки господарсько-побутових стічних вод.

Забруднюючі речовини, що скидаються разом зі зворотними водами, наведено в таблиці нижче.

Таблиця 10. *Скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами у Закарпатській області*[9]

Забруднююча речовина, що скидається разом зі зворотними водами	**2020 рік**	**2021 рік**	**2022 рік**
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	**обсяг забруднюючих речовин, тис. т**	**обсяг забруднюючих речовин, тис. т**
азот амонійний	0,101	0,148	0,063
$БСК_5$	0,613	0,516	0,428
завислі речовини	0,475	0,500	0,437
нітрати	0,233	0,279	0,306
нітрити	0,018	0,020	0,015
сульфати	1,837	1,807	1,824
мінералізація	13,195	13,064	12,073
хлориди	2,215	1,983	2,322
ХСК	1,380	1,614	0,942
залізо	0,007	0,008	0,007
нафтопродукти	0,001	0,001	0,001
СПАР	0,009	0,008	0,009
фосфати	0,084	0,082	0,085
фосфор загальний	0,018	0,018	0,019
скинуто забруднюючих речовин, всього	20,186	20,048	18,531

Також вагомим негативним чинником є значні обсяги втрати води при транспортуванні. У 2022 році вони становили майже 7,3 млн м^3 або 17,3 % обсягу забраної з природних водних об'єктів води (у 2021 році відповідний показник становив – 24,6 %). Це може бути свідченням незадовільного стану мереж водопостачання в регіоні, необхідності їх заміни або модернізація.

Протягом 2022 року на території області надзвичайні ситуації, що призвели б до забруднення поверхневих водойм басейну р. Тиси, не спостерігалися.

Також протягом 2022 р. в басейні р. Тиса надзвичайних забруднень транскордонного характеру, які б призвели до погіршення якості води, не відбулося.

[9] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Хімічний стан масивів поверхневих вод. У 2021 році із загальної кількості водопроводів, на яких ДУ «Закарпатський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» та його відокремлені структурні підрозділи проводили дослідження питної води, не відповідало нормам за санітарно-хімічними показниками 5,5 % проб з розподілом на відповідні водопроводи: комунальні – 4,6 %; відомчі – 14,4 %; сільські – 4,6 %; локальні – 0.

Із загальної кількості джерел нецентралізованого водопостачання, на яких проводилися лабораторні дослідження питної води, за санітарно-хімічними показниками не відповідало нормам 14,4 % проб з розподілом за видами джерел: шахтні колодязі – 12 %; каптажі – 7,9 %; артезіанські свердловини – 11,2 %.

Випадки неінфекційних захворювань, пов'язаних з хімічним забрудненням питної води як централізованого, так і нецентралізованого водопостачання в області зареєстровані не були. Щорічно здійснюється оцінка питної води за вмістом нітратів, високі концентрації яких у воді шахтних колодязів може призводити до розвитку у дітей молодшого віку водно-нітратної метгемоглобінемії. Вміст нітратів у підземних водах у 2021 році відповідав вимогам ДСанПіНу, випадки водно-нітратної метгемоглобінемії серед дітей зареєстровано не було.

З метою вивчення можливого негативного впливу скиду стічних та поверхневих вод на якість води поверхневих водойм, відокремлені структурні підрозділи ДУ «Закарпатський ОЦКПХ МОЗ» у 2021 році проводили систематичні спостереження за станом води у 8-ми постійних створах водоймищ 1-ої категорії та у 38-ми постійних створах водоймищ ІІ-ої категорії з відбором проб води на лабораторні дослідження. За підсумками звітів у 2021 році було відібрано 262 проби води на визначення санітарно-хімічних показників (водойми 1-ої та ІІ-ої категорії), з яких 11 проб не відповідали нормам (4,2 %). Хімічні речовини, вміст яких перевищував гранично допустиму концентрацію представлені пестицидами, фенолом, синтетичними поверхнево активними речовинами.

Влітку під час оздоровчого сезону було досліджено 125 проб води в місцях масового відпочинку на водоймах на визначення мікробіологічних та фізико-хімічних показників, всі без відхилень від норми. Це зумовлено тим, що найбільш забрудненою механічно та біологічно вважається вода відкритих водоймищ під час та після опадів, тому здійснювати відбір проб для лабораторних досліджень саме в такі періоди, коли водойми не використовуються для купання, було недоцільно.

Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію. Від загальної кількості досліджених ДУ «Закарпатський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» та його відокремленими структурними підрозділами проб водопровідної води за мікробіологічними показниками 8% не відповідало нормам з розподілом за видами водопроводів: комунальні – 5,8 %; відомчі – 15,1 %; сільські – 19,8 %; локальні – 0.

Вода джерел нецентралізованого водопостачання за мікробіологічними показниками не відповідала нормам у 25,3 % випадків, у тому числі: шахтні колодязі – 27,4 %; каптажі – 1,8 %; артезіанські свердловини – 24,1 %.

За підсумками звітів у 2021 році було відібрано 231 пробу па визначення мікробіологічних показників з водойм ІІ-ої категорії, з яких 34 не відповідало нормам (14,7 %).

Радіаційний стан поверхневих вод перебуває в межах норм На визначення радіологічних показників ДУ «Закарпатський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» та його відокремленими структурними підрозділами було досліджено 5 проб з водоймищ 1-ої категорії, відхилень не виявлено.

Стан земельних ресурсів. Територія Закарпатської області становить 1275,3 тис га або 2,1 % території України. За даними Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області, станом на 01.01.2016 р.[10] 36,8 % із загальної площі земель становлять землі сільськогосподарського призначення, 56,8 % – лісові угіддя, 3,7 % території регіону забудовано, 1,4 % земель перебуває під водою, 1,2 % – відкриті землі та 0,1 % – відкриті заболочені землі.

Таблиця 11. *Земельні ресурси Закарпатської області*[11]

Основні види земель та угідь	Станом на 01.01.2017 р.	
	усього, тис га	% загальної площі території
Загальна територія у тому числі:	1275,3	100
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	451,0	35,4
Рілля	*200,2*	*15,7*
перелоги	-	
багаторічні насадження	*27,3*	*2,1*
сіножаті	*94,3*	*7,4*
пасовища	*129,2*	*10,2*
2. Ліси та інші лісовкриті площі	724,0	56,8
з них вкриті лісовою рослинністю	*657,8*	*51,6*
3. Забудовані землі	48,2	3,7
4. Відкриті заболочені землі	0,8	0,1
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	14,8	1,2
6. Інші землі	18,4	1,4
Усього земель (суша)	1257,0	98,6
Території, що покриті поверхневими водами	18,3	1,4

У результаті перерозподілу земельних ресурсів у державній власності залишилося 77,2 % земель, передано у власність 22,5 %.

Основними власниками землі та землекористувачами є лісогосподарські підприємства, яким надано 40,2 % земельного фонду, громадяни, яким надано 29,3 % земельного фонду, 3,7 % земельного фонду належить сільськогосподарським підприємствам, 6,3 % земель належить організаціям, установам природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного значення, 1,1 % – промисловим та іншим підприємствам, 2,6 % – закладам, установам, організаціям, 0,9 % – водогосподарським підприємствам, 0,8 % – військовим частинам та організаціям і установам Міністерства оборони, 15,1 % земельного фонду складають землі запасу.

Із 1275,3 тис. га земельного фонду області 469,2 тис. га займають землі сільськогосподарського призначення, до числа яких входять 451,0 тис. га сільгоспугідь, 200,2 тис га з яких – рілля.

На території області потребують консервації 530,2849 га земель.

[10] формування адміністративної звітності з кількісного обліку земель за формами звітності (№№ 11-зем, 12-зем, 15-зем та 16-зем) на рівні районів та міст обласного значення, а також узагальнення зазначених звітів на рівні області, починаючи з 01.07.2016 не здійснювалось

[11] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Також на території області орієнтовна загальна площа водоохоронних зон становить 122,20

тис. га, орієнтовна загальна площа прибережних захисних смуг – 102,2 тис. га. Встановлено межі водоохоронних зон відповідно до розроблених проектів землеустрою площею 1274,5858 га, внесено відомості до Державного земельного кадастру площею 21,6422 га. Встановлено межі прибережних захисних смуг відповідно до розроблених проектів землеустрою площею 1274,5858 га, внесено відомості до Державного земельного кадастру площею 157,8010 га.

Ґрунтовий покрив території Закарпатської області сформувався під дією живих організмів на гірські материнські породи в різних умовах клімату, зволоження та рельєфу. Формування сучасних ґрунтів відбувалося протягом всього голоцену. За характером рослинності, рельєфу, клімату та зволоження територія області виразно поділяється на дві частини – гірську й рівнинну.

У гірській частині ґрунтоутворення відбувається за буроземним типом. Основний фактор – гірський рельєф, який перерозподіляє рослинний покрив, тепло і вологу, викликає висотну ґрунтову поясність. Ґрунтоутворення на гірських схилах зумовлює абсолютну та відносну молодість ґрунтів, незначну потужність, розвиток природної денудації, прискорює викликану людською діяльністю площинну та лінійну ерозію.

Рис 10. Ґрунти Закарпатської області

Джерело: Карта ґрунтів України. https://superagronom.com/karty/karta-gruntiv-ukrainy#win2

На рівнинній частині ґрунтоутворення відбувається в умовах теплого та достатньо вологого клімату. Материнські породи тут давні та сучасні алювіальні, меншою мірою делювіальні відклади переважно важкого механічного складу. Рівнинність рельєфу та неглибоке залягання ґрунтових вод спричиняють значне оглеєння ґрунтів, а їх утворення під лісовою рослинністю накладає на ґрунтоутворення ще й підзолистий процес.

У Закарпатській області було обстежено 202,42 тис. га сільськогосподарських угідь (2016-2020 рр.). За результатами агрохімічного обстеження в області нараховується 133,48 тис. га (65,9 %) кислих ґрунтів від загальної обстеженої площі. Причому, значну частину площ (49,47 тис. га або 24,4 %) займають землі з дуже сильно- та сильнокифою реакцією ґрунтового розчину. Решта площ мають середньокислу (43,33 тис. га або 21,4 %) та слабокислу (40,68 тис. га або 20,1 %) реакцію ґрунтового розчину. При цьому зменшилася категорія земель з близькою до нейтральної і нейтральною реакцією ґрунтового розчину, на долю яких припадає 62,84 або 31% проти 77,35

тис. га сільськогосподарських угідь у минулому турі. Середньозважений показник pHKCl у XI турі становить 5,24, що відповідає слабокислій реакції ґрунтового розчину, проти 5,16 (середньокислі ґрунти) у попередньому турі. Таким чином, у Закарпатській області більша половина обстежуваних площ сільськогосподарських угідь має підвищену кислотність, що є однією із основних причин їх низької родючості.

Проблема гумусу для ґрунтів Закарпаття надзвичайно важлива, оскільки значна кількість опадів (більше 1000 мм на рік) сприяє його вимиванню, особливо на схилових землях. Загострення проблеми викликане неповерненням органічних речовин у ґрунт, що пов'язано із постійним і тенденційним зменшенням поголів'я худоби, особливо ВРХ. Також скорочуються площі під багаторічними травами і, зокрема, під конюшиною і люцерною, порушуються прості правила впровадження сівозмін.

Ґрунти області, в основному, середньозабезпечені гумусом, показник якого перебуває в межах від 2,20 % до 3,81 %. Простежуючи динаміку розподілу площ сільськогосподарських угідь за вмістом гумусу протягом 2016 - 2020 років, встановлено, що переважають ґрунти з низьким (56,88 тис. га або 28,1 %) та середнім (81,75 тис. га або 40,4 %) забезпеченням. Ґрунти з підвищеним вмістом займають 37,36 тис. га або 18,5 %, а з високим та дуже високим вмістом – невеликі площі 18,83 тис. га – 7,8 % та 8,52 тис. га – 4,2 % відповідно. Загалом по області середньозважений показник гумусу становить 2,73 %, що відповідає середній забезпеченості .

Таблиця 12. *Характеристика ґрунтів Закарпатської області за вмістом гумусу*[12]

№ з/п	Район	Всі сільськогосподарські угіддя							
		Обстежена площа, га	Площа ґрунтів за вмістом гумусу, %						Середній показник, %
			0-1,0	1,1 -2,0	2,1 -3,0	3,1 -4,0	4,1 -5,0	більше 5	
1	Берегівський р-н	38338,71	0,7	20,0	36,7	22,0	11,1	9,5	3,07
2	Мукачівський р-н	32455,82	1,2	39,0	40,8	10,9	3,7	4,4	2,48
3	Рахівський р-н	5995,11	1,2	1,7	17,7	35,6	32,4	11,3	3,83
4	Тячівський р-н	16146,24	1,1	19,8	51,0	21,5	5,5	1,0	2,68
5	Ужгородський р-н	29644,96	1,7	30,7	41,6	19,0	5,3	1,8	2,58
6	Хустський р-н	13291,09	0,2	30,8	45,6	19,4	2,9	1,1	2,54
Всього по області			1,0	28,1	40,4	18,5	7,8	4,2	2,73

Сполуки азоту, що легко гідролізуються складають резерв для поповнення мінеральних форм азоту (N114 і N03), які доступні для рослин, і характеризують забезпеченість ґрунту азотом протягом всього періоду вегетації. Аналізуючи стан ґрунтів області, обстежених у XI турі агрохімічної паспортизації, відносно умісту азоту, видно, що забезпеченість сполуками, які легко гідролізуються дещо покращилась. Майже вдвічі знизилися площі з дуже низьким вмістом – 47,5 %, проти 80,5 % у X турі, та підвищилася кількість земель із низькою забезпеченістю сполуками азоту – 40,7 % проти 17,6% у попередньому турі. Середньозважений вміст сполук доступного азоту на більшості площ дуже низький та низький. Загалом по області, даний показник залишився у межах низького забезпечення 107,2 мг/кг, проти 79,9 мг/кг, що свідчить про нестачу цього елементу у ґрунтах області.

Фосфор визначає продуктивність сільськогосподарських культур та безпосередньо впливає на їх урожайність та показники якості врожаю. За XI тур агрохімічного обстеження у ґрунтах Закарпатської області помітно збільшився вміст рухомого фосфору, чому могло посприяти зменшення кислотності ґрунтового розчину. 42,2 % обстежених угідь характеризуються як дуже низько- і низькозабезпечені сполуками рухомого фосфору. Середньозважений вміст рухомого фосфору загалом по області склав 69,3 мг/кг ґрунту, що відповідає середній забезпеченості (за методом Чирикова).

[12] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Калійний режим ґрунтів вважається більш сприятливим, ніж фосфорний, так як його кількість у ґрунтах значно більша. У Великоберезнянському та Виноградівському районах відзначено підвищення його вмісту з середнього до підвищеного рівня забезпечення. Помітно зросли середньозважені показники на рівні середнього забезпечення у Берегівському, Міжгірському, Мукачівському та Хустському районах. Середньозважений показник вмісту сполук рухомого калію загалом по області відповідає підвищеному рівню забезпечення і становить 93,0 мг/кг (за методом Чирикова).

Згідно розподілу обстежених ґрунтів Закарпатської області за класами бонітету на ґрунти високої якості припадає тільки 13,35 тис. га або 6,6 %, з яких до III класу (71 - 80 балів) відноситься лише 0,68 тис. га (0,3 %) і до IV класу (61 - 70 балів) – 12,67 тис. га (6,3 %).

Ґрунти середньої якості займають 109,18 тис. га або 54 %, з яких до V класу (51 - 60 балів) зараховано 46,63 тис. га (23 %) та до VI класу (41 - 50 балів) – 62,55 тис. га (31 %). Однак, більшу частину площ займають ґрунти низької якості – 83,47 тис. га або 41,2 %, з них до VII класу бонітету (31 - 40 балів) зараховано 63,6 тис. га (31,4 %) та до VIII класу (21 - 30 балів) – 19,87 тис. га (9,8 %). Ґрунти дуже низької якості займають 0,24 тис. га (0,1 %) і відносяться до IX класу бонітету (11 - 20 балів).

У Закарпатській області обліковано 39,6 тис. га еродованих земель. З кожного гектара щорічно зноситься 34,8 тонни родючого ґрунту. В Берегівському районі при середньорічній кількості опадів до 540 мм змив ґрунту коливається від 5 до 10 тонн з гектара. У Мукачівському районі при середньорічній кількості опадів до 780 мм цей показник складає вже 20-30 т/га. З такою кількістю ґрунту втрачається 300-340 кг/га гумусу. Особливо інтенсивно ерозійні процеси проходять на оголених від лісу та чагарників схилах в гірських районах. Тут середньорічний змив складає від 40 до 70 тонн з кожного гектару. Під час паводків, які тут нерідкі, в кожному кубічному метрі стоку міститься до 12 кг ґрунту. Розораність ґрунтів в області складає 47,9 %. Проте, в окремих районах цей показник значно вищий. Так, в Мукачівському районі земельні угіддя розорані на 66,3 %, у Виноградівському – на 70,1 %, а в Берегівському цей показник сягає 74,5 %. Менш розорані землі в гірських районах (в середньому 27,1 %), хоча в Рахівському районі рілля займає лише 7,4 %. Але тут і цей показник є занадто високим, так як більшість орних земель знаходиться на ерозійно-небезпечних схилах. Враховуючи те, що в гірській місцевості середньорічна кількість опадів досягає 1500-1600 мм, і те, що потужність ґрунтового шару невелика (здебільшого 40-70 см), кількість орних земель тут не повинна перевищувати 10 %.

У таблиці нижче наведено площі сільськогосподарських угідь Закарпатської області, що еродовані, а також площі орних земель з характеристикою по розміщенню на схилах різної крутизни. З даної таблиці видно, що навіть в низинних районах Закарпатської області є певна кількість еродованих земель, адже за останнє десятиліття показник розораності по області досяг 43,7%, а в Берегівському районі він сягає більше 73%. Зокрема на Притисянській низовині має місце розорювання земель гідрографічної мережі і, відповідно, їх змив поверхневим стоком внаслідок берегової ерозії.

Закарпатське передгір’я – це зона надмірного зволоження. Слабка водопроникність ілювіального горизонту переважаючого тут буроземно-підзолистого типу ґрунтів зумовлює їх сильний змив і розмив на схилах, де є розвинутою площинна та лінійна ерозія земель. При цьому за інтенсивністю змиву гумусового горизонту ґрунти діляться на три категорії: слабозмиті, ссрсдньозмиті та сильнозмиті. Серед обстежених на протязі останнього циклу агрохімічною паспортизацією сільськогосподарських угідь передгірної зони 944 га розміщені на буроземно-підзолистих середньо- та сильнозмитих ґрунтах. На таких угіддях без застосування протиерозійних заходів змив ґрунту може бути настільки великим, що вони стають зовсім непридатними для сільськогосподарського використання. Їх недоцільно в подальшому використовувати як ріллю і необхідно відвести під суцільне залуження.

[14] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Таблиця 13. *Площі еродованих земель Закарпатської області та розміщення орних земель за крутизною схилів, тис га*[13]

Назва району	Всього еродованих земель		Розміщення орних земель за крутизною схилів				
	с.-г. угіддя	в т. ч. рілля	до 1°	1-3°	3-7°	більше 7°	Всього
Берегівський	0,8	0,3	29,5	0,7	0,8	0,1	31,0
Мукачівський	3,2	3,0	22,3	2,3	3,8	0,6	29,1
Рахівський	3,8	3,4	0,2	0,7	0,4	0,4	1,6
Тячівський	4,1	4,0	3,6	1,1	0,4	0,1	5,3
Ужгородський	5,5	5,0	23,2	1,1	2,1	0,4	27,0
Хустський	0,2	0,2	7,5	0,5	0,2	0,3	8,7

На ріллі, яка розміщена на схилах крутизною 3-7° (в обстежених за останній рік Перечинському і Тячівському районах нараховується 1100 га) потрібно запровадити ґрунтозахисні сівозміни з посівами багаторічних злаково-бобових трав, а 1300 га ріллі, які розміщені на схилах крутизною більше 7°, взагалі необхідно вивести з обробітку і використовувати як пасовища та сіножаті.

У гірській зоні Закарпаття, яка охоплює близько 80% площі області, завжди спостерігаються всі види ерозії, селі та зсуви. Це найбільш критична зона для землеробства – із 517,6 тис. га в ній тільки 122,4 тис. га є придатними для сільськогосподарського використання. Ріллі тут 29,5 тис. га, з яких 17,6 тис. га розміщені на схилах крутизною більше 3°, при цьому всі вони є змитими. Такі угіддя потребують поліпшення з використанням різних протиерозійних гідротехнічних та лісомеліоративних заходів в залежності від ступеня змитості, крутизни схилів та господарського призначення ділянки.

Надра. На території Закарпатської області налічується 285 родовищ з 27 видів різноманітних корисних копалин, з яких 2 види горючі, 3 – металічні, 4 – гірничохімічні, 4 – гірничорудні, 11 – будівельні корисні копалини 3 – підземні води. Станом на 01.01.2022 рік наявні 148 ліцензій на користування надрами, з яких 10 – горючі, 2 – гірничохімічні, 3 – гірничорудні, 5 – металічних, 50 – будівельні корисні копалини, 78 – підземні води[14].

На території області розвідано 12 родовищ вуглеводнів, отримано 9 спеціальних дозволів, балансові та умовно балансові запаси з невизначеним промисловим значенням вільного газу яких складають близько 4,661 млрд. м^3. До промислової розробки залучено 2 родовища - Солотвинське та Русько-Комарівське на інших – проводиться розвідка.

Запаси бурого вугілля зосереджені на 4 родовищах і складають 39,1 млн т (0,4% загальних запасів в Україні). До експлуатації залучене 1 родовище Ільницьке.

ТОВ «Карпатська рудна компанія», якому передано зобов'язання з відновлення Мужіївського золото-поліметалічного родовища, проводить утилізацію рудних відвалів гірських порід, з метою вилучення з них наступних сульфідних мінералів: піриту, галеніут, сфалериту і халькопіриту.

Серед родовищ гірничо-хімічного напрямку в області присутні сіль кухонна, сировина для вапнування кислих ґрунтів, барит та сировина для мінеральних фарб. Розробляється тільки Біганське родовище баритів балансові запаси якого складають 2,9 млн т. за промисловими категоріями А+В+С1 і С2.

[13] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

[14] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Таблиця 14. *Мінерально-сировинна база Закарпатської області*[15]

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Кількість дійсних ліцензій у 2022 р.
Газ природній	12	9
Вугілля	4	0
Руди кольорових металів	3	0
Руди рідкісних металів	4	0
Руди дорогоцінних металів	2	3
Сировина для вапнування кислих ґрунтів	2	0
Сіль кухонна	2	1
Сировина для мінеральних фарб	5	0
Глини бентонітові	2	0
Каолін	1	0
Сировина польово-шпатова	1	0
Цеоліти	3	3
Вапняк для випалювання на вапно	3	2
Глина тугоплавка	3	1
Камінь будівельний	50	25
Камінь облицювальний	22	4
Камінь пиляний	5	2
Сировина керамзитова	1	0
Сировина перлітова	3	1
Пісок будівельний	8	4
Суміш піщано-гравійна	2	0
Сировина скляна	1	0
Сировина цегельно-черепична	81	8
Підземні води:	64	78
- теплоенергетичні	*2*	*5*
- питні та технічні	*24*	*28*
- мінеральні	*38*	*45*
ВСЬОГО	285	141

В області налічується 5 родовищ мінеральних фарб, запаси яких складають 6209,2 тис. т. Родовища не розробляються.

Закарпатська область одна із найбільш багатих на цеоліти, які представлені 3-а родовищами: Сокирницьким, Саригич, та Зеленокам'яним. Запаси цеолітів складають 128,64 млн т за кат. A+B+CI і 154,9 млн т за кат. C2. Розробляється Сокирницьке родовище, де кількість цеолітів складає 122,1 млн т, із яких 39,5 млн т становлять цеоліти високої якості та Саригич, де кількість цеолітів складає 2,671 млн т.

Такі види корисних копалин як перліт, цеоліт, мармур видобуваються тільки на Закарпатті, і видобуток їх становить 100% загального в Україні.

Закарпатська область володіє добре розвиненою сировинною базою будівельних матеріалів, на території якої налічується 179 родовищ корисних копалин для будівництва (ліцензовані 45 родовищ).

Розвіданих родовищ каменю облицювального в області налічується 22, із яких наявні ліцензії у 4, каменю будівельного налічується 50 родовищ, з яких наявні ліцензії у надрокористувачів – 25.

[15] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Державним балансом враховано 5 родовищ пиляних туфів, запаси яких складають 819,16 тис. м^3 за промисловими категоріями А+В+С1. До розробки залучено 2 родовища.

Глина тугоплавка представлена 3 родовищами, з яких чинний спеціальний дозвіл на одне (Іванцівське).

Закарпатська область налічує 81 родовище сировини цегельно-черепичної з запасами 81,4 млн м^3 за промисловими категоріями А+В+С1, з яких ліцензовані 8 родовищ.

Закарпаття є єдиним в Україні постачальником перлітової сировини. Тут розвідано 3 родовища з запасами 47,62234 млн м^3 за промисловими категоріями А+В+С1. До розробки залучене одне родовище «Фогош».

Підприємства області в достатньому обсязі забезпечені сировинною базою піску будівельного. Держбалансом враховано 8 родовищ піску, до розробки залучено 4 родовища.

Державним балансом враховане 2 родовища піщано-гравійної суміші (4067,0 тис. м^3 категорії А+В+С1) та 1 родовище керамзитової сировини (3288,0 тис. м^3 категорії А+В+С1), які не розробляються.

Підземні прісні води для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 24 ділянках. Надано 28 ліцензій, балансові запаси прісної води складають 344,99 тис. м^3/добу.

Мінеральні підземні води розвідані на 38 ділянках, надано ліцензій – 45. Сумарна кількість запасів становить 4215,0 м^3/добу.

Термальні води представлені родовищами що розробляється «Берегівським», балансові запаси якого становлять 0,871 тис. м^3/добу та «Косинським». На теплоенергетичні води надано 5 ліцензій.

В Закарпатській області розвідано понад 360 джерел мінеральних вод з різними хімічними та лікувальними властивостями. Мінеральні води, які можуть використовуватись з лікувальною метою, представлені близько 60 основними родовищами. Загалом із 205 родовищ мінеральних вод, освоєних в Україні, 38 основних родовищ маємо саме на Закарпатті.

Найбільш ефективно використовуються Полянське, Свалявське, Голубинське родовища Свалявського району, Шаянське Хустського району (видобуток складає близько 45-60 %). В незначній мірі Соймівське Міжгірського району, Дравецьке Ужгородського району та Драгівське Хустського району (видобуток складає близько 3-7 відсотків).

Експлуатаційні ресурси мінеральних вод становлять біля 10,0 тис. м^3 /добу і являють собою 20 типів вод, у т.ч. аналоги вод типу «Боржомі», «Нарзан», «Дарсун» та інші. Обсяги використання їх становлять у середньому 10-15% загального ресурсу.

Термальні води, що одноразово є лікувальними (температура 50-60°С) становлять майже 50,0 тис. м^3 /добу, видобування їх становить майже 2%.

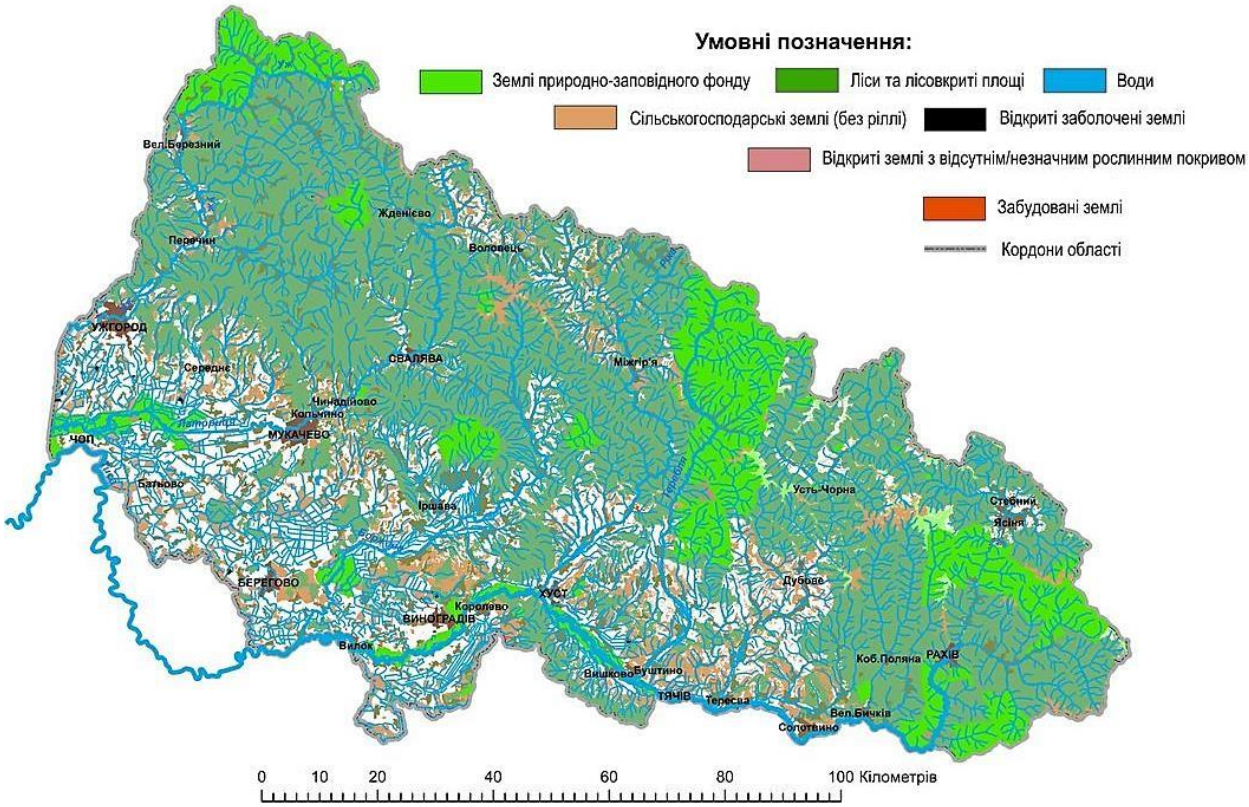
Мінеральні води використовуються для лікувальних цілей і промислового розливу.

Станом на 01.01.2023 року на території Закарпатської області закартовано і занесено в кадастр 3305 зсувів загальною площею 385,886677 км^2 (385,802794+ 0,083883 км^2), 25 карстових лійок загальною площею 0,298 км^2, 534 ділянки бокової ерозії водотоків загальною довжиною 169,99 км (163,64 км + 6,35 км), 279 селенебезпечних водотоків загальною площею біля 1828 км^2.

Біорізноманіття, природоохоронні території та об'єкти. ***Екологічна мережа Закарпатської області***. Метою створення національної екомережі є формування територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій.

Для збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища районними радами колишніх районів області, які існували до 2021 року, затверджено районні схеми екомережі. Регіональну схему формування екологічної мережі Закарпатської області затверджено рішенням Закарпатської обласної ради від 10.07.2014 року №1033 «Про затвердження регіональної схеми формування екологічної мережі Закарпатської області». За даними Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області площа екомережі становить 983,4 тис. га, або 77,2 % загальної площі області .

Рис 11. Схема об'єктів екомережі Закарпатської області

Джерело: Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Схема екологічної мережі Закарпатської області. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=2087

Площі земельних угідь, що входять до складу національної екомережі та складові структурних елементів екологічної мережі регіону, за останніми наявними даними Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області, наведено у таблиці нижче.

Повний перелік елементів національної екологічної мережі на території регіону наведено в Екологічному паспорті Закарпатської області за 2022 рік[16].

[16] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Таблиця 15. *Площі земельних угідь – складових національної екомережі в Закарпатській області, тис. га*[17]

Категорії землекористування	2017
Землі природного призначення	178,9
Сіножаті та пасовища	223,5
Землі водного господарства (рибні ставки)	0,3
Землі водного фонду	18,3
у т. ч. площа рибних ставків	*1,4*
Землі оздоровчого призначення	1,0
Землі рекреаційного призначення	8,5
Землі історико-культурного призначення	0,1
Ліси	723,9

Біорізноманіття. Рослинний світ. Флора Закарпаття налічує майже 1900 видів вищих спорових і насіннєвих рослин, що становить половину видового флористичного різноманіття України. В області разом з інтродукованими видами росте понад 2600 видів. За загальними ботаніко-географічними рисами рослинного покриву територія області належить до Карпатської підпровінції Середньоєвропейської провінції Європейської широколистяної області. Закарпатська низовина належить до Центральноєвропейської флористичної провінції.

Ліси України, Українських Карпат і Закарпаття, зокрема, за своїм призначенням і розташуванням покликані виконувати переважно екологічні функції. Відтак вони мають обмежене експлуатаційне використання для заготівлі деревини. Водночас в Карпатах зосереджені значні запаси деревних ресурсів держави. У Карпатському регіоні найбільше цих ресурсів припадає на Закарпатську область (на площі 695,7 тис. га зосереджено 207 млн м^3 деревних запасів ростучого лісу). Лісовий фонд ДП «Ліси України» в Закарпатській області представлений найпродуктивнішими у Карпатському регіоні деревостанами. Середній запас на 1 гектарі 350 м^3, середньорічний періодичний приріст по запасу 5 м^3. Лісові масиви Закарпатської області за лісистістю та запасами деревини займають перше місце в Україні, а за площею лісового фонду входять до першої п’ятірки серед областей. Лісові масиви на території області розташовані в основному в гірській частині, на яку припадає 80 % території. Лісистість області становить 52 % (у 1946 році цей показник складав 42 %).

Задля збереження і відновлення лісів в області щорічно проводиться заходи з лісовідновлення. Зокрема в 2022 році було відновлено шляхом посадки лісу та природнім відновленням 21,9 га лісу (за лісо- та землекористувачами: НПП «Синевир» – 5,0 га, Закарпатський лісотехнічний фаховий коледж – 2,0 га, ДП «Ужгородське військове лісництво» – 14,9 га).

У сучасній флорі області налічують понад 2 тисячі видів, що відповідає 50 % загальної чисельності видів України. З них 237 видів флори занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, 22 види флори занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Усього на території області помічено 263 видів рослин, занесених до Червоної книги України, у т. ч. 214 видів судинних рослин, 19 видів грибів, 7 видів водоростей, 23 види лишайників, а рослинних угруповань занесених до Зеленої книги України – 27. Найбільше різноманіття «червонокнижних» видів рослин зосереджено у басейні річки Тиса, де за даними наукових досліджень, на облік взято 145 видів судинних рослин.

Водночас на території Карпатського біосферного заповідника охороняються 225 рідкісних видів рослин та грибів, що занесені до національних та міжнародних червоних списків, які чинні для України. Міжнародні червоні списки: Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних

[17] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

середовищ існування в Європі або Бсрнська конвенція (англ. Convention on the Conservation of European Wildlifc and Natural Habitats) – 10 видів; Конвенція про міжнародну торгівлю видами фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (англ. The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES) – 35 види. Національні червоні списки: Червона книга України (2021) – 218 види рослин та грибів. До четвертого видання Червоної Книги України (2021) внесено 218 видів, з яких 153 види вищих судинних рослин, 3 види водоростей, 10 видів мохів, 26 видів лишайників і 26 видів грибів.

Рішенням від 28.05.2015 № 1263 затверджено Переліки видів судинних рослин та оселищ (біотопів), що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області.

Популяції переважної більшості рідкісних видів рослин і грибів на території заповідника перебувають у задовільному стані у заповідній і буферній зонах. Однак з зоні антропогенних ландшафтів дані досліджень популяцій рідкісних видів рослин свідчать про наявність відчутного негативного впливу людини.

На території Карпатського біосферного заповідника охороняється 38 рослинних угруповань, які занесені до Зеленої книги України (2009): лісових – 22, чагарникових та чагарничкових – 7, лучних – 6 і болотних – 3 угруповання. За природоохоронним статусом виявлені угруповання розподіляються наступним чином: «типові» – 1, «рідкісні» – 26, «перебувають під загрозою зникнення» – 11.

Дослідженням встановлено, що більшість рослинних угруповань на території Карпатського біосферного заповідника, занесених до Зеленої книги України (2009) знаходяться у задовільному стані. Разом з тим слід відмітити, що більшість рідкісних фітоценозів трапляється поодиноко і потребують особливої уваги, зокрема: Tilieto (platyphyllae)-Fageta (sylvaticae), Tilieta argenteae, Fraxineto (omi)-Querceto (dalechampii)-Querceta (petraeae), Dryadeta octopetalae, Oreochloeta distichae. Для рідкісних рослинних угруповань існує ряд загроз, які пов’язані з інтенсивним пасовищним господарюванням у минулому, вирубкою лісів, зміною гідрологічного режиму, стихійним масовим туризмом, тощо. Додатковими загрозами для існування деяких лучних угруповань, що поширені серед лісового поясу, у окремих випадках, виступає припинення багатовікового традиційного господарювання (помірне випасання худоби та сінокіс), що призводить до заростання їх деревно-чагарниковою рослинністю, а також заростання лісових ремізів-біогалявин.

В останній час збільшилися об’єми збору ісландського моху (Cetraria islandica), який поширений тільки у високогірному поясі. Даний вид лишайника не входить до національних чи регіональних червоних списків, однак рослинні угруповання з участю даного виду відмічені у Зеленій книзі України – Rhododendretum (kotschyi) cetrariosum (islandicae), Loiseleurietum (procumbentis) cetrariosum (islandicae). Разом з покривом ісландського моху часто під час збору знищуються особини рідкісних видів рослин, що зростають в цьому угрупованні.

На території Ужанському національного природного парку охороняються 80 видів, що включені до Червоної книги України, в тому числі 52 вили вищих рослин, 5 видів водоростей, 17 видів лишайників та 6 видів грибів. З видів рослин, що увійшли до Європейського Червоного списку, на території Ужанського національного природного парку росте один вид – Silene nutans subsp. dubia. З Червоного списку МСОП зустрічаються чотири види: Viola dacica, Campanula patula subsp. abietina, Centaurea phrygia subsp. carpatica, Leucojum vemum. З 11 видів флори Українських Карпат, які увійшли до Додатку 1 Конвенції про збереження дикої фауни і флори та природних середовищ у Європі, чотири види: Campanula patula subsp. abietina, Syringa josikaea, Typha schuttleworthii, Aconitum lasiocarpum ростуть на території Ужанського національного прирлдного парку. З регіонального Червоного списку судинних рослин Закарпатської області в Ужанському національному природному парку росте 43 види. На території Ужанського національного природного парку зустрічаються три види рослин, що охороняються Додатком IIb Директиви Європейського Союзу по охороні біотопів і видів: Campanula serrata, Tozzia carpathica, Agrimonia pilosa.

В заповідній зоні Ужанського національного природного парку охороняються рослинні угрупування, занесені до Зеленої книги України, а саме: Acereto (pseudoplatanum) – Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae), Acereto(pseudoplatani) – Fagetum (sylvaticae) phyllitiodosum (scolopendrii), Aceretum (pseudoplatani) alliosum (ursini), Aceretum (pseudoplatani) athyriosum (filix-feminae), Aceretum (pseudoplatani) lunariosum (redivivae), Aceretum (pseudoplatani) mercurial idosum (perennis), Fagetum (sylvaticae) alliosum (ursini), Fagetum (sylvaticum dryopteridosum, Fagetum (sylvaticae)symphytosum (cordatae).

На території Національного природного парку «Зачарований край» охороняються 29 видів рослин та 2 види грибів, що занесені до Червоної книги України, 14 видів рослин, що занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1979 р.).

Для охорони та збереження середовища існування рідкісних та зникаючих видів рослинного світу, закладено 3 охоронні ділянки в популяції білоцвіту весняного, підсніжника звичайного та цибулі ведмежої.

В межах Національного природного парку «Зачарований край» зростають рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України як: угруповання букових лісів з домінуванням у травостої цибулі ведмежої (Fageta sylvaticae з домінуванням Allium ursinum); угруповання формацій шейхцерієво-сфагнової, осоково-шейхцерієво-сфагнової (Scheuchzerieto (palustris)-Sphagneta, Caricetо-Scheuchzerieto (palustris)-Sphagneta).

У рамках виконання проекту «Відновлення Закарпатських торфовищ («Чорне багно», Україна)» оцінено флористичне різноманіття ВБУ «Чорне багно» (встановлений перелік видового складу судинних рослин).

Господарські заходи в місцях зростання видів не проводяться. Штучне відтворення видів рослин та грибів у 2022 році в Національного природного парку «Зачарований край» не проводилося.

На території Національного природного парку «Синевир» в залежності від негативних наслідків на видове різноманіття біологічного та ландшафтного характеру вводяться спеціальні режими охорони (під час цвітіння ранньовесняних і рідкісних зникаючих видів флори), видів рослин і грибів занесених до Червоної книги України загальною чисельністю 62 видів в т.ч.11 грибів, для збереження яких створені охоронні зони на площі 277,6 га, що підпадають під дію Міжнародних договорів.

На території Національного природного парку «Синєвир» до Зеленої книги України віднесено 15 рослинних угрупувань в межах їх зростання та розташування від 440 до 1650 в.н.р.м.

В області простежуються тенденції до збільшення кількості адвентивних видів та розширення місця їх зростання і поширення. Експансія адвентивних видів гальмує процеси відновлення корінного рослинного покриву, створюючи можливості їх блокування та спричиняє умови до утворення угруповань з домінуванням адвентивних видів.

Для області найбільш поширеними інвазійними видами на сьогодні є 3 види. Це амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.), повитиця польова (Cusacuta campestris Junk.) та борщівник Сосновського (Heracleum sosnovskyi Manden).

Викликає занепокоєння висока кількість видів, що спричиняють засмічення природних екосистем. Найбільш біотично «засміченим» є угруповання класу Galio-Urticctca dioicac Pass ex. Kopccky. Найбільш небезпечними для заплавних природних екосистем є популяції видів або угруповань з домінуванням Acor negundo L., Fraxsimus pcnsilvanica Marsh, Echinocystis lobata L., Hcraclcum sosnovsky Manden та інші.

Департаментом ЖКГ Закарпатської ОДА здійснюється щорічний моніторинг стану зеленого господарства за формою, затвердженою наказом Мінжитлокомунгоспу України від 24.12.08. № 401 «Звіт про зелене господарство», для інформування Мінінфраструктури України.

За результатами звітів (за 2022 рік) в області загальна площа зелених насаджень становить 4012,76 га, із якої 1393,91 га – площа зелених насаджень загального користування; 1275,76 га – площа зелених насаджень спеціального призначення; 49,96 га – площа міських лісів; 2,2 га – інвентарна площа оранжерей (теплиць).

Витрати на утримання зелених насаджень загального користування становлять 73072,2 тис. гривень.

Тваринний світ. У сучасній фауні регіону налічують 30428 видів, що становить 68 % загальної чисельності видів України, з них 127 занесені до Червоної книги України, 12 видів занесених до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, 237 видів занесених до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції), 21 вид занесений до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, СМБ) і 21 вид охороняється відповідно до угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS).

На території області поширені як безхребетні, так і хребетні тварини. Серед безхребетних є представники понад 20 типів організмів, з яких більшість – найпростіші. Майже 400 видів хребетних тварин, ссавців – 80 видів, птахів – 287 видів, з яких 197 – гніздуючі, 10 видів – плазуни, 16 – земноводні, 60 – риби, 100 – молюски.

У мисливських господарствах Закарпаття мешкають тварини, які занесені до «Червоної книги України»: борсуки, видри, лісові коти, глухарі, кількість яких останніми роками поступово збільшується.

У таблиці нижче наведено дані по регіону про види тваринного світу, що охороняються.

Таблиця 16. *Види тваринного світу, що охороняються*[18]

Види тваринного світу	2022 рік
Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, од.	163
Загальна кількість видів тваринного світу на території області, що охороняються, од.	-
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	12
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од.	237
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, CMS), од.	21
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	-
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS), од.	21

На території Карпатського біосферного заповідники загалом виявлено 345 видів, занесених до різних національних та міжнародних «червоних» списків. За систематичними групами: Безхребетні – 55 видів; Риби – 27 видів; Земноводні – 15 видів; Плазуни – 10 видів; Птахи – 184 види; Ссавці – 54 види.

У розрізі «червоних» списків: Червона книга України – 129 видів; Червоний список Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) – 115 видів; Європейський червоний список – 28 видів; Додатки

[18] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022.

Бернської конвенції – 207 видів; Додаток Боннської конвенції – 85 видів; Додаток Вашингтонської конвенції (CITEC) – 33 види; Червоний список Закарпаття – 44 види.

Популяції переважної більшості видів тварин на території Карпатського біосферного заповідника перебувають у задовільному стані. Деякі з них зустрічаються спорадично через особливі вимоги до екологічних умов. Це такі як сатурнія грушева (Satumia pyri), сатурнія мала (S. pavonia), сатурнія павонієла (S. pavoniella), жук-самітник (Osmoderma barnabita), вусач мускусний (Aromia moschata), дубовий бражник (Marumba quercus), альпійська тинівка (Prunella collaris), бурозубка альпійська (Sorex alpinus), снігова (Chionomys nivalis) і татранська (Microtus tatricus) полівки, мишівка лісова (Sicista betulina) та ін.Інші трапляються рідко через те, що їхні індивідуальні ділянки нерідко виходять далеко за межі території заповідника. Це в першу чергу такі хижаки як бурий ведмідь (Ursus arctos) та рись (Lynx lynx). Деякі види птахів зрідка реєструються на території заповідника під час випадкових зальотів. Це такі як гагара червоношия (Gavia stellata), лебідь-шипун (Cygnus olor), чапля руда (Ardea purpurea) та ін. За видами, які постійно використовують територію заповідника і відіграють важливу роль в екосистемах, ведеться постійний моніторинг (регулярні польові спостереження, обліки чисельності). Інші види, які зустрічаються спорадично, не входять до складу пріоритетних видів, тому постійний моніторинг за станом їх популяцій не ведеться.

Збереження деяких видів тварин на території заповідника оцінене як незадовільне. Це стосується, зокрема, мишівки лісової (Sicista betulina), яка в процесі проведення інвентаризації фауни ссавців не була виявлена жодного разу (її присутність встановлена за літературними даними), а також норки європейської (Mustela lutreola), чисельність якої критично низька по всьому ареалу. Щодо мишівки лісової, то можливо стан її популяції і задовільний, але щоб це встановити, потрібно провести спеціальні дослідження із застосуванням спеціальних методик і обладнання.

Стан популяцій деяких видів погіршується через глобальні кліматичні зміни. Наприклад, метелик стрічкар тополевий, який раніше зустрічався на висотах 400-500 м, зараз перемістився на висоти 700-1400 м.

З рідкісних видів комах у 2022 році у Карпатському біосферному заповіднику спостерігалися бабки красуня-діва (Colopteryx virgo) та кордулегастер двозубчастий (Cordulegaster bidendata), рідкісна ксилокопа звичайна (Xylocopa valga), жуки вусач альпійський (Rosalia a!pina) та жук-олень (Lucanus cervus), мнемозина (Pamassius mnemosyne), райдужниця велика (Apatura iris), люцина (Hamearis lucina), стрічкарка малинова (Catocala sponsa) та інші.

З рідкісних видів круглоротих була відмічена мінога карпатська (Eudontomyzon danfordi), з риб – харіус європейський (Thymallus thymallus), із земноводних – карпатський тритон (Lissotriton montandoni), альпійський тритон (Ichthyosaura alpestris), саламандра плямиста (Salamandra salamandra), кумка гірська (Bombina variegata) та жаба прудка (Rana dalmatina), із плазунів – полоз ескулапів (Zamenis longissimus) та мідянка (Coronella austriaca).

З рідкісних видів птахів у 2022 році на території заповідника спостерігалися чорний лелека (Ciconia nigra), беркут (Aquila chrysaetos), орябок (Tetrastes bonasia), тетерук (Lyrurus tetrix), глухар (Tetrao urogallus), голуб-синяк (Columba oenas), пугач (Bubo bubo), довгохвоста сова (Strix uralensis), зелений (Picus viridis), білоспинний (Dendrocopos leucotos) та трипалий (Picoides tridactylus) дятли та альпійська тинівка (Prunella collaris).

У 2022 році на території Карпатського біосферного заповідника спостерігалися такі рідкісні види ссавців як бурий ведмідь (Ursus arctos), видра (Lutra lutra), горностай (Mustela erminea), норка європейська (Mustela lutreola), тхір лісовий (Putorius putorius), рись (Lynx lynx), кіт лісовий (Felis silvestris). Крім того на зимівлі у карстових печерах Угольського відділення відмічені такі види рукокрилих, як підковоніс великий (Rhinolophus ferrumequinum), підковоніс малий (Rhinolophus hipposideros), нічниця велика (Myotis myotis) та нічниця водяна (Myotis daubentonii). На території центральної садиби в літній період постійно реєструвався кажан пізній (Eptesicus serotinus), а

лилик двоколірний (Vespertilio murinus) відмічений в центральній садибі на зимівлі.

На території національного природного парку «Зачарований край» підлягають посиленій охороні: 65 видів тварин, що занесені до Червоної книги України, 31 вид, що занесений до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.); 4 види, що занесені до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1979 р.); 52 види, що занесені до Конвенції про охорону флори, фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.). Охорона видів тварин здійснюється службою державної охорони парку, шляхом проведення патрулювань території та приладами фотофіксації тварин (фотопастками). Штучне відтворення видів тварин у 2022 році в парку не проводилося.

На території Національного природного парку «Синєвир» до Червоної книги України віднесено 92 види тварин в т. ч. безхребетних 29 видів для збереження яких створені охоронні зони на площі 637,2га. Для видів тварин занесених до Червоної книги України та тих, що підлягають під дію міжнародних договорів службою охорони природних екосистем проводиться постійний моніторинг їх чисельності та постійна охорона в межах увірених територій в розрізі ПОНДВ Національного природного парку «Синевир». У весняно-літній період припиняється господарська діяльність в лісових урочищах, створюється "Лісова тиша" під час масового розплоду диких звірів і тварин, гніздування лісових птахів та поява молодого покоління.

На території Ужанського національного природного парку охороняється 98 видів тварин, занесених у Перелік видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 29 від 19.01.2021), 126 видів – занесених у списки Червоної книги Українських Карпат (2011), 199 видів – занесених у Додатки II і III Бернської конвенції.

З метою створення умов для відтворення, охорони і збереження видів тварин, що підлягають особливій охороні на території області затверджений «Червоний список» рішенням від 2 липня 2012 року № 424 «Про затвердження Переліків видів тварин, що підлягають особливій охороні па території Закарпатської області та тих, що занесені до Червоної книги України».

В області за останні декілька десятиріч виявлено ряд не аборигенних видів ссавців та риб. Серед них: бобер європейський, собака єнотоподібний, шакал, норка американська. Виявлені представники не аборигенних видів риб в області: канальний сом світлий, канальний сом світлий, карликовий сомик, білий амур східно-азіатський, товстолоб білий амурський, товстолобик строкатий південно-китайський, окунь сонячний, форель райдужна, головешка (ротань).

Вплив інвазійних видів тварин на аборигенні потребує додаткових біологічних досліджень.

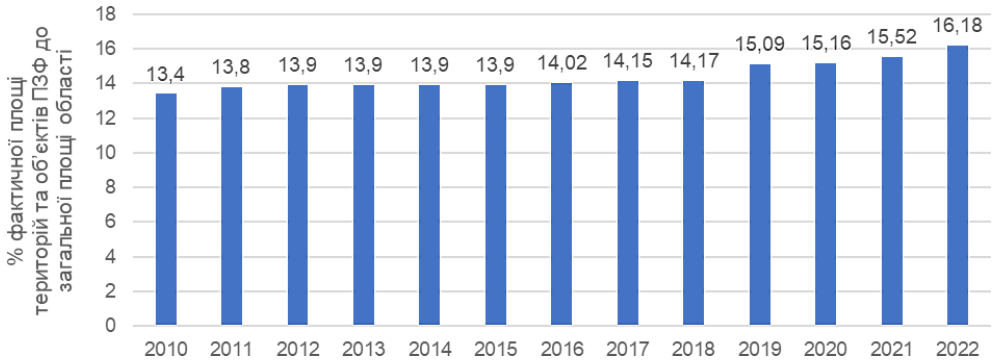
Інвазійні чужорідні види тварин на території Карпатського біосферного заповідника не зареєстровані, за винятком ондатри (Ondatra zibethicus), яка іноді реєструється в Долині нарцисів. Також на території Карпатського біосферного заповідника і прилеглих до нього ділянках виявлені види, які належать до фауни України, але раніше тут не зустрічалися. Це шакал звичайний (Canis aureus) і бобер європейський (Castor fiber). Істотного впливу на екосистеми заповідника з боку цих видів не виявлено через їх низьку чисельність.

На території Ужанського національного природного парку відмічено інвазію Іспанського рудого слимака Arion lusitanicus, особливо на присадибних ділянках. Під час ентомологічних досліджень у 2019-2021 роках виявлено наступні інвазійні види комах: два листоїди (Chrysomelidae): кукурудзяного жука Diabrotica virgifera і лілійного листоїда Lilioceris merdigera та полуничного жука Stelidota gcminata (Say, 1825) з Nitidulidac. Вперше зареєстровано представника псових Canidae – Шакала Canis aureus Linnaeus, 1758. Сучасне перебування даного виду на території Ужанського національного природного парку не з’ясовано.

У 2022 році інвазійних чужорідних видів тварин у фауні Національного природного парку «Зачарований край» та Національного природного парку «Синєвир» не виявлено.

Об'єкти природно-заповідного фонду. В розвитку природно-заповідної справи в Україні Закарпатська область посідає одне з провідних місць. Відсоток фактичної площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду до загальної площі області становить 16,18 % (при середньоукраїнському – 6,91%).

Рис 12. Заповідність території Закарпатської області

Джерело: Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Станом на 01.01.2023 року в області взято на облік 504 об'єкти природно-заповідного фонду, загальною площею понад 206 тис. га, з них загальнодержавного значення – 34 об'єкти, загальною площею 176 тис. га, місцевого значення – 470 об'єктів, загальною площею 30 тис. га.

Таблиця 17. *Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) Закарпатської області за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.01.2024 року)*[19]

Категорії об'єктів ПЗФ	**Об'єкти ПЗФ**									**% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ**
	загальнодержавного значення			**місцевого значення**			**разом**			
	кіль-кість, од.	**площа, га**		**кіль-кість, од.**	**площа, га**		**кіль-кість, од.**	**площа, га**		
		усього	**у т.ч. надана в постійне корис-тування**		**усього**	**у т.ч. надана в постійне корис-тування**		**усього**	**у т.ч. надана в постійне корис-тування**	
Біосферні заповідники	1	66417,4	57399,4	-	-	-	1	66417,4	57399,4	32,18
Національні природні парки	3	99680,5	61781,8	-	-	-	3	99680,5	61781,8	48,30
Регіональні ландшафтні парки	-	-	-	2	14961,9558	-	2	14961,9558	-	7,25
Заказники, усього: у т. ч.:	19	9218,0*	X	57	7196,4821*	X	76	16414,4821*	X	7,95
ландшафтні	*1*	*1026,0*	*X*	*3*	*299,2662*	*X*	*4*	*1325,2662*	*X*	*0,64*
лісові	*3*	*1173,0**	*X*	*18*	*4244,5159**	*X*	*21*	*5424,4159**	*X*	*2,63*
ботанічні	*8*	*1237,0**	*X*	*23*	*1456,4**	*X*	*31*	*2693,4**	*X*	*1,31*
загальнозо-ологічні	*4*	*5071,0**	*X*	*1*	*75,0*	*X*	*5*	*5146,0**	*X*	*2,49*
орнітоло-гічні	*1*	*606,0*	*X*	*1*	*49,9*	*X*	*2*	*655,9*	*X*	*0,32*

[19] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

ентомологічні	-	-	*X*	*1*	*9,8*	*X*	*1*	*9,8*	*X*	*0,00*
іхтіологічні	-	-	*X*	*5*	*524,0**	*X*	*5*	*524,0**	*X*	*0,25*
гідрологічні	*1*	*105,0*	*X*	*5*	*530,7**	*X*	*6*	*635,7**	*X*	*0,31*
загально-геологічні	*1*	*0,0**	*X*	-	-	*X*	*1*	*0,0**	*X*	*0,0*
Пам'ятки природи, усього у т. ч.:	9	192,0*	X	363	5847,8521*	X	372	6039,8521*	X	2,93
комплексні	*1*	*22,0*	*X*	-	-	*X*	*1*	*22,0*	*X*	*0,01*
ботанічні	*6*	*128,0**	*X*	*40*	*65,8321**	*X*	*46*	*193,8321**	*X*	*0,09*
лісові	*1*	*42,0*	*X*	-	-	*X*	*1*	*42,0*	*X*	*0,02*
зоологічні	-	-	*X*	*1*	*1,0*	*X*	*1*	*1,0*	*X*	*0,00*
гідрологічні	*1*	*0,0**	*X*	*250*	*202,22**	*X*	*251*	*202,22**	*X*	*0,09*
геологічні	-	-	*X*	*38*	*115,2**	*X*	*38*	*115,2**	*X*	*0,06*
пралісові	-	-	-	*34*	*5463,6*	*X*	*34*	*5463,6*	*X*	*2,65*
Заповідні урочища	-	-	X	12	2546,1*	X	12	2546,1*	X	1,23
Ботанічні сади	1	86,414	-	-	-	-	1	86,414	-	0,04
Дендрологічні парки	-	-	-	2	34,9	-	2	34,9	-	0,02
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	1	38,0	-	34	162,0389	-	35	200,0389	-	0,10
Разом	34	175632,314*	119181,2	470	30749,3289*	X	504	206381,6429*	119181,2	100

* - площа об'єктів природно-заповідного фонду без дублюючих територій.

На території Закарпатської області найбільшими територіями ПЗФ загальнодержавного значення є Карпатський біосферний заповідник, Національний природний парк «Синевир», Ужанський національний природний парк та НПП «Зачарований край». Детально про їх флору і фауну описано вище у цьому розділі даного Звіту.

Національна мережа біосферних резерватів Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та Всесвітня природна спадщина. Національна мережа біосферних резерватів Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» складається з восьми об'єктів, в тому числі чотирьох транскордонних – двох тристоронніх та двох двосторонніх[20]. Територію Закарпатської області охоплюють 2 біосферних резерватів Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»:

- Територія Карпатського біосферного резервату ЮНЕСКО (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1993 р.) площею 58 025 га належить до гірської системи Центральної Європи. У резерваті представлено весь комплекс висотної поясності Українських Карпат – від елементів передгірних лук і дібров до альпійського поясу з лучними, скельно-лишайниковими ландшафтами;
- Польсько-словацько-український біосферний резерват ЮНЕСКО «Східні Карпати» (сертифікат ЮНЕСКО від 02.02.1999 р.) загальною площею 208 100 га – це природоохоронна територія, розташована в Східних Карпатах. Вона складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків у трьох країнах.

Карпатський біосферний резерват включений до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО 15 лютого 1993 року площею 58035,8 га в межах Карпатського біосферного заповідника.

У складі Карпатського біосферного резервату є шість заповідних масивів (природних ядер): Чорногірський, Свидовецький, Мараморoський, Кузій-Трибушанський, Угольсько-Широколужанський і Долина нарцисів та 2 ботанічні заказники: «Чорна Гора» і «Юлівська Гора». Ці масиви розташовані

[20] Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/programa-lyudina-i-biosfera

на висоті від 180 до 2061 м над р. м. і вони практично повністю репрезентують ландшафтне та біогеографічне різноманіття Східних Карпат. Тут представлені малопорушені та практично незачеплені людською діяльністю передгірні діброви, гірські букові, мішані та смерекові ліси, субальпійські та альпійські луки з сосново-вільховим криволіссям і скельно-лишайниковими ландшафтами; майже 90% території заповідника вкрито лісами – переважно пралісами.

У заповіднику відмічено 307 видів флори і фауни, занесених до Червоної книги України, також багато видів занесені до міжнародних Червоних списків[21].

На території біосферного резервату розташований найбільший масив букових пралісів у Європі (Угольсько-Широколужанський масив) з таємничими карстовими утвореннями – вапняковою аркою, відомою за назвою «Карстовий міст», та печерою Молочний камінь. Тут також найвища вершина Українських Карпат – г. Говерла (2061 м), найвисокогірніше озеро Українських Карпат – Бребенєскул, унікальна Долина нарцисів, де збереглася найбільша рівнинна популяція високогірного виду нарцису вузьколистого.

На території Карпатського біосферного заповідника розташовані ділянки об'єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи»: Чорногора, Кузій-Трибушани, Мараморош, Свидовець і Уголька-Широкий Луг; водно-болотні угіддя міжнародного значення: Долина нарцисів, Печера Дружба та Урочище Озірний-Бребенескул; має статус території Смарагдової мережі Європи. Заповідник є єдиною в Україні природно-заповідною територією, яка нагороджувалася Дипломом Ради Європи для природоохоронних територій, та ще й чотири рази поспіль: у 1997, 2002, 2007 та 2012 роках. Крім того, кілька його масивів були сертифіковані Європейським Товариством Дикої Природи (The European Wilderness Society) в якості зразків недоторканої «Дикої природи Європи».

Карпатський біосферний заповідник включає близько 20 населених пунктів з населенням близько 100 тис. осіб. Переважна частина населення Закарпаття живе в селах (62,9%), включаючи високогір'я, де традиційними видами господарської діяльності є високогірне полонинне (полонинське) господарювання та дрібне фермерство. Останніми роками інтенсивно розвивається туристична діяльність, зокрема «зелений туризм», та зростає залученість населення до надання туристичних послуг.

Транскордонний українсько-польсько-словацький біосферний резерват «Східні Карпати». Створений у 1999 році як перший тристоронній у світі транскордонний біосферний резерват «Східні Карпати», має площу 213 211 га і складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків у трьох країнах: у Польщі – Бещадський національний парк і ландшафтні парки «Ціснянсько-Ветлінський» та «Долина Сяну» (понад 50 % площі); у Словаччині – національний парк «Полоніни» (майже 20 % площі); в Україні – Ужанський національний природний парк і Надсянський регіональний ландшафтний парк, на базі якого у 2019 році створено національний природний парк «Бойківщина» (майже 30 % площі)[22].

У межах біосферного резервату проходить чорноморсько-балтійський вододіл, зберігаються значні за площею масиви букових та буково-ялицевих пралісів, ділянки субальпійських та надлісових (полонинних) лук, раритетні види флори і фауни, розташовані значні дикі простори на польській стороні та досить густо заселені території в українській частині з обробленими долинами, сінокосами, пасовищами та листяними лісами, із збереженням традиційного землеробства і тваринництва, пам'яток народної і сакральної бойківської та лемківської архітектури.

На території української частини біосферного резервату існують сприятливі екологічні умови для поширення зональних букових лісів, а також ялицевих (Abieto-Fagetum) та яворових (Acereto-Fagetum) бучин, фрагментарно трапляються ліси з дуба звичайного та скельного. Тут зростає чимало

[21] Карпатський біосферний резерват. https://wownature.in.ua/oberihaymo/biosferni-rezervaty-v-ukraini/karpatskyy-biosfernyy-rezervat/

[22] Транскордонний українсько-польсько-словацький біосферний резерват «Східні Карпати». https://wownature.in.ua/oberihaymo/biosferni-rezervaty-v-ukraini/transkordonnyy-ukrainsko-polsko-slovatskyy-biosfernyy-rezervat-skhidni-karpaty/

південно-східнокарпатських ендемів: жовтець карпатський, перестріч скельний, молочай карпатський, фітеума Вагнера, бузок угорський та інші; відоме єдине місцезростання західнокарпатського ендему – грястиці словацької.

Територія резервату важлива для існування таких рідкісних видів: молюска синявки карпатської, турунів Завадського і золотистого, дельтомеруса карпатського, кведіуса карпатського, марени дунайсько-дністровської, пічкура дунайського, міноги карпатської. Для орнітофауни характерна наявність 8 видів дятлів: білоспинного, жовни чорної, жовни зеленої та ін., 6 видів сов: довгохвостої, сірої, вухатої та ін., лелеки чорного, пронурка, підорлика малого і беркута. Великі хижі ссавці представлені такими раритетними видами, як ведмідь бурий, рись європейська та кіт лісовий. У річках і потоках мешкають видра річкова, кутора велика та мала, на Ужоцькому перевалі на висоті 890 м н.р.м. – гірська популяція бобра європейського. Наявність великих масивів старих листяних і мішаних лісів, сусідство із Закарпатською низовиною з її порівняно теплішими кліматичними умовами сприяють проживанню 21 виду різноманітних рукокрилих.

В українській частині транскордонного біосферного резервата розташована ділянка «Стужиця-Ужок» об’єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», території Смарагдової мережі Європи UA0000032 «Ужанський національний природний парк» та UA0000118 «Регіональний ландшафтний парк «Надсянський».

На території біосферного резервату швидко розвивається туризм. Серед культурних заходів – фестивалі, зокрема присвячені популяризації унікальних природних, культурних та історичних об’єктів краю. У 2017 році в Ужанському національному природному парку був започаткований міжнародний етно-екофестиваль «Праліс-Фест», який популяризує та підтримує природно-заповідні території, життєдіяльність місцевих громад, їх побут, традиційне ведення господарства та етнокультурну спадщину регіону, сприяє налагодженню транскордонної співпраці.

Об’єкти Смарагдової мережі. Кількість українських територій, які входять до переліку об’єктів Смарагдової мережі Європи, станом на 01.11.2023 р. становив 377 територій площею майже 8 млн га. На території Закарпатської області розташовано 13 затверджених об’єктів Смарагдової мережі [23]. Їх загальна площа становить 147235,5 га.

Національний природний парк «Синевир» 2001 року вперше долучився до договірної системи створення Смарагдової мережі Європи. В 2006 році парк став офіційним членом партнерства з договірними організаціями Бернської конвенції Європейського Союзу. Через природні букові ліси Національного природного парку «Синевир» проходить Пан’європейська екологічна та Смарагдова мережа. В Україні завершився проект "Смарагдової Мережі" за Програмою Європейської комісії і Ради Європи ЄЄ «NATURA-2000». Національний природний парк «Синевир» в 2017 році включений до Смарагдової марежі Європи. Однак співпраця Євросоюзу з Україною в екологічному напрямку й справі охорони природного середовища продовжується.

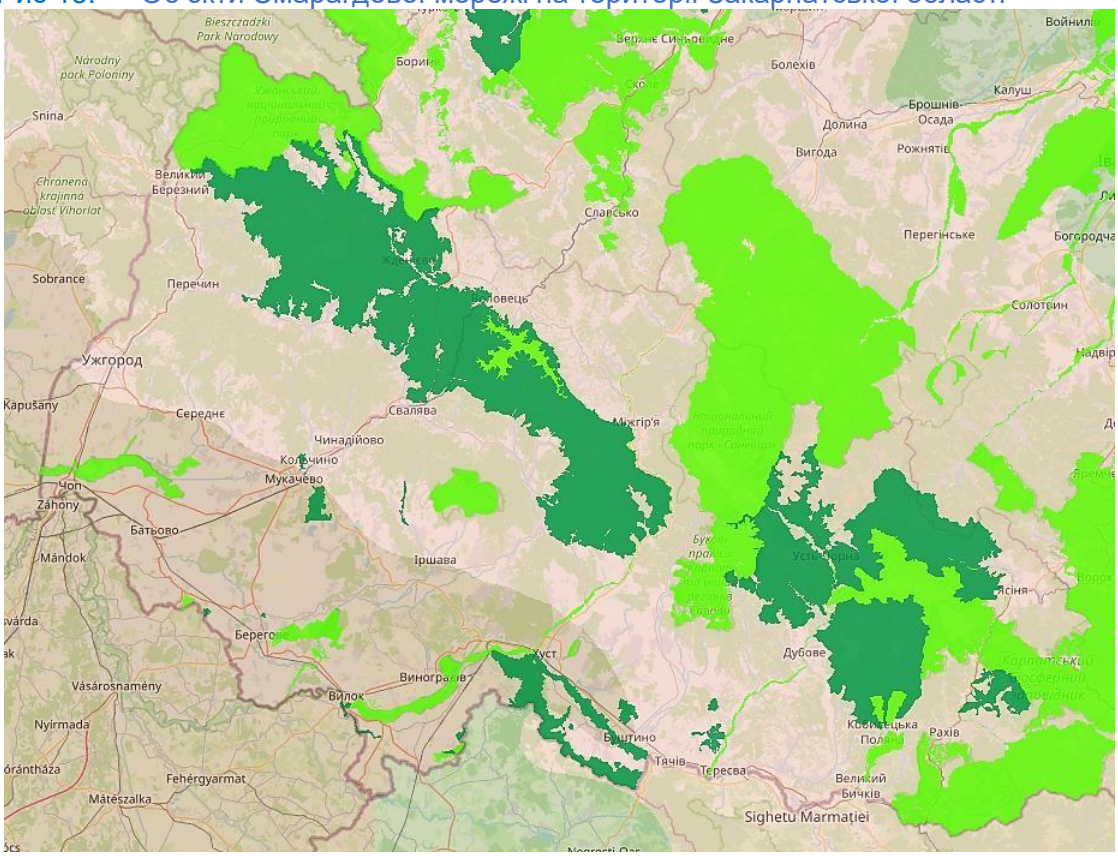
На Закарпатті один із найважливіших об’єктів Смарагдової мережі – це Карпатський біосферний заповідник. Проте, найбільш відомий на цей час – полонина Боржава. Бо це один із успішних кейсів, який показав можливості Смарагдової мережі для захисту природи від антропогенного впливу людини.

Також до Смарагдової мережі запропоновано 33 нові території на Закарпатті. У горах пропонуються також кілька ділянок пралісів. Загалом – близько 40 об’єктів на території Закарпатської області будуть запропоновані як об’єкти Смарагдової мережі. Вони невеличкі, але дійсно унікальні[24].

[23] Схема розміщення затверджених та номінованих на затвердження територій Смарагдової мережі України. http://emerald.net.ua

[24] Захистити унікальну природу. Чому Україні потрібен «смарагдовий» законопроект. https://zaholovok.com.ua/zakhistiti-unikalnu-prirodu-chomu-ukraini-potriben-smaragdoviy-zakonoproekt

Рис 13. Об'єкти Смарагдової мережі на території Закарпатської області

Джерело: Схема розміщення затверджених та номінованих на затвердження територій Смарагдової мережі України. http://emerald.net.ua

Таблиця 18. *Затверджені об'єкти Смарагдової мережі на території Закарпатської області*[25]

Код	Назва (відповідно до визначення в системі)	Площа, га	К-сть видів птахів	К-сть інших видів	К-сть оселищ
UA0000006	Carpathian Biosphere Reserve	58296	43	52	46
UA0000026	Synevyr National Nature Park	40436	35	27	32
UA0000032	Uzhanskyi National Nature Park	39500	35	38	28
UA0000041	Zacharovanyi Krai National Nature Park	6116	32	15	13
UA0000113	Prytysianskyi	5392	33	36	19
UA0000117	Marmaroski ta Chyvchyno-Hryniavski Hory	25108	30	36	22
UA0000259	Skhidnyi Svydovets	15138	14	24	24
UA0000263	Polonyna Borzhava	4520	14	5	12
UA0000268	Okli Hed	300	5	6	6
UA0000269	Vynohradivska Tysa	6044	24	22	14
UA0000270	Ponyzzia Borzhavy	4106	19	26	12
UA0000271	Koson	253	6	3	3
UA0000374	Shopurka river valley	322,5	0	24	11

[25] Там же. А також: CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS. Standing Committee 43rd meeting. Strasbourg, 27 November - 1st. December 2022Updated list of officially adopted Emerald Network sites (December 2023)

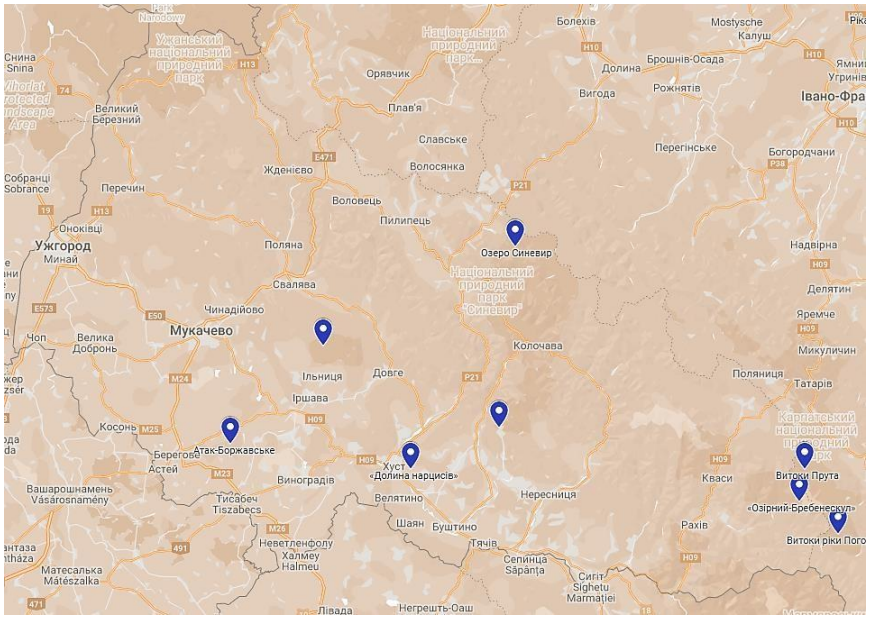
Водно-болотні угіддя міжнародного значення. Перелік водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні, затверджений Секретаріатом Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція).

Водно-болотні угіддя Закарпатської області відіграють значну роль у відновленні запасів ґрунтових та підземних вод, збереженні водно-болотних видів рослинного і тваринного світу, у формуванні екосистем, є фактором впливу для підтримки біологічного різноманіття в цілому, джерелом забезпечення кормової бази для видів тваринного світу, відтворюючими осередками для мігруючих птахів тощо.

На виконання положень про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (Рамсарська конвенція), в рамках виконання вимог Карпатської конвенції, відповідно до пропозицій науковців Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів), Інституту екології Карпат НАН України та Львівського національного університету імені Івана Франка, адміністрації Карпатського біосферного заповідника Кабінетом міністрів України видано розпорядження від 21.09.2011 № 895-р та від 23.11.2011 № 147-р, якими погоджено надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення загальною площею понад 2,1 тис. га, у тому числі: «Урочище Озірний – Бребенескул» площею 1656,91 га, «Атак – Боржавське» площею 283,4 га, «Долина нарцисів» площею 256,0 га, «Дружб» площею 0,13 га, «Чорне багно» площею 15,0 га.

Бюром Рамсарської конвенції на території Закарпатської області до списку водно-болотних угідь міжнародного значення включено 6 водно-болотних угідь: Озеро Синевир – 29,0 га (Хустський р-н, Національний природний парк «Синевир»); Атак-Боржавське – 283,4 га (Берегівський р-н, Регіональний ландшафтний парк «Притисянський»); Чорне багно – 15,0 га (Хустський р-н, Національний природний парк «Зачарований край»); Долина нарцисів – 256,0 га (Хустський р-н, Карпатський біосферний заповідник); Печера «Дружба» – 0,13 га (Тячівський р-н, Карпатський біосферний заповідник); Урочище Озірний-Бребенескул – 1656,91 га (Рахівський р- н, Карпатський біосферний заповідник).

Рис 14. Карта водно-болотних угідь міжнародного значення на території Закарпатської області

Джерело: Мапа рамсарських угідь України. https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1na0pkbMUgvYIJJAloRveE0mU2qL2jV5O&femb=1&ll=48.464642411631786%2C23.573500505458234&z=9

Світова спадщина ЮНЕСКО, історичні населені місця України та рекреаційні зони. Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2023 рік налічує 8 найменувань (7 – культурних об'єктів/груп об'єктів, 1 – природній), що приблизно становить 0,69 % загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1157 станом на 2023 рік).

У межах Закарпатської області розташовано :

- частина об'єкта Світової природної спадщини ЮНЕСКО – Бу́кові пра́ліси Карпа́т та інших регіонів Європи (Чорногірський заповідний масив, Кузійський заповідний масив, Мармароський заповідний масив, Стужиця — Ужанський національний природний парк, Свидовецький заповідний масив, Угольсько-Широколужанський заповідний масив);
- кілька об'єктів Світової культурної спадщини ЮНЕСКО – Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні (Церква святого Михайла (1745 р.) в селі Ужок Ужгородського району; Вознесенська церква (XVI століття) в селищі Ясіня Рахівського району).

Також 19 населених пунктів Закарпатської області входять до Списку історичних населених місць України: м. Ужгород (VIII століття), м. Берегове (XI століття), селище Буштина (середина XIV століття), селище Великий Березний (1427 рік), селище Вилок (XIII століття), м. Виноградів (IX століття), селище Воловець (XV століття), м. Іршава (XIV століття), селище Королеве (1262 рік), селище Міжгір'я (XII століття), м. Мукачеве (X століття), селище Перечин (XIII століття), м. Рахів (1447 рік), м. Свалява (XII століття), селище Солотвина (XIV століття), селище Тересва (перша половина XIV століття), м. Тячів (середина XIII століття), м. Хуст (X-XI століття), селище Чинадієве (1214 рік).

На території обласні розташовано 1837 пам'яток культурної спадщини: з них: 506 пам'яток археології; 524 пам'яток історії; 93 пам'ятки монументального мистецтва; 489 пам'яток архітектури та містобудування; 41 садово-паркового мистецтва; 175-ландшафтних пам'яток; 9 – науки і техніки. Занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України 56 об'єктів.

Рис 15. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні

Джерело: Ukraine. Properties inscribed on the World Heritage List. https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua ; Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. https://uk.wikipedia.org/

Рекреаційні зони. Закарпатська область має високий природно-рекреаційний потенціал, до якого належать бальнеологічні ресурси (лікувальні мінеральні і термальні води, грязі, озокерит тощо), місцеві види лікарських рослин, ліси, лікувальні кліматичні гірські та передгірські ландшафти у поєднанні з поверхневими водоймами та гірськими потоками. Туристично-рекреаційні зони впродовж останніх років набули інтенсивного розвитку. Закарпаття є надзвичайно перспективним регіоном України для розвитку рекреації та відпочинку.

В регіоні виокремлюють[26] три курортно-рекреаційні зони з різною спеціалізацією, з різним ступенем освоєності та певними перспективами розвитку. Північно-західну частину області займає однойменна Північно-Західна рекреаційна зона, до складу якої входять території Ужгородського району (зокрема колишніх Велико-Березнянського та Перечинського районів), Мукачівського (зокрема колишніх Воловецького та Свалявського районів) та Хустського (зокрема колишнього Іршавського) районів. Основні мінеральні ресурси на території колишнього Велико-Березнянського району представлені чотирма родовищами мінеральних вод – Костринським, Сольським, Чорноголово-Пастильським, де переважають вуглекислі гідрокарбонатно-хлоридні та натрієві води, а також Ужоцьким і Чорноголово-Пастильським родовищами з нарзанами келечинського типу. Територія колишнього Перечинського району представлена всесвітньо відомим Заричевським родовищем вуглекислих хлоридно-гідрокарбонатних вод типу Єсентуки-17 та слабосульфідними водами с. Лумшори, на базі яких існував один з перших курортів Закарпаття (перші згадки датовані 1600 р.).

Найбагатшою за запасами цілющих мінеральних вод типу «Боржомі» є територія колишнього Свалявського району. Унікальною особливістю їх є те, що вони майже цілком представлені гідрокарбонатами з мінералізацією від 4,0 до 11,0 г/л. Основні родовища: Полянське, Ведмеже, Новополянське, Голубинське, Плосківське, Нелипинське, Пасикське, Оленевське.

Мінеральні ресурси на території колишнього Воловецького району представлені окремими виходами вуглекислих мінеральних вод типу нарзанів у вигляді джерел, які використовувалися з лікувальною метою.

На території колишнього Іршавського району розташоване одне з найбільших родовищ термальних метанових гідрокарбонатно-хлоридних натрієвих йодо-бромних вод типу Хайдусобосло. Численні виходи цих вод є у селах Велика Ростока, Мала Ростока, Дубрівка, Кам'янське, Мідяниця, Дунковиця, Доробратово та ін. Прямих аналогів термальних метанових йодо-бромних вод Іршавського родовища в Україні немає. Тепер мінеральні води родовища використовуються для ванн у водолікарнях. Завдяки наявності в мінеральних водах органічних сполук, характерних для метанових мінеральних вод, а також з огляду на досвід інших країн з використання мінеральних вод такого типу (курорт Хайдусобосло в Угорщині) з цих мінеральних вод можна генерувати лікувальні грязі.

Другою курортно-рекреаційною зоною є Центрально-Східна, що охоплює територію Хустського району (зокрема колишнього Міжгірського), Тячівського та Рахівського районів. Так, на території колишнього Міжгірського району з вуглекислих мінеральних вод, які тут називають «буркутами», найширше представлені залізисті нарзани келечинського типу, а також вуглекислі хлоридно-гідрокарбонатні натрієві типу Єсентуки-17. Саме тут найбільше високодебітних родовищ, з них дев'ять основних: Сойминське, Вучковське, Квасовецьке, Колочавське, Речковське, Голятинське, Келечинське, Майданське, Верхньо-Бистрянське.

Південна курортно-рекреаційна зона (Ужгородський, Мукачівський та Берегівський райони) представлена цілою низкою бальнеологічних курортів у Мукачівскому районі, зокрема, родовищами сульфідних вод типу Кемери, а також термальних вод декількох типів: азотно-метанових кременистих Піренейского типу, азотно-метанових хлоридних натрієвих типу Хайдусобосло. Основні родовища мінеральних вод Мукачівского району: Синяцьке, Карпатське,

[26] Габчак Н. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття: обґрунтування сутності та складових формування. https://infotour.in.ua/gabchak2.htm

Мукачевське, Лисарня, Залузьке, Латорицьке. На базі Синяцького родовища на висоті 600 м у передгір'ях Вулканічного хребта Карпат, розташований бальнеологічний санаторій «Синяк», відкритий ще у 1948 р. Основний профіль – лікування захворювань серцево-судинної і периферійної нервової систем, а також органів опори і руху. Можливе також лікування захворювань органів травлення, хронічних інтоксикацій важкими металами. Синяцька мінеральна вода використовується для ванн, а також для питного лікування, зрошень та інгаляцій.

На базі Карпатського родовища мінеральних вод розташований бальнеологічний санаторій «Карпати», що функціонує на висоті 400 м. над рівнем моря в передгір'ях Вулканічного хребта Карпат в урочищі Берегвар. Основним профілем є лікування захворювань серцево-судинної і нервової системи з використанням м'якого клімату передгір'я, а також супутньої патології – захворювання органів травлення з питним використанням різних мінеральних вод Закарпаття.

Берегівщина славиться значними запасами термальних вод трьох типів – вуглекислі, кремнисті терми (Береговське родовище), азотні терми (Іванівське, Боржавське родовища) та азотно-метанові йодо-бромні хлоридні натрієві (Гараздовське родовище). Тут налічується понад 25 виходів цих вод на поверхню. Численні пансіонати в селах Косино створюють кістяк рекреаційно-туристичного бізнесу краю, пропонуючи лікування серцево-судинної, нервової системи та органів опори і руху.

Мінеральні ресурси на території колишнього Виноградівського району представлені слабомінералізованими кременистими термальними мінеральними водами, які використовуються для ванн при лікуванні захворювань серцево-судинної, нервової систем і шкіри.

Рис 16. Термальні зони Закарпаття

Схема планування території Закарпатської області передбачає розвиток оздоровчої галузі на території Тячівського району – смт Солотвино. Однак цей населений пункт через ситуацію зі станом Солотвинського солерудника наразі не може розглядатися як курорт, однак там необхідні заходи з усунення наслідків провалля, яке утворилося внаслідок інтенсивного видобутку солі шахтним методом. Потребують також свого визначення зі статусом території ур. Драгобрат (Рахівський район), Синяк (Мукачівський район), Косино (Берегівський район), Берегово, Свидовець (Тячівський і Рахівський район), Боржава (територія колишніх Свалявський, Міжгірський, Воловецький райони) тощо.

Зважаючи на існування процедури з оголошення території курортною відповідно обласного та державного значення, органам місцевого самоврядування слід визначитися із таким статусом та провести відповідні дослідження, необхідні для підготовки відповідних клопотань про оголошення територій курортними.

В області опрацьовується також питання формування мережі туристичних шляхів Закарпатської області, а також обґрунтування на таких шляхах джерел мінеральних вод.

Управління відходами. За даними Головного управління статистики у Закарпатській області протягом 2020 року[27] утворилось 145,0 тис. т відходів I-IV класів небезпеки, в тому числі I-III класів небезпеки – 1,3 тис. тонн . Із загальної кількості утворених відходів спалено – 3,2 тис. т, утилізовано – 0,26 тис. т та видалено у спеціально відведені місця – 161,0 тис. тонн.

Таблиця 19. *Показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки у 2020 р., тис. т*[28]

Показники	2020 рік
Утворено	145
Одержано від інших підприємств	-
Спалено	3,2
у тому числі з метою отримання енергії	*2,2*
Використано (утилізовано)	0,26
Направлено в сховища організованого складування (поховання)	161,0
Передано іншим підприємствам	-
Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,0
Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	5,5

За основними групами відходів у 2020 році найбільш питому вагу, із загального обсягу утворених відходів, становили побутові та подібні відходи – 133,8 тис. т або 92,3 %; деревні відходи – 5,6 тис. т або 3,8 %; скляні відходи – 0,1 тис. т або 0,007 %; паперові та картонні відходи – 2,0 тис. т або 1,4 %; пластикові відходи – 0,9 або 0,6 %; текстильні відходи – 0,6 тис. т або 0,4 %. Утворення відходів усіх класів небезпеки у розрахунку на 1 особу склало 115,8 кг, а на 1 км^2 – 11,4 тонна.

Серед підприємств, найбільша кількість відходів у 2020 році утворилась в процесі діяльності заводів із виробництва електричних приборів «Флекстронікс ТзОВ» (1752,2 тонн I-IV класів небезпеки, з яких: 1226 т макулатури та пластмасових відходів пакувальних) та ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед» (1341,8 т I-1V класів небезпеки, з яких: 1050 т макулатури та відходів пластмасових), ТОВ «ЕВК», що займається лісопильним та стругальним виробництвом (843 т відходів II, IV класів небезпеки, з яких 838 т припадає на утворення деревинних відходів), ТОВ «Перспектива», що займається виробництвом шпона, фанери, плит і панелей (770 т відходів IV класу небезпеки, з яких 745 т – тирса деревинна).

На початок 2021 року на територіях підприємств було накопичено 5486 тонн відходів I-IУ класів небезпеки, з яких найбільше накопичення припадає на відходи IV класу небезпеки (99 % від загального обсягу накопичених відходів).

Відповідно до статистичної звітності, станом на кінець 2020 року упродовж виробничої діяльності на території ТДВ «Перечинський Лісохімічний комбінат» накопичено 4775,0 тонн тирси. Більша частина тирси даним суб'єктом господарювання утилізується власними силами у твердопаливному котлі «UNIKONFORT».

За даними Головного управління статистики в Закарпатській області, у 2020 році утворилося 1,3 тис. тонн відходів I-III класів небезпеки, з них: передано іншим підприємствам – 1,2 тис. тонн, що становить 92 % від загально утворених.

Згідно із даними реєстру місць видалення відходів (МВВ), станом на 01.01.2023 року на території Закарпатської області обліковано 62 паспортизованих МВВ, з яких 59 місць видалення твердих побутових відходів, 2 – відходів деревини (тирси деревинної) та 1 – відходи штучного хутра.

[30] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

[27] Інформацію за 2021 та 2022 рік органом статистики не надано у зв'язку з дією воєнного стану на території України.

Таблиця 20. *Кількість паспортизованих місць видалення відходів (станом на 01.01.2023 р.)*[29]

Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону (район)	Кількість паспортизованих МВВ, од.
Берегівський район	2
Мукачівський район	7
Рахівський район	13
Тячівський район	9
Ужгородський район	25
Хустський район	6
Усього:	62

Більшість діючих МВВ вичерпали свої потужності, заповнені на 80-85 %, а термін експлуатації сміттєзвалищ м. Виноградова закінчився.

Через гірський характер, високу щільність населення, сусідство з 4 країнами Євросоюзу, єдиний водний басейн р. Тиса, заповідність території, ряд населених пунктів області позбавлені можливості вибору земельних ділянок під сміттєзвалища. Це стосується міст Рахів, Тячів, Виноградів, Берегово, Перечин, селище Великий Березний, сільських населених пунктів гірських районів.

Централізований збір та видалення ТПВ на території регіону здійснюється 36 спеціалізованими підприємствами, найбільші з яких: ТОВ «АВЕ Ужгород», ТОВ «АВЕ Виноградово», ТОВ «АВЕ Мукачево» та ТОВ «Берег Вертікал». Даними суб'єктами господарювання здійснюється вивезення твердих побутових відходів із 199 населених пунктів області.

Всього в регіоні централізований збір ТПВ організовано у 491 населеному пункті, що становить 80,75 % від загальної кількості (608) населених пунктів області. Збирання побутових відходів від населення та суб'єктів господарської діяльності здійснюється також самостійно підприємствами та організаціями, окремими приватними структурами і спеціалізованими комунальними службами при сільських радах.

Потужності з утилізації побутових відходів відсутні.

Роздільний збір ТПВ (скла, пластику, макулатури та металобрухту) впроваджено у містах Ужгород, Перечин, Іршава, Рахів, Свалява, селище Великий Бичків та наступними територіальними громадами: Баранинською, Батівською, Виноградівською, Дубівською, Ясінянською, Середнянською, Вилоцькою, Вільховецькою, Королівською, Пийтерфолвівською, Жденіївською, Нижньоворітською, Вишківською, Керецьківською, Горінчівською, Драгівською, Колочавською, Синевирською, Хустською, частково Тур'є Реметівською, Оноківською, Дубівською, Ясінянською (всього в 187 населених пунктах області).

Ресурсоцінні складові ТПВ передаються спеціалізованим підприємствам (всього 52 суб'єкти господарювання в області). Зібрані відходи переважно передаються на утилізацію за межі області.

Згідно з даними Головного управління статистики в області функціонує 1 установка для утилізації небезпечних відходів, 24 установки для спалювання відходів з метою отримання енергії, 5 установок для спалювання відходів з метою теплового перероблення, 35 інших установок для видалення (крім спалювання) відходів.

В таблиці нижче наведено інфраструктуру утилізації та оброблення відходів на Закарпатті.

[30] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

Таблиця 21. *Інфраструктура утилізації та оброблення відходів*[30]

Назва одиниці адмін.-територіального устрою регіону (район)	Пункти приймання/ збирання зношених шин. од.	Пункти приймання/ збирання відходів електронного та електричного обладнання, од.	Пункти приймання вторинної сировини, од.	Пункти приймання транспортних засобів на утилізацію, од.	Пункти та установки централізованого знешкодження медичних відходів, од.
Берегівський район	0	0	8	0	0
Мукачівський район	2	0	10	1	0
Рахівський район	0	0	7	0	0
Тячівський район	0	0	3	0	0
Ужгородський район	6	1	16	3	1
Хустський район	1	0	7	0	0
Усього:	9	1	51	4	1

Утилізація відходів деревинних вирішується шляхом брикетування та спалювання в котлах як додаткового енергетичного ресурсу.

Виробничі потужності з переробки та утилізації відходів деревини створені на таких найбільших деревообробних підприємствах області: ТОВ «Шкала-Енерджі», МПП «Нікос» (Тячівський район), ТОВ «Інтерсорс», ТОВ «Еко-Блейз», ТОВ «Лісоіндустрія» (Берегівський район), ТОВ «ВГСН», ТОВ «Карпати» (Рахівський район), ТОВ «Екран ЗЛК», ТОВ «К*Лен» (Хустський район), «Інтер-Каштан», (м. Мукачево), ТОВ «Тріо-Транс», УВП «Синевір» УТОГ, ТОВ «Ено Меблі» ЛТД Ужгородська філія № 1, ТОВ «Еліт Вуд» (м. Ужгород).

Впровадження нових технологій з переробки тирси здійснюється за рахунок власних коштів підприємств та інвестицій.

Діють невеликі цехи з переробки ресурсоцінних матеріалів, виробничі потужності яких складають від 1 до 3 тонн вторсировини в місяць.

Виробничі потужності з переробки ПЕТ-тари та інших полімерних відходів (установки, преси, дробарки) функціонують на підприємствах: КП «Води Хустщини», ПП «Бреннер» (м. Хуст), КП «Вторма», ТОВ «Карпати ЛТД» (м. Мукачево), ПП «Пластор» (Берегівський район), ТДВ «Виноградівський завод пластмасових сантехнічних виробів» (м. Виноградів), Станція заготівлі вторсировини «Проектна, 3», ТОВ «Еко Карпати Плюс» (м. Ужгород). Утилізацію зношених шин здійснюється ФОП Бреза О. О. (Ужгородський район).

Технологічне обладнання для утилізації небезпечних відходів наявне у ТОВ «Нью Екосвіт» (м. Ужгород, місцезнаходження: Ужгородський район, с. Кінчеш, мікрорайон «Бази»).

Для максимального використання ресурсоцінних складових відходів в області створюються відповідні умови для залучення інвесторів з метою будівництва сміттєпереробних заводів, впровадження технологій з використання альтернативних видів палива, налагодження системи збору, сортування та переробки ТПВ, зменшення кількості місць видалення відходів.

У с. Яноші Берегівського району продовжується будівництво заводу із сортування та механічної переробки твердих побутових відходів потужністю 20-30 тис. тонн/рік, що дасть можливість переробити 100 % від загальної кількості ТПВ, які утворюються в районі.

Тривають також переговори із зарубіжними інвесторами щодо будівництва заводу із зберігання, сортування, утилізації ТПВ (без права спалювання) у м. Тячів, ур. Боршоньпоток.

[30] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Екологічний паспорт Закарпатської області – 2022. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

В Ужгородському районі є наміри щодо будівництва об'єкту з переробки твердих побутових відходів на території Середнянської територіальної громади Ужгородського району за межами населених пунктів, що дасть можливість вирішити проблему з ТПВ в даному районі.

У селі Сусково ур. Явірки на території Полянської сільської ради заплановано будівництво смігтєпереробного заводу. Основною метою та завданням заводу є тотальний збір ТПВ з 16-ти гірських територіальних громад Закарпатської області, переробка обсягу ТПВ шляхом їх сортування та подальшого використання як вторинного матеріалу відповідними підприємствами, переробка органічної частини в біогаз з подальшим виробництвом електроенергії та теплової енергії, органічного добрива, переробка полімерних відходів в пічне паливо та продаж його стороннім організаціям для подальшого застосування або переробки. Потужність проекту становить 60 тис. тон на рік та виготовлення 1,5 МВт електроенергії на год.

Також для будівництва сміттєпереробного об'єкта наявні земельні ділянки у м. Мукачево, вул. Крилова та на території Іршавської міської громади, за межами с. Дубрівка.

Однією з проблем побудови нових полігонів для збирання і перероблення ТПВ, а також заводів з утилізації ТПВ на Закарпатті є малоземелля. В гірських районах практично неможливо знайти такі земельні ділянки, які б відповідали будівельним і санітарним нормам для такого будівництва. При плануванні схеми очистки області передбачається вивезення ТПВ з гірських населених пунктів в низинні, що викликає додаткову соціальну напругу серед населення цих районів. Отримати згоду населення при громадських слуханнях згідно діючого законодавства вкрай важко. Тому департаментом екології запропоновано на законодавчому рівні врегулювати дану проблему для Закарпатської області, як виняток, щоб виділення таких земельних ділянок проходило як заходи з упередження екологічних та техногенних катастроф.

Сміттєсортувальні станції заплановано встановити на територіях Драгівської, Колочавської ТГ Хустського району та Ясінянської ТГ Рахівського району.

На території Закарпатської області зберігання непридатних та заборонених до використання пестицидів та отрутохімікатів відсутнє. Однак, за даними Мукачівської райдержадміністрації, на території 8 населених пунктів Мукачівського району знаходиться 41 залізобетонний контейнер, в яких зберігалися хімічні засоби захисту рослин. В місцях зберігання даних контейнерів мають місце різкі запахи невідомих речовин, що негативно впливає на здоров'я мешканців даних населених пунктів та містить небезпеку для навколишнього природного середовища.

Також у с. Рокосово Хустського району зберігається 225 тонн забрудненого пестицидами ґрунту, який за висновком Українського науково-дослідного інституту екологічних проблем (м. Харків) є токсичними відходами I, II класів небезпеки для здоров'я населення та потребує термінового вивезення за межі області. З метою врегулювання питання очищення від забрудненого пестицидами ґрунту департаментом надано пропозиції до проекту Національного плану управління відходами із конкретними заходами, одним із яких є вивезення забрудненого пестицидами ґрунту, що зберігається на території с. Рокосово Хустського району.

В рамках реалізації проекту Європейського Союзу «Управління відходами - Європейський інструмент добросусідства і партнерства» у 2010 році розроблена та затверджена рішенням одинадцятої сесії VI скликання Закарпатської обласної ради 16.11.2012 № 537 «Стратегія поводження з відходами в Закарпатській області на 15-річний період».

Згідно із стратегією поводження з відходами, кардинальним шляхом вирішення проблеми відходів в регіоні, є роздільний збір, сортування та їх переробка. Створення в гірських районах «пунктів» збору ТПВ та будівництво сміттєпереробних заводів у низинних частинах області.

Для здійснення комплексу заходів щодо приведення території населених пунктів області у належний санітарний стан та залучення широких верств населення в області прийнято розпорядження голови Закарпатської облдержадміністрації від 14.04.2022 року № 118 Про

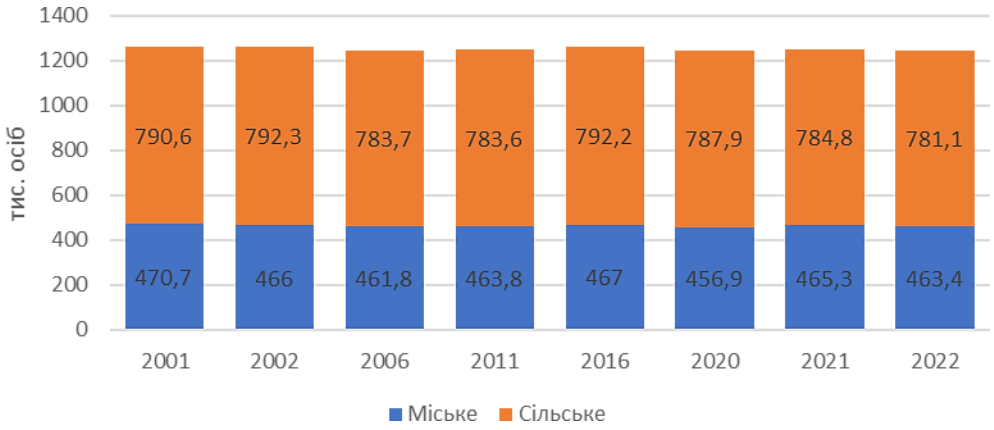
благоустрій населених пунктів, проведення акції «Закарпаттю – чисте довкілля», місячника «Чисті узбіччя» та встановлення єдиного санітарного дня з очищення території області.

Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 820 «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» та від 20 лютого 2019 року № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» в області розроблено Регіональний план управління відходами до 2030 року. В плані передбачено створення та розбудову системи управління відходами у регіоні на зразок європейської моделі.

Здоров'я населення та інфраструктура. Чисельність наявного населення області за оцінкою на 1 січня 2022 року склала 1244,5 тис. осіб, що становить близько 3,0% населення країни. За чисельністю населення область займає 14 місце серед регіонів.

Починаючи з 2016 року (1259,2 тис. осіб) чисельність наявного населення області зменшилась на 14,7 тис. осіб. За районами населення розподілено нерівномірно та змінюється в сторону збільшення від гірської частини до низовинної.

Рис 17. Чисельність населення Закарпатської області

Складено за даними: Державна служба статистики України. https://www.ukrstat.gov.ua/

У гендерному зрізі серед населення регіону переважають жінки. Співвідношення жінок : чоловіків становить відповідно 51,9 % : 48,1 %.

В останні передвоєнні роки регіон характеризувався депопуляційними процесами (як природним приростом населення, так і міграційним) Зокрема у 2021 році перевищення померлих над народженими становило понад 5,8 тис. осіб.

Таблиця 22. *Природний приріст/зменшення населення в Закарпатській області*[31]

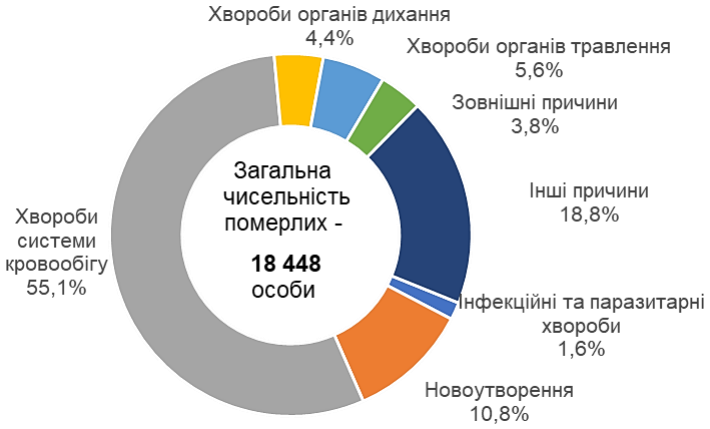
	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
Кількість живонароджених, осіб	14481	15750	18301	16788	13016	13503	12631
Кількість померлих, осіб	13984	16456	14947	15549	15527	16756	18448
Природний приріст/ зменшення (+/-), осіб	497	-706	3354	1239	-2511	-3253	-5817

[31] Державна служба статистики України. https://www.ukrstat.gov.ua/

Міграційний приріст значною мірою залишався негативним довгий час, починаючи із 2002 року. Тільки за 2021 рік міграційний приріст отримав позитивне значення (плюс 164 особи). Водночас після початку війни область поповнилась значною кількістю внутрішньо переміщених осіб. В період з 24 лютого по 25 листопада 2022 року в Закарпатській області було зареєстровано понад 162,4 тис. ВПО.

Серед основних причин смертності у 2021 році в Закарпатській області домінували хвороби системи кровообігу (10162 померлих, або 55,1% загальної чисельності померлих). Також значні втрати населення були спричинені внаслідок злоякісних новоутворень (1988 осіб).

Рис 18. Смертність населення в Закарпатській області за основними причинами смерті

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

На кінець 2023 року в Закарпатській області функціонувало 78 комунальних медичних закладів, із них: 28 закладів охорони здоров'я первинного рівня надання медичної допомоги; 29 закладів охорони здоров'я вторинного рівня надання медичної допомоги; 21 заклади охорони здоров'я третинного рівня надання медичної допомоги.

48 медичних закладів (63 % загальної кількості комунальних медичних закладів) забезпечено швидкісним доступом до Інтернету, більшість закладів підключено до медичних інформаційних систем, а в 12 медичних закладах було відновлено доступ до порталу «Дія» для надання послуги єМалятко. Також в регіоні створена оперативно-диспетчерська служба КНП «Закарпатський територіальний центр екстреної медичної допомоги», яка оснащена спеціалізованим обладнанням та програмним забезпеченням. До центральної оперативної диспетчерської (103) підключені всі райони області. Інформація з центральної оперативної диспетчерської безперервно та у повному обсязі надходить до електронної медичної інформаційно-аналітичної системи з оптимізації роботи оперативно-диспетчерських служб «Централь-103». Бригади екстреної медичної допомоги працюють за принципом екстериторіальності. Всі бригади екстреної медичної допомоги області забезпечені стільниковими мобільними телефонами та смартфонами; працює «Телеметричний кардіологічний комплекс ЮНЕТ», розміщений у центральній оперативній диспетчерській, звідки цілодобово лікар-кардіолог надає своєчасні кваліфіковані консультації. Всі 105 бригад оснащені електро-кардіографами з можливістю телеметричної передачі, адже вбудований в електрокардіограф телеметричний модуль передачі даних дозволяє передавати зареєстровану електрокардіографію, незалежно від відстані і міста знаходження пацієнта.

Власні веб сайти мають 42 медичних заклади області. Закуплено та передано 236 комплектів телемедичного обладнання для закладів, що надають первинну медичну допомогу.

Спеціалізовану медичну допомогу надає 38 комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я області, які є самостійними та надають медичну допомогу відповідно до укладених договорів з НСЗУ за пакетами медичних гарантій.

Окрім того, на території області функціонують два державні заклади охорони здоров'я Міністерства охорони здоров'я Україні, а саме: Державна установа «Українська алергологічна лікарня Міністерства охорони здоров'я України»; Державна установа «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» Міністерства охорони здоров'я України.

У 2022 році в області було розгорнуто 6272 ліжок, забезпеченість якими складала 50,39 на 10 тис. населення.

На 01.11.2023 року аналіз ведення електронних направлень показав про створення 8,7 млн. направлень по Закарпатській області, з них виконано 6,0 млн. (69,73% до створених). Первинною медичною допомогою створено 3,7 млн, а 4,97 млн – спеціалізованою медичною допомогою.

Екстрену медичну допомогу мешканцям області надає Закарпатський територіальний центр екстреної медичної допомоги. У складі комунального некомерційного підприємства «Закарпатський територіальний центр екстреної медичної допомоги» Закарпатської обласної ради функціонує: 11 станцій, 3 підстанції та 64 пункти постійного базування бригад ЕМД, де працюють 106 бригад ЕМД, з яких 33 лікарські та 73 фельдшерські.

Станом на 20.03.2024 р. в Закарпатській області налічується 142 надавачі медичної допомоги (в т. ч. 108 надавачів первинної медичної допомоги), які уклали 259 договорів з НСЗУ.

Рис 19. Структура надавачів медичної допомоги у Закарпатській області за формою власності

Джерело: НСЗУ. Електронна карта місць надання первинної медичної допомоги. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmd-map

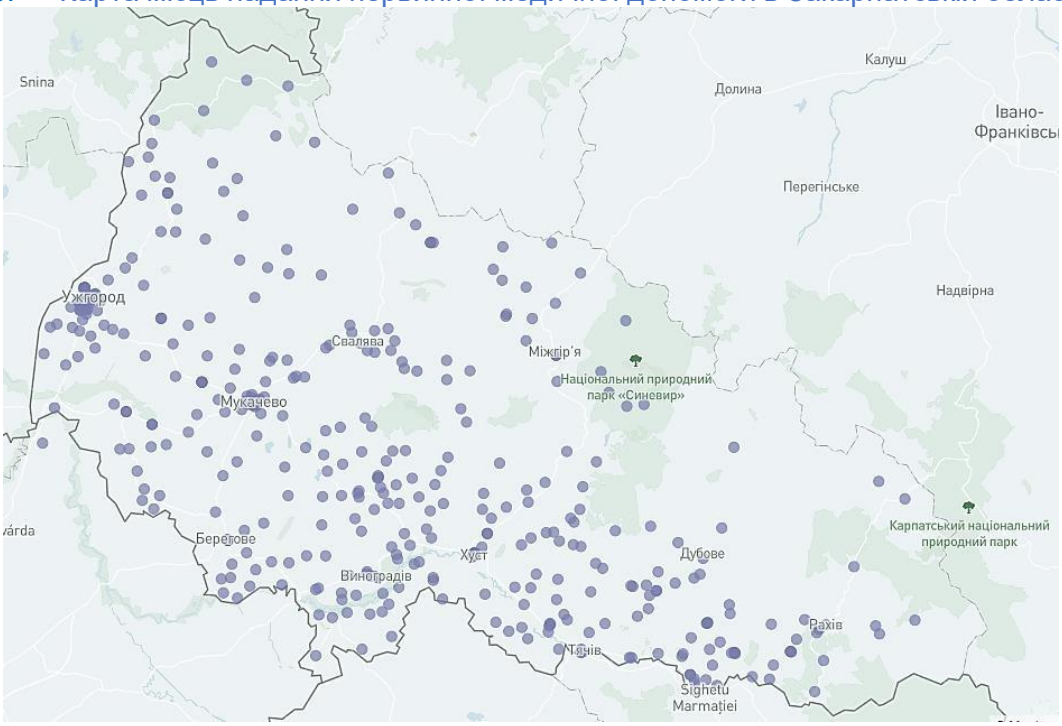
Загальна кількість місць надання первинної медичної допомоги (ЦПМСД, амбулаторій, ФАП) на території Закарпаття станом на 20.03.2024 р. становила 417 одиниць, а кількість лікарів, які в них працювали – 910 осіб[32].

Водночас слід відзначити, що, за даними Державної служби статистики України, в період 2017-2021 років загальна кількість лікарів усіх спеціальностей в Закарпатській області зменшилась на 20,8 % і становила у 2021 році 3862 лікаря[33].

[32] НСЗУ. Електронна карта місць надання первинної медичної допомоги. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmd-map

[33] Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

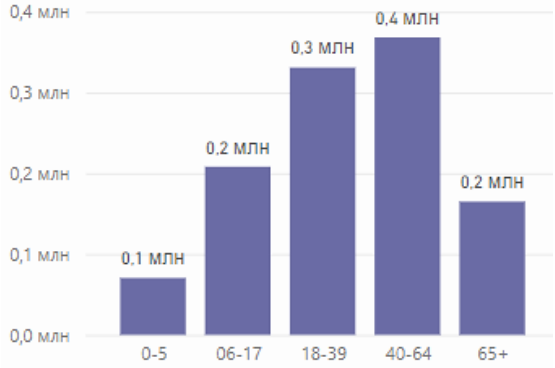
Рис 20. Карта місць надання первинної медичної допомоги в Закарпатській області

Джерело: НСЗУ. Електронна карта місць надання первинної медичної допомоги. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmd-map

Станом на 20.03.2024 р. в Закарпатській області налічувалось 1 142 103 подані декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги. Найбільше декларацій припадало на вікову групу 40-64 роки – понад 368 тис. осіб.

Рис 21. Розподіл декларацій про вибір лікаря ПМД за віковими групами у Закарпатській області

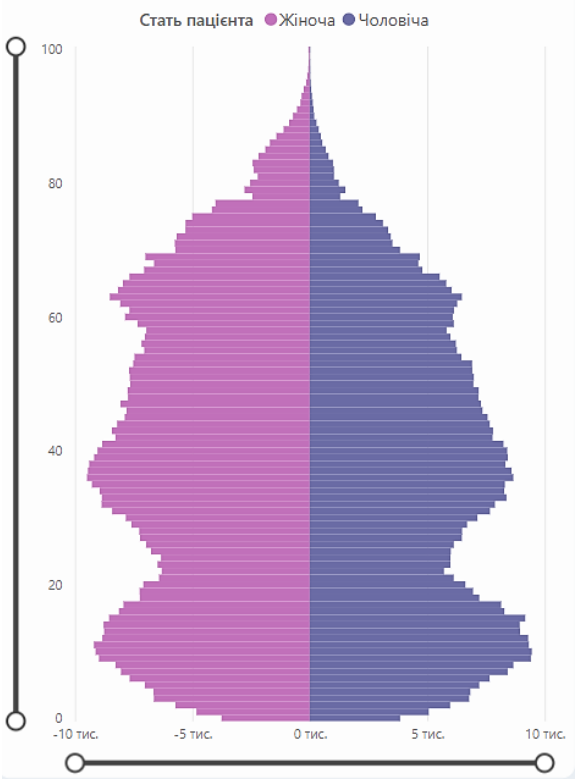
Джерело: НСЗУ. Статистика поданих декларацій про вибір лікаря ПМД. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats

За статево-віковим розподілом поданих декларацій про вибір лікаря ПМД переважали жінки (54,5 % загального обсягу поданих декларацій, проти 45,5 % – поданих декларацій чоловіками), що ще раз підтверджує поглиблення гендерного дисбалансу в регіоні [34].

На початок 2022 року в Закарпатській області налічувалось понад 53,9 тис. осіб з інвалідністю.

[34] НСЗУ. Статистика поданих декларацій про вибір лікаря ПМД. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats

Рис 22. Статево-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря ПМД у Закарпатській області

Джерело: НСЗУ. Статистика поданих декларацій про вибір лікаря ПМД. https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats

Інфраструктура та матеріальні активи. *Дорожнє господарство і транспорт*. Закарпатська область представлена розгалуженою транспортною мережею, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт. Зокрема територією області проходять дві автодороги державного значення – магістральна Київ–Чоп і регіональна Мукачево–Рогатин, а також європейський транспортний коридор №5 Венеція–Трієст/Копер–Любляна–Марибор–Будапешт–Ужгород–Львів–Київ. Зокрема напрямок траси міжнародного транспортного коридору проходить по міжнародній дорозі М-06- Київ – Чоп, яка в межах області має ділянки технічних категорій: I – 18,5 км; II – 114,0 км. Через область зі сходу на захід протягнуто цілу мережу магістральних транснаціональних газо- та нафтопродуктопроводів.

Транспортна інфраструктура Закарпатської області включає: залізничні колії – 604 км, автошляхи – 3348 км, аеропорти – 1, трубопроводи – 1896 км.

Перевезення пасажирів в області на маршрутах загального користування здійснюють 138 перевізників. Маршрутна мережа внутрішньообласного автобусного сполучення загального користування складається із 461 маршруту, з яких 77 – міжміські, 340 – приміські, 44 міські. Для забезпечення перевезення пасажирів щодня на маршрутах області використовується понад 600 транспортних засобів.

На українському кордоні в межах Закарпатської області діє 19 пунктів пропустку, 18 з яких розташовані на державному кордоні із суміжними країнами (Угорщиною, Словацькою Республікою, Румунією) та 1 пункт пропуску для повітряного сполучення, розташованого в міжнародному аеропорту «Ужгород».

Зв'язок і пошта. Галузь зв'язку є однією із найбільш стабільних та динамічних галузей економіки області, яка забезпечує значні темпи росту послуг, поліпшення їх якості та впровадження нових технологій, що дозволило поліпшити забезпечення комунікаційних потреб населення: зросла

якість мобільного зв'язку, діє розгалужена мережа інтернет-провайдерів та інтернет-клубів. Укртелеком надає краще Покриття Інтернет – в місті, селищі, селі. Зона підключення кабельного Інтернет Укртелеком – багатоквартирні будинки та приватний сектор, в яких надається швидкісний Оптичний Інтернет і стабільний Інтернет ADSL (АДСЛ) або VDSL (ВДСЛ).

Закарпатська дирекція АТ «Укрпошта» має розгалужену мережу 359 відділень по Закарпатській області. В Закарпатській області було впроваджено пересувні відділення поштового зв'язку (ПВПЗ) — це повноцінне поштове відділення, яке приїжджає у невеликі села та хутори з населенням до 1200 жителів.

«Нова Пошта» має 403 відділення в населених пунктах Закарпатської області.

Житлово-комунальне господарство. Послуги з централізованого водопостачання для населення, установ соціальної сфери та інших споживачів області надають суб'єкти господарської діяльності, які перебувають у віданні виконавчих комітетів місцевих рад територіальних громад, їм підпорядковані, підконтрольні та підзвітні.

У водопровідне господарство з централізованого постачання питної води споживачам входить: 58 водозабірних споруд загальною виробничою потужністю 61,42 млн м^3/рік, з яких: 14 – поверхневі, 44 – забір води здійснюється з підземних джерел. Водозабірні споруди розташовані: у містах – 27 об'єктів, селищах міського типу – 16 об'єктів, сільських населених пунктах – 15 об'єктів; 203 водопровідні насосні станції установленою проєктною потужністю 194,05 млн м^3/рік, фактичною – 61,51 млн м^3/рік.

Водопровідні насосні станції розташовані: у містах – 162 ВНС, із них 117 першого підйому; селищах – 20 ВНС, із них 12 першого підйому, та сільських населених пунктах – 21 ВНС.

Із 12 водопровідних очисних споруд, які знаходяться: 10 – у містах та 2 – у селищах міського типу, загальною проєктною потужністю 28,16 млн м^3/рік, фактичною виробничою потужністю – 8,34 млн м^3/рік, реконструкції потребують 9 (м. Берегово – 1, м. Ужгород – 3, м. Свалява – 3, м. Тячів – 1 та смт Міжгір'я – 1) водопровідних очисних споруд; 69 резервуарів чистої питної води загальним об'ємом 65,2 тис. м³, 188 артезіанських свердловин, 1022,15 км водопровідних мереж, із яких 331,32 км, або 32,4 % перебувають в аварійному стані. У середньому на 1 км водопровідної мережі виникає 0,94 % аварії.

Водопровідною водою із централізованих систем водопостачання станом на кінець 2022 року користується 130225 абонентів (117427 – у містах, 8721 – у селищах міського типу і 4077 – у селах). Динаміка водокористування показує збільшення обсягів у 2022 році у порівнянні із 2021 роком, але зменшення у порівнянні із 2020 роком в основному за рахунок підземних джерел.

Підприємствами галузі обліковується 16 каналізаційних очисних споруд (12 – у містах, 3 у селищах міського типу та 1 об'єкт у сільському населеному пункті) фактичною потужністю 66,72 млн м^3/рік.

Усі існуючі каналізаційні очисні споруди комунальних підприємств потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності, впровадження передових технологій очищення стічних вод.

Будівництво нових каналізаційних очисних споруд (оскільки зруйновані паводками попередніх років) необхідно у населених пунктах міського типу Міжгір'я, Вишково, Кобилецька Поляна, Великий Бичків, Ясіня, Дубове, Буштино, Тересва, Чинадієво, Кольчино та в інших населених пунктах області.

Потребують реконструкції з розширення потужності каналізаційні очисні споруди, які за технічними характеристиками та пропускною спроможністю не забезпечують очистку стічних вод, через що у водні об'єкти басейну річки Тиса попадає значна кількість недостатньо очищених стоків, у містах Ужгород, Мукачево, Виноградів, Хуст, Берегово, Чоп, Рахів, Тячів, Перечин, смт Великий Березний, Солотвино та Королево.

Підприємствами галузі експлуатується 77 каналізаційних насосних станцій (КНС) проектною потужністю 103,42 млн м^3/рік, фактична потужність – 77,67 млн м^3/рік.

Протяжність головних колекторів та каналізаційної мережі становить 687,0 км, із неї 188,87 км або 27,5 % знаходиться в аварійному стані.

Система централізованого водовідведення є у всіх 11 містах, водночас, біологічна очистка побутових стічних вод через застарілу технологію та знос технологічного обладнання здійснюється лише на очисних спорудах у містах Берегово, Іршава, Мукачево, Свалява та Ужгород.

Водовідведення у селищах міського типу, в основному, здійснюється через локальні канали для збирання та відведення стічних вод з території споживача.

Послуги з централізованого водовідведення у селищах міського типу В.Березний, Вишково, Воловець, Солотвино (наявні очисні споруди, які потребують реконструкції) та Міжгір'я (зруйновані паводком очисні споруди) надають комунальні підприємства, що здійснюють діяльність у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення; для смт Кольчино і Чинадійове – комунальне підприємство «Міськводоканал» Мукачівської міської ради, частково (в основному від багатоквартирного житлового фонду), в смт Батьово та Королево водовідведення здійснюється системами, що перебувають у віданні Львівської залізниці.

Централізованим відведенням побутових стічних вод забезпечено лише 2,8 % сільських населених пунктів.

За 2022 рік зібрано та пропущено 29,7 млн м^3/рік стічних вод, із яких пройшло через очисні споруди з біологічним очищенням – 25,62 млн м^3/рік (99,02 % від загальних обсягів – обсяги стічних вод, зібрані у містах).

На 01.11.2023 року в області нараховується 3121 багатоквартирних житлових будинків, управління якими здійснюють як співвласники будинку, так і суб'єкти господарської діяльності різних форм власності. Найбільш ефективну схему управління багатоквартирними будинками реалізовують об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, на обслуговуванні яких знаходиться 934 будинки. Крім того, 873 будинків обслуговуються управителями, призначеними органом місцевого самоврядування за результатами конкурсу; 756 будинків, в яких мешканцями не обрано форму управління, находиться на обслуговуванні підприємств комунальної форми власності; у 433 будинках управління здійснюється співвласниками самостійно; 125 будинків обслуговуються житлово-будівельними кооперативами.

Енергетика. Споживання природного газу в 2022 році скало 384,9 млн м^3, що в порівнянні з 2021 роком менше на 9,0 % (38,0 9 млн м^3). Також у 2022 році, в порівнянні з 2021 роком, зменшилось споживання електроенергії на 48,1 млн кВт/год, або на 2,9%. Основним споживачем природного газу та електроенергії залишається населення на яке припадає відповідно 77,3 % спожитого газу та 72,1 % спожитої електроенергії.

Одним із пріоритетних та важливих напрямків розвитку області залишається розвиток виробництва енергії об'єктами відновлюваної енергетики.

Станом на кінець 2022 року на території області зосереджено 57 сонячних електростанцій, 13 гідроелектростанцій та три біогазові енергетичні станції . Загальна потужність вказаних об'єктів складає 289,3 МВт. У порівнянні з 2021 роком кількість об'єктів відновлювальної енергетики збільшилась на 2 об'єкта (сонячні електростанції) загальною потужністю 1,25 МВт.

Станом на 01.01.2023 найбільшу частку потужностей з виробництва електроенергії займають сонячні електростанції – 82,7 % (242,0 МВт). За 12 місяців 2022 року об'єктами відновлюваної енергетики вироблено 446,0 млн кВт/год. електроенергії, з них: сонячними електростанціями – 267,93 млн кВт/год.; гідроелектростанціями – 175,29 млн кВт/год.; з біогазу – 2,8 млн кВт/год.

Водночас в області простежується зростання генеруючих установок в домогосподарствах. Зокрема на кінець 2021 року, встановлено 3650 генеруючих установок загальною потужністю 103,4 МВт. У 2022 році кількість приватних установок збільшилась до 4519 із загальною потужністю 131,6 МВт.

Освіта. Дошкільна освіта як первинна ланка системи неперервної освіти представлена в області розгалуженою мережею закладів – 604 ЗДО, з яких функціонують 579, у тому числі 24 – приватні.

У 2022/2023 навчальному році функціонували 577 закладів загальної середньої освіти, у тому числі 564 – комунальної та 13 – приватної форми власності. Станом на 01.08.2023 створено 60 опорних закладів із дотриманням усіх нормативно-правових актів і 69 філій.

У 2023 році в області функціонує 21 заклад позашкільної освіти системи Міністерства освіти і науки України, на базі яких було організовано роботу гуртків, секцій та інших творчих об'єднань для вихованців. На базі Воловецької філії « Арніка» Комунального закладу позашкільної освіти « Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» Закарпатської обласної ради з червня організовано відпочинок дітей, батьки яких загинули, захищаючи незалежність України, пропали безвісти чи перебувають на довготривалому лікуванні через поранення, дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування та ін.

В області функціонує 29 інклюзивно-ресурсних центрів, які забезпечені: стаціонарними комп'ютерами (31), ноутбуками (50), планшетами (17), інтерактивними сенсорними модулями (5), дошками-екранами (11).

Мережа закладів професійної (професійно-технічної) освіти у Закарпатській області становить 16 закладів: чотири вищі професійні училища, два центри професійно-технічної освіти, дев'ять професійних ліцеїв і професійно-технічне училище.

В області підготовку спеціалістів з вищою освітою здійснюють 8 закладів вищої освіти різних типів та форм власності: 4 університети, 1 академія, 3 інститути (4 – державної форми власності; 3 – приватної власності, 1 –комунальної форми власності).

Підготовку фахівців за освітньо-професійним ступенем – молодший бакалавр здійснює 20 закладів фахової передвищої освіти: 4 – комунальної, 9 – державної, 7 – приватної форми власності.

Фізична культура і спорт. Станом на 2022 рік на території Закарпатської області нараховується 2161 спортивна споруда, з яких 1521 –площинні спортивні споруди, 91 – спортивні майданчики з тренажерним обладнанням, 38 – спортивні майданчики з нестандартним тренажерним обладнанням, 43 – тенісні корти, 292 – футбольні поля, 1057 – інші спортивні майданчики.

Соціальний захист. До системи соціального захисту населення області входять: шість районних та чотири міських управлінь і один міський та обласний департаменти соціального захисту населення (за останні два роки скорочено 34 установи); 7 будинків-інтернатів; комунальна установа «Обласний центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю» Закарпатської обласної ради; комунальна установа «Обласний центр по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат» Закарпатської обласної ради; комунальна установа «Соціально-реабілітаційний (абілітаційний) центр «Парасолька» Закарпатської обласної ради; Закарпатський обласний центр соціальної психологічної допомоги; Обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями; Соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; Обласний соціальний центр матері та дитини; Закарпатський обласний центр із надання соціальних послуг.

Адміністративні послуги. Станом на 13 вересня 2022 року в Закарпатській області діє 44 центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), які утворені відповідно до рішень органів місцевого самоврядування, із них: 11 міських, один територіальний підрозділ, один центр Дія, решта – сільські та селищні.

Економіка. Економіка області представлена суб'єктами підприємницької діяльності загальна кількість яких у 2023 році склала 78064.

Виробництво продукції відзначається зростанням відносного показника обсягу промислового виробництва у 2021 році в сфері добувної промисловості і розроблення кар'єрів; переробної промисловості (у тому числі виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування; машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

У структурі валової доданої вартості домінують: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 13,2%; переробна промисловість – 9,0 %; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 13,3%; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,8%; операції з нерухомим майном – 10,1%; державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування – 11,5%; освіта – 10,4%; інші – 23,7%.

На 01.11.2023 року до області переміщено 231 підприємство різних форм власності (в межах державної програми – 69 суб'єктів господарювання) із яких 219 працюють. Окрім того, нині деякі підприємства повертаються на попередні місця роботи у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, в Київську, Харківську, Чернігівську та Сумську області. Таких 146 суб'єктів господарювання із яких 94% це ФОПи, які відносилися до ІТ сфери та сфери послуг в т.ч. і торгівельних.

Станом на 2023 рік у Закарпатській області зареєстровано 5 індустріальних парків і 4 планується до створення. До порівняння, у сусідніх Польщі налічується 83, в Словаччині – 87 індустріальних парків.

Екологічне управління та моніторинг. Суб'єктами системи обласного екологічного моніторингу є спеціально уповноважені органи міністерств й відомств, управління обласної державної адміністрації, підприємства, установи та організації, які відповідно своїй компетенції здійснюють спостереження за станом компонентів довкілля.

Моніторинг довкілля на території області реалізується через декілька незалежних відомчих систем спостережень. Моніторингові спостереження здійснюються суб'єктами екологічного моніторингу за їх відомчими програмами і планами робіт відповідно до функціональних завдань.

Регулярно виконуються роботи із підтримки модулів геоінформаційних систем «Моніторинг поверхневих вод», «Природно-заповідний фонд», «Біотопи (оселища)» як складових веб-інструменту моніторингу довкілля Закарпатської області. З даними модулями можна ознайомитися на сайті інформаційно-аналітичної системи моніторингу довкілля в Закарпатській області за веб-адресою: ecozakarpat.net.ua.

Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрацій (уповноважений територіальний орган) здійснював оцінку впливу на довкілля видів планованої діяльності та об'єктів, які віднесені до другої категорії (частина 3 статті 3 Закону).

Протягом 2022 року розглянуто 63 повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля (далі – ОВД) внесених суб'єктами господарювання до Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля з яких 14 було відхилено в зв'язку з не врахуванням вимог нормативно-правових актів, що регулюють питання оцінки впливу на довкілля планової діяльності.

Надано 32 висновки оцінки впливу на довкілля планової діяльності планованої діяльності в т. ч. 29 висновків оцінки впливу на довкілля якими визнано допустимість планової діяльності та 3 висновки яким визнано їх недопустимість.

Таблиця 23. *Система моніторингу стану довкілля в Закарпатській області*[35]

Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.						
	Атмосферне повітря	Стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	Поверхневі води	Джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	Підземні води	Джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	Ґрунти
Державна екологічна інспекція у Закарпатській області	-	-	12	-	-	-	-
Басейнове управління водних ресурсів ріки Тиса	-	-	32	-	-	-	-
Головне управління Держспоживслужби України у Закарпатській області	46	-	63	-	95	-	338
Закарпатській обласний державний проектно- технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції	-	-	-	-	-	-	24
Закарпатський обласний центр з гідрометеорології	10	-	-	-	-	-	-

У випадку, якщо План заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року не буде затверджено, рівень ризику погіршення екологічної ситуації в регіоні та його негативного впливу на здоров'я населення може зрости. Водночас не прийняття Плану заходів 2027 спричинить до не вирішення низки проблем, які б дозволили знизити ймовірність настання цих ризиків, а поступальний рух у напрямку сталого розвитку та підвищення рівня екологічної безпеки навколишнього природного середовища, умов життєдіяльності та здоров'я населення буде припинено. Зокрема:

- екологічна освіченість населення регіону залишатиметься на низькому рівні, як наслідок може зрости негативний вплив на довкілля;
- може зрости забруднення ґрунтів та довкілля через появу несанкціонованих сміттєзвалищ та недосконалу систему управління відходами;
- не розвиватиметься система роздільного сортування відходів на території регіону;
- не розширюватиметься наукова, науково-дослідна та методична підтримка зі збереження біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та збільшення територій природно-заповідного фонду, а також регіональної екологічної мережі;
- зменшиться біорізноманіття флори та фауни, відбуватиметься скорочення асиміляційної спроможності біоценозів через зменшення уваги до природоохоронних територій та об'єктів, що призведе до їх занедбання та руйнування;
- відбуватися нераціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону, а також мінеральних і термальних ресурсів області;
- зберігатиметься значна амортизація об'єктів житлово-комунальної інфраструктури, зокрема систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд, що не будуть модернізовані. Як наслідок, зростатиме забруднення поверхневих вод;

[35] Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308

- зростуть ризики негативного впливу природних катаклізмів (повеней, паводків, підтоплень, селей, зсувів тощо) на території регіону;
- інерційний розвиток закладів охорони здоров'я спричинить до неефективного функціонування системи охорони здоров'я в регіоні, зокрема нестачі реабілітаційних відділень, центрів громадського здоров'я тощо, а відтак погіршуватиметься стан здоров'я населення через відсутність зростання рівня якості медичних послуг;
- низькою залишатиметься енергоефективність комунальних будівель, повільно впроваджуватиметься система муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування, що і далі спричинятиме до забруднення атмосферного повітря;
- погіршуватиметься якість дорожнього покриття та дорожньої інфраструктури доріг загального користування місцевого значення, на цьому фоні зростатиме негативний вплив транспорту на атмосферне повітря і здоров'я населення, що в подальшому може призвести до зниження рівня комфортності проживання;
- на низькому рівні залишатиметься доступність інфраструктури регіону для маломобільних груп населення;
- можуть виникнути невідповідності під час планування розвитку території області та розробки іншої планувальної документації змінам екологічного і природоохоронного законодавства та потребам регіону і громад.

В разі неприйняття Плану заходів 2027, інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті регіону спричинятиме накопичення екологічних проблем, що можуть у підсумку стати причиною появи негативних наслідків дії загроз техногенного характеру. Може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що загострить екологічну ситуацію в області.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу

Розвиток людського потенціалу регіону, підтримка економічної діяльності в області, в т. ч. у сфері туризму, розвиток транспортно-логістичної та енергетичної інфраструктури відбуватиметься в поєднанні із зусиллями, спрямованими на запобігання та пом'якшення несприятливого впливу на довкілля.

Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, в межах території регіону наведена у розділі 2 цього звіту.

Водночас у Плані заходів 2027 не проведено поділу, конкретизації та локалізації територій регіону, в межах яких будуть реалізуватися ті чи інші заходи. Конкретні проєкти та заходи, які реалізуватимуться для досягнення виконання завдань, у разі необхідності, якщо це передбачено чинним законодавством, будуть проходити процедуру стратегічної екологічної оцінки чи оцінки впливу на довкілля.

Водночас для оцінки потенційного впливу реалізації завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 на довкілля та здоров'я населення (в розрізі компонентів довкілля), пропонується умовний поділ території регіону на: території житлової та нежитлової забудови; землі промисловості (території, на яких розташовані промислові підприємства, в т. ч. підприємства переробки с/г продукції); територія полігонів ТПВ та суміжні (до 0,5 км) території; автомобільні дороги та прилеглі території (до 1 км); землі сільськогосподарського призначення; залісnені території.

У таблиці нижче наведено можливий вплив завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 на стан довкілля на територіях, які ймовірно відчують такий вплив, у розрізі означених вище територій та компонентів довкілля (клімат і атмосферне повітря, водні ресурси, земельні ресурси та ґрунти, біорізноманіття та природоохоронні території, образ ландшафту, здоров'я населення).

Таблиця 24. *Вплив завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 на компоненти довкілля*

Території	Компоненти довкілля, що зазнають впливу					
	Клімат і атмосферне повітря	Водні ресурси	Земельні ресурси та ґрунти	Біорізноманіття та природоохоронні території	Образ ландшафту	Здоров' я населення
Території житлової та нежитлової забудови	-/+	-/+	-	0	-	+
Землі промисловості (території, на яких розташовані промислові підприємства, в т. ч. підприємства переробки с/г продукції);	+	0	-	0	0	0
Територія полігонів ТПВ та суміжні (до 0,5 км) території	+	+	+	+	0	+
Автомобільні дороги та прилеглі території (до 1 км)	-/+	-/0	-/+	-/+	-	+
Землі сільськогосподарського призначення	0	+	+	+	0	+
Залісnені території	+	+	+	+	0	+

Де: (--) – сильний довгостроковий або постійний негативний вплив, (-) – незначний тимчасовий короткостроковий негативний вплив, (0) – нейтральний вплив, (+) – позитивний вплив.

План заходів 2027 спрямований на економічний і соціальний розвиток регіону, а також на мінімізацію ймовірних негативних природних та антропогенних впливів на довкілля.

Впливи на довкілля та умови життєдіяльності населення можливо очікувати при реалізації завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027, які будуть виконуватися із використанням будівельної техніки на території житлової та нежитлової забудови, землях промисловості (територіях, на яких розташовані промислові підприємства, в т. ч. підприємства переробки с/г продукції), на територіях, де пролягають автомобільні дороги та прилеглих до них територіях (до 1 км). При цьому очікуються короткочасні тимчасові незначні негативні впливи на стан атмосферного повітря, водні об'єкти, ґрунти, шумове навантаження, а подекуди й незначний вплив на образ ландшафту. Серед таких завдань:

- збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини;
- забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя, зокрема через розвиток/покращення інфраструктури для занять фізичною культурою;
- формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів, яка передбачає реконструкцію/будівництво/модернізацію об'єктів сфери охорони здоров'я;
- розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури;
- доступне житло, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб, що передбачає модернізацію установ соціального обслуговування населення;
- сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності;
- підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо);
- розвиток малого та середнього бізнеса, підтримка місцевого товаровиробника, зокрема в частині, що передбачає створення об'єктів інфраструктури;
- розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг, в частині модернізації/реконструкції будівель санаторіїв;
- підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури, в частині розбудови велоінфраструктури;
- відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення;
- сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури;
- підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності (під час термомодернізації будівель);
- стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії, зокрема розвиток гідро-, вітрової та сонячної енергетики;
- підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області;
- створення ефективної системи управління відходами, що передбачає будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів;
- розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо);
- підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій (особливо під час будівництво/ремонт мостів, автомобільних доріг в сільських та гірських населених пунктів).

Компоненти довкілля на територіях земель сільськогосподарського призначення можуть зазнати тимчасового короткострокового негативного впливу під час реалізації завдань Плану заходів 2027, пов'язаних із збільшенням внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції,

крафтового виробництва. Проте цей негативний вплив може бути компенсований через підтримку розвитку рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин, зокрема через формування культури виробництва та споживання продукції органічного сільського господарства, сприяння науковим дослідженням, навчанню і консультуванню агровиробників з питань органічного сільського господарства тощо.

Компоненти довкілля – ґрунти, підземні води, ландшафти, біорізноманіття – на територіях житлової та нежитлової забудови, зокрема у гірській місцевості, землі промисловості та деякі інші, на яких матимуть місце природні катаклізми (повені, паводки, підтоплення, селі, зсуви тощо), можуть зазнати тимчасового короткострокового негативного впливу важкого спеціалізованого автотранспорту під час усунення наслідків цих катаклізмів (відновлення підтопленої інфраструктури та комунікацій, розчищення та ремонт автошляхів тощо), а також в разі будівництва / реконструкції дамб для берегоукріплення річок.

Компоненти довкілля на заліснених територіях можуть зазначати тимчасового короткострокового негативного впливу під час розвиток туристичної та оздоровчої інфраструктури (зокрема модернізації/реконструкції будівель санаторіїв, розташованих поблизу таких територій). Водночас, як компенсація такого впливу, у Плані 2027 передбачено сприяння покращенню екологічного стану рекреаційних зон та водних об’єктів.

Загалом для підтримання належного стану атмосферного повітря на території Закарпатської області необхідне чітке дотримання вимог природоохоронного законодавства. Компенсаційними заходами негативного впливу на атмосферне повітря, які з-поміж іншого передбачені в Плані заходів 2027, є стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії, підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності, розвиток екологічної мережі, формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін.

Для запобігання потрапляння в ґрунт і в поверхневі води стічних вод домогосподарств та підприємств в Плані заходів 2027 передбачено будівництво\модернізацію систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд.

Основний негативний вплив на ґрунти на вищевизначених територіях відбувається при підготовці території для будівництва будівель та споруд. Він обумовлений виїмкою ґрунту при влаштуванні підземних конструкцій будівель, автошляхових покриттів, прокладання підземних мереж, відведення поверхневих стічних вод, а також родючого ґрунту для озеленення території. Вплив на ґрунти від утворених в процесі планованої діяльності відходів не відбуватиметься, оскільки передбачається удосконалення роботи з управління відходами.

Автомобільний транспорт, який проїжджає автошляхами на території області, окрім викидів забруднюючих речовин в атмосферу, спричиняє також акустичне забруднення, яке є одним з чинників розвитку серцево-судинних захворювань (що є основною причиною смертності населення). Особливо уражені шумовим забрудненням території населених пунктів, через які проходять магістральні автошляхи, і на яких наявні ділянки житлової забудови незахищеної або недостатньо захищеної шумоізолюючими засобами – зеленими насадженнями чи шумозахисними екранами. Відтак розвиток лісозахисних смуг та внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад сприятиме мінімізації вищезазначених негативних впливів на довкілля, зокрема атмосферне повітря.

Водночас переважна більшість завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 зорієнтовані на забезпечення в середньо- та довгостроковому періоді позитивного впливу на довкілля та здоров’я населення (детально розглянуто в розділі 6 цього Звіту).

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом

Основні екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, в розрізі компонентів довкілля, їх характеристика та основні завдання та інструменти реалізації, визначені Планом заходів реалізації у 2025 – 2027 року Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, виконання яких пов'язано з даними проблемами (може мати тимчасовий короткостроковий негативний вплив на компоненти довкілля під час їх реалізації), наведено у нижче.

Таблиця 25. *Ключові потенційні екологічні проблеми і ризики та їхні зв'язки із Планом заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року*

Основні проблеми	Характеристика ризиків	Територіальна прив'язка	Завдання та інструменти реалізації Плану заходів 2027
Забруднення атмосферного повітря	Викиди забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення	Міста, ділянки промислового призначення, автошляхи	Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва (створення центрів підтримки бізнесу, бізнес-інкубаторів та інших об'єктів інфраструктури); підтримка місцевого товаровиробника (лісове господарство, деревообробка, харчова промисловість, будівництво та виробництво будівельних матеріалів, оборонні замовлення, підприємництво тощо); збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції; сприяння розвитку, модернізації/реконструкції будівель санаторіїв, оснащення новітнім медичним обладнанням, розширення спектру послуг оздоровлення та відпочинку; розвиток велосипедної інфраструктури; будівництво та реконструкція автомобільних доріг загального користування, комунальних автодоріг; будівництво і капітальний ремонт ліній електротранспорту; сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури; реконструкція водозаборів; будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд; будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів
Забруднення водного басейну (як поверхневих, так і підземних вод)	Скид поверхневого стоку, що формується на території громад регіону без очистки, та недостатня якість очищення стічних вод на очисних спорудах; забруднення поверхневих вод внаслідок природних катаклізмів	Водні об'єкти, розташовані поблизу житлової та промислової забудови; територія прибережних захисних смуг	

Деградація та забруднення ґрунтів	Небезпечні екзогенні геологічні процеси; забруднення об'єктами промисловості та сільського господарства	Гірські території регіону; території промислового призначення; території під землями сільськогосподарського призначення	Реконструкція водозаборів; будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд; підтримка енергоефективних екологічно безпечних проєктів заміщення енергетичних ресурсів альтернативними і відновлюваними джерелами енергії; розвиток гідро-, вітро- та сонячної енергетики; будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів; будівництво/реконструкція дамб для берегоукріплення річок
Загрози використання надр	Туристичне навантаження на термальні джерела; промислове видобування мінеральних ресурсів	Рекреаційні зони на території області; території промислового призначення	Популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад; Маркетинг туристичних послуг і курортних територій
Загрози біорізноманіттю та природо-охоронним територіям	Антропогенний вплив (туризм, збір рідкісних рослин, вирубка лісу тощо); поширення інвазійних видів рослин	Заліснені території; національні природні парки	
Загрози рекреаційним зонам та культурній спадщині	Туристичне навантаження	Території з бальнеологічними ресурсами; заліснені території	
Недосконала система управління відходами	Низька ефективність системи управління відходами, зокрема відсутність потужностей з утилізації побутових відходів, слабо розвинена система роздільного сортування Відходів	Територія поблизу сміттєзвалищ; гірські території регіону; території за межами населених пунктів, де утворюються стихійні сміттєзвалища	Термомодернізація будівель; благоустрій сільських та гірських населених пунктів; будівництво та реконструкція об'єктів інфраструктури
Загрози здоров'ю населення	Забруднення атмосферного повітря, переважно викидами забруднюючих речовин від автотранспорту; відсутність централізованого водопостачання; низька якість води через значну амортизацію водопровідних мереж; загрози здоров'ю, пов'язані з війною; захворюваність населення регіону	Великі населені пункти; території уздовж магістральних автошляхів; території прилеглі до виробничих площ; території населених пунктів (особливо у сільській місцевості) не забезпечені централізованими мережами водопостачання	Будівництво та реконструкція автомобільних доріг загального користування, комунальних автодоріг; сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури

Нижче наведено характерні екологічні проблеми регіону в розрізі компонентів довкілля.

Забруднення атмосферного повітря та зміна клімату. Високий рівень забруднення атмосферного повітря в регіоні спричинений, головним чином, викидами двигунів внутрішнього згоряння автотранспорту, що обумовлено збільшенням кількості застарілого автотранспорту із значним ступенем амортизації серед населення країни, особливо в містах. Відтак концентрація великої кількості транспортних засобів на порівняно обмеженій території міст істотно впливає на стан забруднення атмосферного повітря і, за певних умов, призводить до сильного негативного впливу транспорту на довкілля, зокрема збільшення концентрацій шкідливих викидів на перехрестях внаслідок різкого викиду відпрацьованих газів автомобілів при нестаціонарній роботі двигуна в режимах гальмування/розгону та зупинках біля світлофору.

Також причинами незадовільного, а часто і небезпечний стан атмосферного повітря в населених пунктах області (особливо в містах Ужгород і Мукачево) є: невідповідність міської інфраструктури вимогам сьогодення, у т. ч. через значний наплив внутрішньо переміщених осіб; неефективна робота застарілого газоочисного обладнання на промислових підприємствах регіону тощо.

Водночас джерелом появи шкідливих короткострокових тимчасових викидів в атмосферне повітря можуть стати будівельні та ремонтні роботи, пов’язані з розвитком транспортної та інженерної інфраструктури з огляду на залучення важкого спеціалізованого автотранспорту.

Забруднення водних об’єктів. Найбільшими забруднювачами поверхневих водойм в регіоні є об’єкти житлово-комунальних підприємств. Зношеність наявних систем централізованого водопостачання становить понад 60%, а централізованого водовідведення – понад 80%, що спричиняє до аварійних ситуацій з наступним погіршенням режиму водопостачання, якості та безпеки питної води. Усі існуючі каналізаційні очисні споруди комунальних підприємств потребують реконструкції та збільшення пропускної спроможності за рахунок впровадження передових технологій очищення стічних вод. Проблеми поглиблюються у період війни через значне додаткове навантаження на сферу житлово-комунального господарство, у зв’язку з розміщенням значної кількості релокованих підприємств, прийняття та розміщення внутрішньо переміщених осіб, будівництвом як модульних містечок для внутрішньо переміщених осіб, так і нової багатоповерхової та приватної житлової забудови.

Водночас у галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення області потребують вирішення власниками комунальної інфраструктури питання щодо подальшої експлуатації критично зношених каналізаційних очисних споруд та їх відсутності у низці селищ через повну руйнацію паводками, відсутність належної системи централізованого водовідведення та очистки стічних вод у більшості селищ та у сільській місцевості. Відтак може виникнути загроза забруднення підземних вод та відкритих водотоків, як джерел для забезпечення питного водопостачання.

Суттєвою проблемою в регіоні, яка потребує вирішення є застаріла недостатньо ефективна технологія знезараження питної води на діючих водозаборах перед подачею у мережу та зношеність мереж, які не здатні запобігти потраплянню у питну воду небезпечних для здоров’я речовин.

Також у населених пунктах та на прилеглих до них територіях проводиться подальша забудова (будівництво житлових та громадських будівель) без вирішення питання розвитку інженерних комунікацій та об’єктів комунальної інфраструктури (систем централізованого водопостачання та централізованого водовідведення з будівництвом як водопровідних, так і каналізаційних очисних споруд), як це повинно бути передбачено генеральними планами та детальними планами територій.

Вкрай актуальним це питання постає перед регіоном у зв’язку із створенням на території області промислових індустріальних парків, розміщенням значної кількості релокованих підприємств, прийняття та розміщення внутрішньо переміщених осіб, будівництво як модульних містечок для внутрішньо переміщених осіб, так і активна нова багатоповерхова та приватна житлова забудова.

Загрози земельним ресурсам і ґрунтам. Особливості геологічної будови території

Закарпатської області зумовлюють широкий розвиток в її межах, особливо в гірській частині, небезпечних екзогенних геологічних процесів (НЕГП), які мають вплив на ґрунти регіону. Зокрема станом на 01.01.2023 р. у попередні роки виявлено 3305 зсувів, 25 карстові лійки, 534 ділянка бокової ерозії водотоків, 279 селенебезпечних водотоків. Навесні 2023 року зафіксовано 5 активних зсувів.

На окремих територіях області (селеща Ясіня, села Чорна Тиса та Лазещина) відзначається значне перезволоження ґрунтів, яке в поєднанні з підрізкою схилів боковою ерозією водотоків, зумовлює активізацію зсувного процесу. Сходження селевого потоку спричиняє забруднення грубоуламковим та глинистим матеріалом.

Основною причиною масової активізації ЕГП є кліматичний фактор, в першу чергу підвищена кількість дощових опадів і швидке сніготанення, що призводить до перезволожений ґрунтів і виникнення повеней.

Забруднення ґрунтів можуть спричиняти промислові підприємства із застарілим пилоочисним обладнанням внаслідок осідання забруднюючих речовин на поверхню ґрунтів.

Також ризиками забруднення ґрунтів може стати і нераціональне використання пестицидів та хімічних добрив в сільськогосподарських підприємствах на території регіону. Зокрема на території Мукачівського району знаходиться залізобетонні контейнери, в яких зберігалися хімічні засоби захисту рослин. В місцях зберігання цих контейнерів мають місце різкі запахи невідомих речовин, що негативно впливає на здоров'я мешканців даних населених пунктів та містить небезпеку для навколишнього природного середовища. А в с. Рокосово Хустського району зберігається забруднений пестицидами ґрунт.

Загрози надрам. Прояви НЕГП на території Закарпаття – зсуви, підтоплення, карст, селенебезпечні водотоки, осідання земної поверхні над гірничими виробками тощо – чинять загрозу надрам регіону.

Головними чинниками загрозами техногенного характеру для надр є високий рівень виробленості родовищ (зокрема Солотвинського родовища солі), нераціональне використання мінеральних та термальних вод внаслідок значного напливу туристів тощо. В результаті це може стати причиною порушення екосистем.

Загрози біорізноманіттю та природоохоронним територіям. Серед загрози та впливів антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття регіону можна назвати: 1) на глобальному рівні: глобальні кліматичні зміни; кислотні атмосферні опади; транскордонне перенесення забруднюючих речовин; 2) на локальному рівні: урбанізація прилеглих територій; порушення природоохоронного законодавства, а саме самовільні рубки, браконьєрство, збір лікарських і декоративних рослин, які занесені до Червоної книги України, незаконна забудова, влаштування незаконних туристичних стоянок тощо; надмірна заготівля дикоростучих ягід і грибів, а також лікарської сировини; деградація лучних екосистем внаслідок демутаційних сукцесій, меліоративних робіт радянської доби, занепаду традиційного господарювання.

Сучасну загрозу становить щорічне збільшення рекреаційного навантаження, в першу чергу автомобільний і з використанням мотоциклів та квадроциклів. Такий вплив людини особливо відчутний на рослинний покрив високогірного поясу Українських Карпат поблизу основних туристичних маршрутів. В результаті зростаючого туристичного навантаження відбувається витоптування рослинного покриву, зривання квітучих видів, розведення вогнищ і встановлення наметів у несанкціонованих місцях, засмічення, забруднення водотоків, тощо. Зменшення чисельних локалітетів рідкісних видів рослин, рослинних угруповань спостерігається на схилах та привершинних ділянках найвищих гір Українських Карпат.

Серед антропогенних чинників найбільшу сучасну загрозу становить збір рідкісних лікарських видів рослин місцевим населенням. Такий вплив спостерігаєтьсчя на популяції родіоли рожевої (Rhodiola rozea), тирличу жовтого (Gentiana lutea), арніки гірської (Arnica montana).

Інтенсивна вирубка лісів на прилеглих до Карпатського біосферного заповідника територіях безпосередньо впливає на такі рідкісні лісові види, як Erytronium dens-canis, Galanthus nivalis, Atropa belladonna, Lilium martagon. Суцільна вирубка на ділянках водозбірних басейнів прилеглих до Карпатського біосферного заповідника територій впливає на зміну гідрологічного режиму всієї території, зниження рівня та пересихання природних водотоків, тощо. Спостерігаєтьс зменшення вологолюбних видів, зокрема Narcissus angustifolius та багатьох орхідних. Значна кількість рідкісних видів зростає на луках, де в минулому проводили традиційне господарювання (щорічне сінокосіння і випас худоби). У сучасний період поголів'я худоби у місцевого населення зменшується, припиняється використання лук під сінокоси та випасання на деяких територіях. В результаті цього відбувається поступова заміна лучної рослинності на деревно-чагарникову, що призводить до зменшення місць зростання рідкісних лучних видів рослин: Gymnadcnia conopsea, Dactylorhiza sambucina, Platanthera bifolia, Arnica montana та ін.

Також в області простежуються тенденції до збільшення кількості адвентивних видів та розширення місця їх зростання і поширення. Експансія адвентивних видів гальмує процеси відновлення корінного рослинного покриву, створюючи можливості їх блокування та спричиняє умови до утворення угруповань з домінуванням адвентивних видів.

Негативним впливом на тваринний світ регіону є фактор турбування в мисливських угіддях. Найбільшу шкоду фауні завдають собаки (особливо новонародженим особинам та молодняку диких тварин), які супроводжують домашніх тварин під час безсистемного випасу та випалювання сухої рослинності. Негативно на фауну регіону також впливають масові відвідування угідь туристами та населенням в період збору продукції побічного користування (грибів, ягід, дикоростучих плодів, тощо).

Внаслідок впливу антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічного та ландшафтного різноманіття відбувається зменшення цілісності природного середовища тобто фрагментація ландшафтів (місць існування тваринного та рослинного світу). Внаслідок фрагментації зменшується чисельність представників тваринного та рослинного світу.

Загрози рекреаційним зонам та культурній спадщині. Основними загрозами рекреаційним зонам є розширення житлової та промислової забудови та недотримання містобудівних норм і обмежень. Також рекреаційні зони можуть зазнавати забруднення і руйнації, спричинених поведінкою туристів (описано вище), через несформованість екологічної культури у більшої частини населення як регіону зокрема, так і країни в цілому.

Недосконала система управління відходами. Для України загалом та Закарпатської області зокрема характерний низький рівень переробки й утилізації ТПВ та високий показник їх захоронення на полігонах. В регіоні відсутні потужності з утилізації побутових відходів, слабо розвинена система роздільного сортування відходів. Низька ефективність системи управління відходами, їх захоронення на полігонах та звалищах спричиняє до забруднення ґрунтів фільтраційними стоками звалищ, що призводить до забруднення підземних вод та негативно впливає на здоров'я людей.

Більшість діючих місць видалення відходів у регіоні вичерпали свої потужності (заповнені на 80-85 %), а термін експлуатації сміттєзвалищ м. Виноградова закінчився.

Через гірський характер, високу щільність населення, сусідство з 4 країнами Євросоюзу, єдиний водний басейн р. Тиса, заповідність території, ряд населених пунктів області позбавлені можливості вибору земельних ділянок під сміттєзвалища. Це зокрема міста Рахів, Тячів, Виноградів, Берегово, Перечин, селище Великий Березний, а також сільські населені пункти у гірській місцевості.

Ще одним негативним чинником системи управління відходами є низький рівень культури населення щодо поводження з відходами. Як наслідок, на території громад області постійно утворюються стихійні сміттєзвалища. Водночас система сортування сміття в регіоні слабо

розвинута і впроваджується здебільшого у великих містах та адміністративних центрах територіальних громад. Мешканці сільських населених пунктів не мають усвідомлення необхідності сортування сміття.

Здоров'я населення. Забруднення компонентів довкілля може бути причиною появи загроз для здоров'я населення. Зокрема, за даними Європейського Бюро ВООЗ, забруднення атмосферного повітря є провокуючою причиною майже 10% всіх випадків респіраторних захворювань серед дітей, 3-7% нових випадків хронічних обструктивних захворювань органів дихання, 3-15% нових випадків бронхіальної астми. Забруднення атмосферного повітря за ступенем хімічної небезпеки для людини посідає перше місце. Проте оцінку можливого негативного впливу атмосферного повітря на стан здоров'я населення навіть окремих регіонів області за даними лабораторій ДУ «Закарпатський ОЦКПХ МОЗ» зробити неможливо, що пов'язане з незначною кількістю для змістовного аналізу даних лабораторних досліджень атмосферного повітря.

Відтак забруднене повітря може бути потенційним чинником найпоширеніших причин передчасної смерті (ішемічною хворобою серця та інсультом), але ці хвороби неспецифічні і можуть бути зумовлені іншими факторами, наприклад, курінням, або професійним впливом, значну роль при цьому може відігравати дія внутрішніх алергенів.

Ризики для здоров'я населення можуть бути пов'язані і з відсутністю належного обліку отруєнь ґрунтів хімічними засобами для рослин – пестицидами, які у 95% потрапляють в організм людини саме через продукти харчування та воду, що може посилюватися значним зносом систем централізованого водопостачання та водовідведення, що спричиняє до аварійних ситуацій з наступним погіршенням режиму водопостачання, якості та безпеки питної води. Як наслідок, токсичність пестицидів може спричинити канцерогенний або мутагенний ефект, дію на дихальну, ендокринну, імунну, нервову системи.

На стан здоров'я населення може негативно впливати і близькість проживання біля сміттєзвалищ. За даними Національної академії медичних наук України, аналіз захворюваності населення прилеглих до сміттєзвалищ населених пунктів показав, що при зменшенні відстані від сміттєзвалища з 900 до 500 м спостерігається зростання у 1,4 раз частоти патології серцево-судинної системи; у 1,7 рази – патології нервової системи; майже у 2 рази – інфекційної патології. Відтак переповнені сміттєзвалища є суттєвою загрозою для здоров'я населення, яке проживає на прилеглих територіях.

Інерційний розвиток закладів охорони здоров'я та обмежений доступ до них, зокрема у гірській місцевості регіону, формує ризик несвоєчасного та неповного обсягу отримання необхідної медичної допомоги, що може стати причиною погіршення стану здоров'я населення регіону.

Водночас прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації Плану заходів 2027 доволі складно (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки, вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, має пролонгований прояв, характеризується наявністю часового лагу між моментом виникнення та проявом наслідків. Можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з декількома видами господарської діяльності. Так, наприклад, захворювання дихальної системи можуть бути наслідками впливу як об'єктів житлово-комунального господарства чи транспорту, так і шкідливих звичок людини, на кшталт, паління цигарок.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

Під час підготовки Проєкту заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року було враховано необхідність дотримання зобов'язань у сфері охорони довкілля, визначені правовими актами на міжнародному та державному рівнях.

Україна взяла на себе міжнародні обов'язки у сфері збереження та збалансованого використання біорізноманіття, підписавши понад 50 міжнародних багатосторонніх угод. Серед них:

- Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994 р.;
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.);
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) (Берн, 1979 р.);
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);
- Угоди про збереження кажанів в Європі (1991р.);
- Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 р.);
- Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995 р.);
- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29 жовтня 1996 р.);
- Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 1 липня 1999 р. та інші.

Відповідно до Рамсарської конвенції, стороною якої є Україна, на території держави здійснюються заходи для збереження мігруючих водно-болотних птахів, шляхом виділення певних територій та надання їм охоронного статусу. На території Закарпатської області виділено 6 водно-болотних угідь міжнародного значення («Атак-Боржавське», «Чорне Багно», «Долина нарцисів», «Печера Дружба», Урочище «Озірний-Бребенескул» та «Озеро Синевир»), офіційно визнаних Рамсарською конвенцією.

На виконання Бернської конвенції в Європі створена мережа територій особливого природоохоронного значення – Смарагдова мережа, важливих для збереження біорізноманіття в країнах Європи і деяких країнах Африки. Смарагдова мережа України є українською частиною Смарагдової мережі Європи, яка розробляється з 2009 року. В листопаді 2016 року було затверджено першу версію Смарагдової мережі для України.

Європейський вектор України, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014), визначає і орієнтацію на виконання зобов'язань у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаних із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлених на міжнародному рівні, зокрема:

- Директивою № 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;
- Директивою №2004/107/ЄС щодо миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю та поліциклічних ароматичних вуглеводнів у навколишньому повітрі;

- Директивою № 2008/98/ЄС про відходи;
- Директивою № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС;
- Директивою № 2009/147/ЄС про захист диких птахів;
- Директива № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003.

Також План заходів 2027 орієнтується на дотримання положень документа Європейської Комісії COM/2021/82 final 24/02/2021 «Формування стійкої до клімату Європи – нова стратегія ЄС щодо адаптації до зміни клімату», щодо адаптації до зміни клімату.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є:

- Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015);
- Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

План заходів 2027 враховує зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, визначені національними нормативно-правовими актами. Зокрема Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII регламентує цілескерованість державної політики у сфері екології на досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем. Основними засадами державної екологічної політики є:

- збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища;
- досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2015 році;
- сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;
- інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;
- міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;
- забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;
- застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»;

- відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоємності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;
- упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Закон № 2697-VIII визначає 5 стратегічних цілей державної екологічної політики (аналіз відповідності стратегічних цілей Плану заходів 2027 стратегічним цілям державної екологічної політики наведено в Розділі 1 цього Звіту).

Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено 17 цілей сталого розвитку України до 2030 року (серед яких цілі, скеровані на захист та раціональне поводження з довкіллям), які є орієнтирами для розроблення документів державного планування для забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII визначає, що об'єктом охорони і регульованого використання на території України є навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в економіці в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси. Також державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають здоров'я і життя людей. Закон означує основні принципи охорони довкілля:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;
- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
- запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;
- збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;
- обов'язковість оцінки впливу на довкілля;
- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;
- науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;
- безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;
- компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;
- поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;
- вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;
- встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України;
- врахування результатів стратегічної екологічної оцінки.

Під час розробки документів державного планування ці принципи повинні бути враховані.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 № 2059-VIII встановлює правові та організаційні засади оцінки будь-яких наслідків планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідків для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідків для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів. Виконання норм Закону № 2059-VIII спрямоване на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII регламентує правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів, які повинні бути враховані при розробці документів державного планування. Законом № 2456-XII визначено, що збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду забезпечується шляхом:

- встановлення заповідного режиму;
- організації систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання;
- додержання вимог щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності, розробки проектної і проектно-планувальної документації, землевпорядкування, лісовпорядкування, здійснення оцінки впливу на довкілля;
- запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони;
- здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання;
- встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення широкого міжнародного співробітництва у цій сфері;
- проведення інших заходів з метою збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Водночас території та об'єкти природно-заповідного фонду можуть використовуватися у природоохоронних, науково-дослідних, освітньо-виховних, оздоровчих та інших рекреаційних цілях, а також для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

Правові основи поводження з водними ресурсами визначені Водним кодексом України (від 06.06.95 № 213/95-ВР) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. З 04.06.2017 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування» від 07.02.2017 року № 1830-VIII, яким внесено зміни до Водного кодексу України в частині процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування.

Відповідно до внесених змін до ст. 49 Водного кодексу України дозвіл на спеціальне водокористування видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства (Державне агентство водних ресурсів України).

До основних нормативно-правових актів у сфері екології та користування водними ресурсами належать:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування» (від 13.03.2002 р. №321, зі змінами);
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується» (від 11.09.1996 р. № 1100, зі змінами);
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.1996 р. № 1100 «Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» (від 18.12.1998р. № 2024, зі змінами);
- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 р. № 400 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до питної води, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10).

Правові та організаційні основи, а також екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря регламентуються Законом України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 р. № 2707-XII. Закон № 2707-XII спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та довкілля. Документ передбачає регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат.

Серед основних нормативно-правових актів у галузі охорони атмосферного повітря є:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 р. N 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. N 302 «Про затвердження Порядку проведення робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку суб'єктів господарювання, які отримали такі дозволи»;

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.01.2020 № 52 «Про затвердження гігієнічних регламентів допустимого вмісту хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць»;
- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.96 № 173 «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів».

Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX регламентує правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище. Закон № 2320-IX визначає, що основними цілями державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є:

- захист здоров'я людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів;
- здійснення заходів у сфері управління відходами без загрози здоров'ю людей та спричинення шкоди навколишньому природному середовищу в межах встановлених нормативів шкідливого впливу фізичних факторів;
- дотримання ієрархії управління відходами;
- запровадження розширеної відповідальності виробника.

Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 р. № 591-XIV встановлює основні вимоги до охорони, використання та відтворення рослинного світу під час здійснення діяльності, яка впливає на стан його охорони, використання та відтворення. Серед них:

- збереження природної просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності об'єктів рослинного світу;
- збереження умов місцезростання дикорослих рослин і природних рослинних угруповань;
- науково обґрунтованого, невиснажливого використання природних рослинних ресурсів;
- здійснення заходів щодо запобігання негативному впливу господарської діяльності на рослинний світ;
- охорони об'єктів рослинного світу від пожеж, захист від шкідників і хвороб;
- здійснення заходів щодо відтворення об'єктів рослинного світу;
- регулювання поширення та чисельності дикорослих рослин і використання їх запасів з врахуванням інтересів охорони здоров'я населення.

Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III регламентує здійснення заходів щодо охорони, науково обґрунтованого, невиснажливого використання і відтворення тваринного світу. Згідно із Законом № 2894-III під час здійснення будь-якої діяльності, яка може вплинути на середовище існування диких тварин та стан тваринного світу, повинно забезпечуватися дотримання таких основних вимог і принципів:

- збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі;
- недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин;
- збереження цілісності природних угруповань диких тварин;
- додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливого їх використання, а також відтворення;
- раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин;
- платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу;

- регулювання чисельності диких тварин в інтересах охорони здоров'я населення і запобігання заподіянню шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності;
- урахування результатів оцінки впливу на довкілля об'єктів господарської та іншої діяльності, які можуть негативно впливати на стан тваринного світу.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р. № 1805-III регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Відтак доречним є передбачити їх охорону в документах державного планування.

Охорону довкілля забезпечують також містобудівні заходи шляхом раціонального функціонального зонування території, створення санітарно-захисних зон, визначення територій природно-заповідного фонду, забезпечення екологічного балансу природно-ландшафтних та урбанізованих територій. Основним правовим актом, який встановлює правові та організаційні основи містобудівної діяльності і спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року №3038-VI. Закон № 3038-VI передбачає обов'язкову розробку комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, що визначає планувальну організацію, функціональне призначення території, основні принципи і напрями формування єдиної системи громадського обслуговування населення, дорожньої мережі, інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту, охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища, формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини та традиційного характеру середовища населених пунктів, а також послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території.

Процедурні аспекти стратегічної екологічної оцінки документів державного планування в Україні регламентуються Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 року № 2354-VIII (зі змінами). Так, СЕО – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу СЕО, складання звіту про СЕО, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування. Метою стратегічної екологічної оцінки є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування. Відповідно до підпункту 6 пункту 1 статті 1 Закону № 2354-VIII наслідки для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, під час проведення стратегічної екологічної оцінки повинні бути оцінені в розрізі компонентів довкілля.

До основних документів, які регламентують СЕО також належать:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 2 травня 2023 р. № 430 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272 «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення».

Засади захисту довкілля під час інвестиційної діяльності закладено в Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. №1560-XII. Він встановлює заборону інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних,

екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України. У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності. Інвестор також зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля його діяльності у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 № 2059-VIII.

Відповідно до нормативно-правової бази України План заходів реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- проведення природоохоронних заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
- проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- підвищення комфортності сформованої інфраструктури за рахунок її реконструкції та модернізації;
- вжиття заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;
- вдосконалення системи управління відходами, в т. ч впровадження роздільного збору сміття;
- забезпечення загальної доступності Плану заходів 2027, а також самого звіту про СЕО відповідно до вимог Законів України «Про доступ публічної інформації» і «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом розміщення на офіційному веб-сайті Закарпатської ОВА та в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що План заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, відповідає встановленим на національному рівні цілям екологічної політики, враховує більшість з них і передбачає комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності -50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Відповідно до Методичних рекомендацій зі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 року № 296, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки для довкілля – це непрямі впливи на довкілля, які виникають під дією природних чи антропогенних чинників, що не передбачають прямого впливу на довкілля. Кумулятивні наслідки – це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Для визначення ймовірних наслідків для довкілля, в тому числі здоров'я населення, від реалізації цілей і завдань, визначених в Плані заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року було використано контрольний перелік питань (див. таблиця нижче).

.

Таблиця 26. *Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідно до контрольного переліку питань*

Чи може реалізація Плану заходів спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			+	
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		+		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			+	
4. Появу джерел неприємних запахів?			+	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			+	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			+	
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?		+		+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			+	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			+	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			+	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			+	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			+	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			+	

14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			+	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?		+		+
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			+	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		+		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		+		+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			+	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			+	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			+	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?		+		+
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			+	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?		+		+
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			+	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або плановані практиці використання земель?		+		+
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями ДСРР?			+	
Біорізноманіття та природоохоронні території				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			+	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			+	+
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?		+		+
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			+	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		+		+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?		+		+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			+	
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?		+		+
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?		+		+
37. Суттєвий вилив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			+	+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			+	+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			+	

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			+	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			+	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			+	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			+	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			+	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			+	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			+	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			+	
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			+	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			+	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності спричиняють значний негативний екологічний ефект, що матиме вагомий негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			+	

Визначені в Плані заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року завдання та інструменти реалізації дозволяють оцінити їх ймовірний вплив на стан довкілля, в тому числі здоров'я населення, в розрізі його окремих компонентів: атмосферне повітря, водні ресурси, земельні ресурси, біорізноманіття та природоохоронні території, культурна спадщина та рекреаційні території, управління відходами, здоров'я населення та інфраструктура.

Загалом завдання та інструменти реалізації Плану заходів 2027 зорієнтовані на людиноцентричний розвиток, підвищення конкурентоспроможності регіону, розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту на засадах збереження довкілля, формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору.

Відтак у середньо- та довгостроковій перспективі їх реалізація не повинна мати негативного впливу на довкілля, в тому числі здоров'я населення, а навпаки сприяти охороні і збереженню довкілля та покращенню здоров'я населення.

Проте під час виконання окремих проєктів та заходів Плану 2027 можуть мати місце тимчасові короткотермінові негативні впливи на довкілля.

Здебільшого до таких проєктів та заходів належать ті, які пов'язані з розвитком дорожньо-транспортної інфраструктури, інфраструктури безпеки та цивільного захисту, підтримка розвитку сільськогосподарського виробництва та агропереробки (наприклад, під час будівництва/ремонту доріг та інших об'єктів інфраструктури, в т. ч. безпекової, тимчасового негативного впливу може зазнати довкілля, зокрема ґрунти, прилеглих територій, де виконуватимуться роботи, збільшиться обсяг відходів, в т. ч. відходів будівництва; заходи з підвищення енергоефективності в закладах соціальної сфери можуть завдати тимчасової короткотермінової шкоди довкіллю під час їх проведення; і т. п.).

Загалом реалізація проєктів та заходів, які можуть мати тимчасовий короткостроковий негативний вплив на компоненти довкілля, з високою ймовірністю буде супроводжуватися позитивними

вторинними наслідками для здоров'я населення та його життєдіяльності, оскільки передбачає розвиток інфраструктури, в т. ч. сфери охорони здоров'я, доступності, підвищення енергоефективності, покращення водопостачання, запобігання і мінімізації негативному впливу природних катаклізмів тощо.

Реалізація проєктів та заходів Плану 2027 не повинна спричинити до появи вторинних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення. У таблиці нижче наведено оцінку ймовірного виливу реалізації цілей Стратегії 2027 на компоненти довкілля.

Таблиця 27. *Оцінка ймовірного виливу завдань Плану заходів 2027 на компоненти довкілля*

Фактори впливу	**Компоненти довкілля, що зазнають впливу**							
Завдання	**Атмосферне повітря**	**Водні ресурси**	**Відходи**	**Земельні ресурси**	**Біорізноманіття і природоохоронні території**	**Рекреаційні зони та культурна спадщина**	**Населення та інфраструктура**	**Екологічне управління та моніторинг**
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. РОЗВИТОК ОРІЄНТОВАНИЙ НА ЛЮДИНУ								
1.1.1.Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти	0	0	0	0	0	0	+	0
1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами	0	0	0	0	0	0	+	0
1.1.3.Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів і принципу гендерної Рівності	0	0	0	0	0	0	+	0
1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки	0	0	0	0	++	+	0	0
1.2.2.Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадженя нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно- комунікаційних технологій	0	0	0	0	++	+	0	0
1.2.3.Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини	0	0	0	0	++	+	0	0
1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя	-	-	-	-	0	0	++	0
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т.ч. зі створенням реабілітаційних відділень)	-	-	-	-	0	0	++	0

1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	-	-	-	-	0	0	++	0
1.3.4.Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури	-	-	-	-	0	0	++	0
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	0	0	0	0	0	0	+	0
1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі	0	0	0	0	0	0	+	0
1.4.3.Доступне житло, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин	0	0	0	0	0	0	+	0
1.4.4.Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості	0	0	0	0	0	0	+	0
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	0	0	0	0	0	0	+	0
1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області	0	0	0	0	0	0	+	0
1.5.3.Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб	0	0	0	0	0	0	+	0
1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей	0	0	0	0	0	0	+	0
1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді	0	0	0	0	0	0	+	0
1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд	-	0	-	-	0	0	++	0

цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності								
1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	-	0	-	-	0	0	++	0
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ								
2.1.1. Підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо)	+	+	+	+	0	0	+	0
2.1.2. Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, у тому числі релокованого бізнесу	+	+	+	+	0	0	+	0
2.1.3. Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції	+	+	+	+	0	0	+	0
2.1.4. Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів	+	+	+	+	0	0	+	0
2.2.1. Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин	-	-	-	-	-	0	+	0
2.2.2. Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції	-	-	-	-	-	0	+	0
2.2.3. Розвиток лісового господарства та деревообробки	-	-	-	-	-	0	+	0
2.2.4. IT - кластер Закарпаття	-	-	-	-	-	0	+	0
2.2.5. Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії	-	-	-	-	-	0	+	0
2.3.1. Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	0	-	-	-	-	-	+	0
2.3.2. Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і	0	-	-	-	-	-	+	0

безпечних умов для туристів (відпочивальників)								
2.3.3. Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій	0	-	-	-	-	-	+	0
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично- рекреаційних продуктів	0	-	-	-	-	-	+	0
2.4.1. Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці, дуальна освіта	0	0	0	0	0	0	+	0
2.4.2. Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій	0	0	0	0	0	0	+	0
2.4.3. Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості	0	0	0	0	0	0	+	0
2.4.4. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів, співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами в регіоні	0	0	0	0	0	0	+	0
2.5.1. Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури	-/+	0	-	-	-	0	+	0
2.5.2. Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення	-/+	0	-	-	-	0	+	0
2.5.3. Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури	-/+	0	-	-	-	0	+	0
2.6.1. Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів	0	0	0	0	0	0	+	+
2.6.2. Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури	0	0	0	0	0	0	+	+
2.6.3. Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії	0	0	0	0	0	0	+	+
2.6.4. Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами	0	0	0	0	0	0	+	+
2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту,	++	0	-	-	+	0	+	+

енергомоніторингу та енергетичного планування								
2.7.2. Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності	++	0	-	-	+	0	+	+
2.7.3. Стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії	++	0	-	-	+	0	+	+
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ ТА ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК ГІРСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ОБЛАСТІ								
3.1.1. Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі	++	++	0	++	++	0	++	++
3.1.2. Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	++	++	0	++	++	0	++	++
3.1.3. Ефективна система моніторингу невиснажливого і раціонального використання мінеральних і термальних вод області	++	++	0	++	++	0	++	++
3.1.4. Формування еколого – орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін	++	++	0	++	++	0	++	++
3.1.5. Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад	++	++	0	++	++	0	++	++
3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області	++	++	++	++	++	0	++	++
3.2.2. Зниження рівня забруднення повітря викидами від стаціонарних та рухомих джерел забруднення (автомобілів), стимулювання використання електромобілів	++	++	++	++	++	0	++	++
3.2.3.Створення ефективної системи поводження з відходами	++	++	++	++	++	0	++	++
3.2.4.Екоосвіта	++	++	++	++	++	0	++	++

3.2.5.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод	++	++	++	++	++	0	++	++
3.3.1.Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо)	-	-	-	-	-	0	++	0
3.3.2. Підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій	-	-	-	-	-	0	++	0
3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг	-	-	-	-	-	0	++	0
3.3.4.Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств	-	-	-	-	-	0	++	0
3.3.5.Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції	-	-	-	-	-	0	++	0
3.3.6.Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесл, крафтового виробництва та виробництва продуктів із географічним зазначенням	-	-	-	-	-	0	++	0

(--) – значний негативний вплив. Значний негативний вплив слід звести до мінімуму із застосуванням заходів щодо пом'якшення наслідків, щоб він став незначним;
(-) – помірний негативний вплив. Цей вплив є прийнятним;
(0) – немає впливу;
(+) – помірний позитивний вплив;
(++) – значний позитивний вплив.

На основі наведених в таблицях вище оцінок можна зробити наступні висновки щодо ймовірних наслідків від реалізації цілей і завдань Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року для компонентів довкілля та здоров'я населення:

Атмосферне повітря. До короткострокових негативних впливів на стан атмосферного повітря (викидів забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел) ймовірно може спричинити реалізація наступних інструментів реалізації Плану заходів 2027:

1. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки»
2. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки

Водночас низка таких інструментів Плану заходів 2027 орієнтовані на зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Серед них:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027

роки.
2. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки
3. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
4. Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 -2026 роки

Проєкти регіонального розвитку:

8. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області
9. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
10. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору»
11. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
12. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
13. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
14. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
15. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
16. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об’єктах НПП «Синевир»
17. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
18. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region
19. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на кліматичну стійкість громад

Водні ресурси. До ймовірного негативного впливу на стан водних ресурсів може спричинити реалізація інструментів реалізації, пов’язаних з розвитком промисловості та інфраструктури. Зокрема:

1. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки»
2. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки

Проєкти регіонального розвитку:

1. Покращення супроводу і безпеки туризму
2. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
3. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
4. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області

Водночас План заходів 2027 включає інструменти реалізації, скеровані на раціональне використання водних ресурсів регіону. Серед таких інструментів можна виділити:

Регіональні програми розвитку:

1. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
2. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки

Проєкти регіонального розвитку:

3. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі
4. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
5. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
6. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
7. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T
8. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад
9. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров’я (LIFE)

Земельні ресурси. Негативний вплив на природні ландшафти, земельні ресурси та ґрунти може спричинити реалізація інструментів реалізації Плану заходів 2027, пов’язаних з розвитком інфраструктури, зокрема інженерної та транспортної. Наприклад:

1. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки»
2. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки
3. Програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
4. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
5. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»

Проєкти регіонального розвитку:

1. Покращення супроводу і безпеки туризму
2. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
3. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
4. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області

Вищезазначені інструменти реалізації можуть мати тимчасовий негативний вплив на ландшафти та ґрунти внаслідок будівництва/ремонту мостів, автомобільних доріг, водопроводів та капітальних будівель в сільських та гірських населених пунктів.

Проте у Плані заходів 2027 сформовані інструменти реалізації, які повинні забезпечити позитивний вплив на ґрунти та запобігати їхньому забрудненню, зокрема:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки.
2. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
3. Програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
4. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки
5. Програма розвитку і підтримки галузі рослинництва в області на 2021-2025 роки

Проєкти регіонального розвитку:

1. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області
2. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
3. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору»
4. BusinessBridge - Бізнес співпраця для розвитку транскордонних регіонів
5. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
6. Покращення супроводу і безпеки туризму
7. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
8. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров'я (LIFE)
9. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування
10. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі
11. Створення мережі об'єктів вітрогенерації на території Закарпатської області
12. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
13. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
14. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
15. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир»
16. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T
17. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
18. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region
19. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад
20. ЕТНО-Центр та ЕКОферма «Вівчарський хутір»
21. Будівництво будівлі для забою великої рогатої худоби, дрібної рогатої худоби, свиней, інших сільськогосподарських тварин, птиці

Біорізноманіття і природоохоронні території. План заходів 2027 не передбачає реалізацію інструментів реалізації, які можуть спричинити до негативного впливу на біорізноманіття та об'єкти природно- заповідного фонду. Проте ймовірність настання ризиків негативного впливу на біорізноманіття та території з природними обмеженнями буде залежати від розташування територій, на яких будуть реалізуватися ці інструменти в рамках Плану заходів 2027, пов'язані з розвитком інфраструктури та дорожнього господарства, та їх наближенням до природоохоронних об'єктів і територій. Водночас чимало інструментів Плану заходів 2027 зосереджені на збереження, відновлення та охорону біорізноманіття та територій з природними обмеженнями. Серед них:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки.
2. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки
3. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
4. Програма розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 -2026 роки

Проєкти регіонального розвитку:

1. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області
2. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
3. «МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору»
4. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
5. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
6. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
7. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
8. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
9. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир»
10. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
11. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region
12. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на кліматичну стійкість громад.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Короткостроковий тимчасовий негативний вплив на рекреаційні зони регіону може відзначатися внаслідок напливу туристів та рекреантів в пікові відпочинкові періоди. Водночас План заходів 2027 містить інструменти реалізації, які націлені на відновлення та розвиток рекреаційних зон та збереження культурної спадщини регіону. Серед них:

1. Реставрація пам’ятки культури місцевого значення колишня Синагога
2. Літня читальна зала на базі комунального закладу «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потушняка»
3. Облаштування арт-майданчика на території АКІМ
4. Молодіжний центр "CreativeHub".Інноваційний Шлях Розвитку
5. IT-Hub Uzhgorod: простір можливостей
6. Фільм «Традиція виготовлення гуні у селі Річка»
7. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
8. Реставраційні роботи на покрівлі пам'ятки архітектури національного значення Замку-фортеці «Ужгородський замок»
9. Покращення супроводу і безпеки туризму
10. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
11. Промоція туристичного потенціалу області
12. «Майстер відпочинку» - сервіс он-лайн планування самостійних подорожей»
13. Створення умов для розвитку інклюзивного туризму через оцифрування (3D тури) туристичних локацій області та розроблення аудіогідів

Відходи. Ймовірне збільшення обсягу утворюваних промислових та побутових відходів може спричинити реалізація окремих інструментів реалізації Плану заходів 2027. Зокрема:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2025-2027 роки»
2. Програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023-2026 роки

Проєкти регіонального розвитку:

1. Покращення стану об`єктів фонду захисних споруд цивільного захисту області для забезпечення укриттям 100 відсотків населення Закарпатської області
2. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області
3. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а

Водночас План заходів 2027 включає низку інструментів реалізації, спрямованих на підвищення ефективності системи управління відходами. Серед них:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
2. Програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
3. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки
4. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027

роки.

Проєкти регіонального розвитку:

1. Безпечні та ефективні кордони в Карпатському регіоні (HU-SK-RO-UA)
2. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
3. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
4. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
5. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир»
6. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
7. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region

Також в області реалізується Регіональний план управління відходами Закарпатської області до 2030 року.

Населення та інфраструктура. Реалізація певних інструментів реалізації Плану заходів 2027, які скеровані до покращення умов життєдіяльності населення, в т. ч. через відновлення та розвиток інженерної, соціальної та безпекової інфраструктури тощо, а також збереження здоров'я населення, може мати тимчасові негативні впливи на довкілля у разі будівництва соціальних та інших капітальних об'єктів. Проте, за умови дотримання встановлених екологічних нормативів та санітарних норм та правил, цей вплив буде зведено до мінімуму. А в середньо- та довгостроковій перспективі очікується позитивний вплив від їх реалізації. Серед таких інструментів реалізації:

Програми регіонального розвитку:

1. Програма розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки
2. Програма розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя у Закарпатській області на 2023-2027 роки
3. Програма збереження об'єктів культурної спадщини Закарпатської області на 2024-2026
4. Програма інформатизації Цифрове Закарпаття на 2023-2025 роки
5. Програма розвитку культури Закарпатської області
6. Програма розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Закарпатської обласної ради на 2022-2026 роки
7. Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2025-2029 роки
8. Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 -2025 роки

Регіональні проєкти розвитку:

1. Надання якісних послуг дітям з особливими освітніми потребами
2. Освіта без бар'єрів
3. Літня читальна зала на базі комунального закладу «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потушняка»
4. Облаштування арт-майданчика на території АКІМ
5. Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя (HEAL UKRAINE)
6. CROSSDIAM «Спільні дії щодо підвищення спроможності медико-діагностичних служб двох регіональних медичних закладів Люблінського воєводства і Закарпаття»
7. Рівний доступ до стоматологічної допомоги в транскордонному регіоні (4YOURSMILE)
8. «Сату Маре та Закарпатська серцево-судинна координація» Heart Bits

9. “Діти – це майбутнє: інвестиції для покращення якості та доступності медичних послуг у дитячих лікарнях у Білостоці та Мукачеві”
10. Забезпечення роботи Закарпатського обласного центру психосоціальної підтримки для людей, які і постраждали від війни
11. Розвиток центрів соціальної стійкості у Закарпатській області
12. Створення мобільної бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі
13. Створення та розвиток мережі бізнес-ХАБів з розвитку жіночого підприємництва та жіночого лідерства (Перечинська, Іршавська, Хустська міські територіальні громади).
14. Молодіжний центр "CreativeHub".Інноваційний Шлях Розвитку
15. Вдосконалення (розвиток) територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення Закарпатської області
16. Покращення стану об`єктів фонду захисних споруд цивільного захисту області для забезпечення укриттям 100 відсотків населення Закарпатської області
17. Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області
18. Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а
19. STEP - освітньо-тренінгова платформа сталого навчання
20. IT-Hub Uzhgorod: простір можливостей
21. Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття
22. Промоція туристичного потенціалу області
23. «Майстер відпочинку» - сервіс он-лайн планування самостійних подорожей»
24. Створення умов для розвитку інклюзивного туризму через оцифрування (3D тури) туристичних локацій області та розроблення аудіогідів
25. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров’я (LIFE)
26. Покращення розвитку регіональної економіки шляхом збалансування ринку праці

Екологічне управління та моніторинг. План заходів 2027 не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки. Водночас інструменти реалізації Плану заходів 2027 скеровані на підвищення значення екологічної складової у процесі розвитку регіону. Серед них:

Регіональні програми розвитку:

1. Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 -2027 роки.
2. Програма розвитку і підтримки галузі рослинництва в області на 2021-2025 роки
3. Обласна соціальна програма «Питна вода Закарпаття» на 2023—2026 роки»
4. Програма поводження з твердими побутовими відходами у Закарпатській області на 2023-2026 роки
5. Комплексна програма внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024-2028 роки

Проєкти регіонального розвитку:

1. Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них
2. Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров’я (LIFE)
3. Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування
4. Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі

5. Створення мережі об’єктів вітрогенерації на території Закарпатської області
6. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)
7. Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»
8. Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик
9. Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об’єктах НПП «Синевир»
10. «TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T
11. Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту
12. Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region
13. Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад
14. ЕТНО-Центр та ЕКОферма «Вівчарський хутір»

Погіршення клімату і мікроклімату в результаті реалізації інструментів Плану заходів 2027 не очікується, оскільки відсутні причини, які спричиняють до їх зміни, а цілі і завдання скеровані на покращення екологічної ситуації в регіоні.

Відтак за умови дотримання та виконання захисних і охоронних заходів, що відповідають чинним нормативним вимогам, ймовірність появи впливів на довкілля або здоров’я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний кумулятивні та синергічні наслідки для довкілля, в т. ч. здоров’я населення, є незначними.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

Досягнення стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року передбачає виконання інструментів реалізації Плану заходів 2027, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, термомодернізацією, розвитком відновлювальних джерел енергії та раціональним використанням природних ресурсів, виконання яких є невід'ємною складовою для забезпечення збалансованого розвитку регіону в економічній, соціальній та екологічній площинах. Проте під час проведення аналізу ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів 2027 було виявлено окремі інструменти реалізації (проєкти/заходи/програми), виконання яких може спричинити до появи деяких негативних наслідків у вигляді тимчасового короткочасного впливу. Для нейтралізації, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання інструментів реалізації Плану заходів 2027 передбачено здійснення низки заходів, які матимуть позитивний вплив на компоненти довкілля (таблиця нижче). Передбачені заходи є складовою як регіональних програм розвитку, так і проєктів регіонального розвитку.

Таблиця 28. *Заходи, передбачені для запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірного негативного виливу на компоненти довкілля, в тому числі здоров'я населення, внаслідок реалізації цілей і завдань Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року*

Складові довкілля, в т. ч. здоров'я населення	**Заходи, які передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів 2027**
Атмосферне повітря	- розвиток велосипедної інфраструктури; - сприяння розвитку екотранспорту; - розвиток інноваційної інфраструктури (зокрема еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо); - формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін; - будівництво та реконструкція автомобільних доріг загального користування; - впровадження системи енергомоніторингу; - підтримка енергоефективних екологічно безпечних проєктів заміщення енергетичних ресурсів альтернативними і відновлюваними джерелами енергії; - внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області.
Водні ресурси	- будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд; - запровадження ефективної очистки води; - заходи захисту територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень; - запобігання і захист гірських територій від зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод; - будівництво/ реконструкція дамб для берегоукріплення річок.
Земельні ресурси	- запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів; - розвиток інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо); - сприяння науковим дослідженням, навчанню і консультуванню з питань органічного сільського господарства (еколого-економічна оцінка доцільності й ефективності переходу на органічне виробництво); - розроблення ґрунтозахисних та безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та інформаційна кампанія для дрібних агровиробників про потенціал виробництва і збуту органічної продукції.

Надра	- запровадження ефективної системи моніторингу невиснажливого і раціонального використання мінеральних і термальних вод області; - розвиток інноваційних форм підприємництва;
	- стимулювання впровадження і функціонування систем управління якістю, екологічного управління та інших систем управління для виробництва конкурентоспроможної продукції.
Відходи	- підвищення ефективності системи управління відходами; - будівництво сміттєсортувальних/ сміттєпереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів; - проведення навчальних заходів населення з екологічних питань.
Біорізноманіття та природоохоронні території	- наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону; - проведення навчальних заходів населення з екологічних питань; - екологічні акції; - розвиток регіональної екологічної мережі, природно-заповідного фонду; - формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін; - внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області
Рекреаційні зони та культурна спадщина	- сприяння покращенню екологічного стану рекреаційних зон та водних об'єктів; - облаштування паркових, оздоровчих зон та об`єктів природного середовища; - цифровізація туристичних просторів; - розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій; - створення нових туристичних маршрутів та об'єктів; - екологічні акції; - модернізація та реконструкція об'єктів культурної спадщини; - цифровізація просторів культурної спадщини.
Здоров'я населення	- забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя; - формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т.ч. зі створенням реабілітаційних відділень); - охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я; - розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури; - забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі; - реконструкція водозаборів; - будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд; - підвищення ефективності очистки води; - захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень; - благоустрій сільських та гірських населених пунктів; - будівництво/ремонт мостів, автомобільних доріг в сільських та гірських населених пунктів; - створення ефективних систем централізованого оповіщення; - формування фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності; - реалізація заходів з реабілітації та реадаптації внутрішньо-переміщених осіб та ветеранів (фізична, медична, психологічна реабілітація та соціальна, професійна реадаптація); - підтримка ветеранів війни та членів їх сімей.

Водночас для захисту компонентів довкілля (атмосферного повітря, ґрунтових вод, земельних ресурсів, а також здоров'я населення) територій, прилеглих до автошляхів, передбачено формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін», сприяння територіальним громадам регіону в формуванні/реконструкції територій зелених насаджень обабіч автошляхів.

Для захисту водних ресурсів передбачено здійснення постійного моніторингу та контролю за дотриманням норм водоохоронних зон; здійснення захисту джерел питного водопостачання від шкідливого впливу, формування зон санітарної охорони навколо джерел водопостачання.

Для запобігання використанню забруднених ґрунтів та зниженню ризиків для здоров'я населення передбачено сприяння консервації деградованих, техногенно забруднених та малопродуктивних земель, рекультивації порушених земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, відтворення і підвищення родючості ґрунтів. Землі під сільськогосподарськими угіддями, розміщені на розмитих ґрунтах, пересічених ярами та балками, а також на крутосхилах з виходами корінних порід, краще використати для заліснення. А на ріллі необхідно проводити такий протиерозійний обробіток ґрунту, який створює можливості для швидкого переведення стокових вод у нижні ґрунтові горизонти, а також надає орному шару більш стійкий до ерозії стан.

Для захисту усіх компонентів довкілля загалом та земельних ресурсів зокрема стало сприяння запровадженню громадського контролю за станом довкілля в регіоні (наприклад, через платформу електронної демократії e-dem.ua).

У сфері управління відходами посилено підтримку інформаційно-роз'яснювальної кампанії щодо підвищення культури поводження відходами, зокрема серед населення у сільській місцевості, а також питань щодо зміни клімату тощо.

Для збереження видів тваринного і рослинного світу природних екосистем передбачено створення нових природоохоронних територій, розширення вже існуючих площ природно-заповідних об'єктів через запровадження спеціальних заходів «Смарагдової Мережі» – системи природоохоронних територій, що забезпечує збереження біологічного різноманіття на основі екологічних принципів, передбачаючи обмежену, незначну або найменш впливову експлуатацію та антропогенне навантаження на природні ресурси.

Охорона лісу від незаконних рубок є першочерговим завданням державної лісової охорони. Також доцільно зосередити увагу на залученні представників бізнесу до реалізації місцевих екологічних програм та проєктів.

Особливо важливим аспектом в напрямі захисту усіх компонентів довкілля в Закарпатській області є моніторинг туристичної та рекреаційної активності (туристичне навантаження на природні ресурси Закарпаття), зокрема на природоохоронних територіях регіону.

Загалом План заходів 2027 передбачає заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків від виконання завдань з розвитку дорожньо-транспортного господарства, інженерної інфраструктури, житлового фонду та об'єктів соціальної сфери та промисловості. На всіх етапах реалізації інструментів Плану 2027 відслідковується відповідність нормам та правилам охорони навколишнього природного середовища і вимогам екологічної безпеки, в тому числі згідно з вимогами Водного кодексу України, Законів України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд України» та інших.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь- які ускладнення

Проєкт Плану заходів реалізації у 2025 -2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року є середньостроковим плановим документом.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів 2027 вказує на те, що його інструменти реалізації передбачають поширення позитивних впливів на складові довкілля та здоров'я населення, зокрема збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мереж, формування дружнього до довкілля простору області, забезпечення енергетичної сталості регіону в умовах «зеленого» переходу, формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини тощо. Відтак План заходів 2027 враховує принцип екологічної збалансованості (сталого розвитку) Закарпатської області та зорієнтований на зниження антропогенного впливу на довкілля.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Плану заходів 2027 може бути розглянутий й інший сценарії розвитку:

1) гіпотетичний «нульовий» сценарій, за яким План заходів 2027 не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію в регіоні;

2) сценарій, який передбачає врахування в документі державного планування пропозицій та зауважень щодо покращення стану довкілля, в тому числі здоров'я населення, які надійдуть за результатами громадського обговорення та консультацій з органами виконавчої влади Плану заходів 2027 та Звіту про стратегічну екологічну оцінку Плану заходів 2027.

Гіпотетичний «нульовий» сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану речей. Цей варіант виходить з того, що зміни практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники відновлення і розвитку держави будуть залишатись малорухомими. А це стримує реалізацію заходів з охорони та збереження компонентів довкілля і забезпечення збалансованого розвитку регіону, а також розширення природоохоронних територій. Головною потенційною загрозою гіпотетичного «нульового» сценарію є потенційна втрата системності розвитку регіону в середньо- та довгостроковій перспективі, що може спричинити до відсутності комплексного підходу до економічного, соціального та екологічного розвитку Закарпатської області.

В разі не затвердження Плану заходів 2027 можуть загальмуватися процеси, скеровані на екологічно збалансований соціально-економічний розвитку регіону, що спричинятиме до збільшення викидів парникових газів в атмосферу, забруднення водних та земельних ресурсів, незворотної втрати рідкісних видів тварин і рослин, руйнування природоохоронних та заліснених територій, а також об'єктів культурної спадщини. Водночас може погіршитися і стан здоров'я населення через зниження рівня доступності та спроможності мережі закладів охорони здоров'я, падіння якості медичних послуг тощо.

Реалізація гіпотетичного «нульового» сценарію ілюструє значне загострення екологічних проблем, які не сприятимуть формуванню комфортних умов життєдіяльності населення та можуть спричинити до погіршення його здоров'я.

Відтак за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного «нульового» сценарію розвиток Закарпатської області буде ускладнений, і цей сценарій з високою ймовірністю може призвести до погіршення екологічної ситуації в регіоні, що в кінцевому результаті негативно позначиться на здоров'ї населення.

Другий альтернативний сценарій передбачає затвердження проєкту Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, який враховуватиме обґрунтовані пропозиції та зауваження щодо покращення стану довкілля, в тому числі здоров'я населення, які надійдуть за результатами громадського обговорення та консультацій з органами виконавчої влади Плану заходів 2027 та Звіту про стратегічну екологічну оцінку Плану заходів 2027. Водночас цей сценарій може передбачати додаткові витрати ресурсів регіону для його реалізації.

Натомість, в аналізованому проєкті Плану заходів 2027 передбачено, що планування розвитку регіону ґрунтується на врахуванні ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, безпекове середовище, економіку, довкілля, здоров'я населення тощо.

Відтак в інтересах забезпечення ефективного системного розвитку Закарпатської області найбільш прийнятним варіантом буде затвердження аналізованого проєкту Плану заходів 2027 року з врахуванням рекомендацій, викладених у даному Звіті.

Опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у т. ч. ускладнення. Зміст звіту про СЕО сформований відповідно до пункту 2 статті 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

З огляду на важливий характер проєкту Плану заходів 2027 року, ключове значення у виконанні СЕО мали методи стратегічного аналізу. Насамперед, доречним виявилось застосування аналізу контексту стратегічного планування, що передбачає встановлення зв'язків з іншими документами державного планування. Відповідність інструментів реалізації Плану 2027 загальним цілям оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, державної екологічної політики та цілям, завданням, напрямкам галузевих документів державного планування.

Також проведено аналіз поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я, в розрізі компонентів довкілля (клімату і факторів, що на нього впливають, атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, біорізноманіття та природоохоронних територій, відходів, здоров'я населення та інфраструктури). Здійснено оцінку ймовірних наслідків виконання інструментів реалізації Плану заходів 2027, як на окремі компоненти довкілля, так і на комплексні умови територій – стан довкілля, збереження біорізноманіття, раціональність використання наявних ресурсів, розвиток природних та техногенних процесів, а також вплив на здоров'я населення.

Оцінка кумулятивних ефектів дозволила спрогнозувати потенційний сукупний вплив на стан довкілля, в тому числі здоров'я населення, внаслідок реалізації інструментів Плану 2027.

Для здійснення СЕО був обраний метод експертних оцінок, суть якого полягає у визначені майбутнього на основі думок кваліфікованих спеціалістів-експертів, викладених у публічних звітах та аналітичних матеріалах, а також метод екстраполяції, оскільки цей метод полягає в перенесенні встановленого характеру розвитку певної території чи процесу в майбутнє і ґрунтується на вивченні кількісних і якісних параметрів досліджуваного об'єкта за попередні роки, з подальшим логічним продовженням, окресленням тенденцій його розвитку.

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки Плану 2027 та підготовки відповідного Звіту було здійснено:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля Закарпатської області, включаючи значення ключових показників в розрізі компонентів довкілля, в т. ч. здоров'я населення;
- визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру;
- проведення оцінки потенційного впливу інструментів реалізації Плану заходів 2027 на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення.

В процесі аналізу стану довкілля були використані статистичні дані Державної служби статистики України та офіційні дані органів виконавчої влади, на які покладено функції і завдання спостереження та інформаційного забезпечення державної системи моніторингу довкілля (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна гідрометеорологічна служба, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру), а також Департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації.

Особливе значення для аналізу та визначення перспектив просторового розвитку відіграють геопросторові дані, тобто дані з чіткою географічною прив'язкою. Проте частина таких даних є застарілими та зберігаються у паперовому форматі, що унеможливлює їх застосування для виконання поточного аналізу та прогнозування розвитку територій. Це стосується як інформації щодо природних умов та ресурсів, розвитку небезпечних природних процесів, так і структури землекористування та територій зі встановленим режимом використання (природоохоронні території, зони та округи санітарної охорони, охоронні зони, санітарно-захисні зони тощо). Також доступ до частини даних під час війни є обмеженим (наприклад, інформація Держгеокадастру), що теж унеможливлює їх застосування для аналізу поточної ситуації та прогнозування ймовірних тенденцій розвитку.

Таким чином, стратегічна екологічна оцінка проєкту Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року здійснювалась з огляду на зазначені вище обмеження.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Обов'язковою складовою процесу виконання документа державного планування є здійснення моніторингу наслідків його виконання для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а також для своєчасного вжиття заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання документа державного планування, а в разі їх виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків, вжиття заходів для їх усунення.

Моніторинг проводиться згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. №1272). Відповідно до пункту 5 зазначеного Порядку для забезпечення систематичності та об'єктивності спостережень за змінами стану довкілля визначено:

1. Зміст заходів для здійснення моніторингу та строки їх виконання. Моніторинг фактичного впливу на довкілля, умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я під час реалізації Плану заходів 2027 буде здійснюватися Департаментом економічного і регіонального розвитку Закарпатської обласної державної адміністрації, який визначатиме перелік індикаторів, забезпечить доступ до вихідних даних та результатів моніторингу.

Для проведення моніторингу рекомендовано здійснювати наступні заходи:

- **збір та аналіз інформації** про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників, порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників провести аналіз на предмет зв'язку з реалізацією заходів, **визначених Стратегією 2027**);

- **збір та аналіз інформації** про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників, порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками – у строки на підставі запланованого збору у **рамках реалізації проєктів регіонального розвитку та регіональних програм розвитку, визначених Планом заходів 2027** на підставі результатів державного статистичного спостереження
- порівняння захворюваності населення з минулорічними показниками – 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників провести аналіз щодо зв'язку з реалізацією заходів, передбачених Стратегією та Планом 2027).

Здійснення таких заходів забезпечує можливість:

- виявлення наслідків виконання Плану заходів 2027 для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10-15 років, 50-100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;
- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням Плану заходів 2027;
- виявлення непередбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків виконання Плану заходів 2027 для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Заходи, передбачені для здійснення моніторингу, враховують специфіку Плану заходів 2027, період її реалізації та необхідність здійснення моніторингу на різних стадіях виконання визначених в ній завдань. Водночас вплив на довкілля проєктів та заходів, скерованих на

реалізацію інструментів Плану заходів 2027, виконання яких передбачає проведення стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», будуть моніторитися окремо під час їх реалізації та після їх завершення.

2. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників відповідно до кожного з визначених у звіті про стратегічну екологічну оцінку наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Моніторинг наслідків виконання Плану заходів 2027 для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, базується на відстеженні певних показників (індикаторів) в розрізі компонентів довкілля (таблиця нижче). Перелік показників (індикаторів) для здійснення моніторингу Плану заходів 2027 є орієнтований (невичерпний) і, за потреби, може бути змінений (зменшений або доповнений).

Таблиця 29. *Рекомендовані показники (індикатори) моніторингу наслідків виконання Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року для довкілля, в тому числі для здоров'я населення*

Компоненти довкілля	Індикатори	Одиниця вимірювання	Значення у 2021 р.	Цільові значення у 2027 р.
Атмосферне повітря	- викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	тис. т	2,8	Тенденція до зменшення
	- обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	% до рівня 2016 року	57,1	Тенденція до зменшення
	- викиди діоксиду вуглецю стаціонарними джерелами забруднення	тис. т	0,3	Тенденція до зменшення
	- викиди забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення	тис. т	39,8	Тенденція до зменшення
	- викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення в розрахунку на одну особу	кг	32	Тенденція до зменшення
Водні ресурси	- обсяг скидів забруднених (забруднених без очистки та недостатньо очищених) стічних вод у водні об'єкти	млн м^3	3,733*	Тенденція до зменшення
	- частка скидів забруднених (забруднених без очистки та недостатньо очищених) стічних вод у водні об'єкти у загальному обсязі скидів	%	8,81	Тенденція до зменшення
	- потужність очисних споруд	млн м^3	46	Тенденція до збільшення
Земельні ресурси	- площа еродованих земель	тис. га	39,6	Тенденція до зменшення
	- частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ), у загальній площі території регіону	%	17,6	Тенденція до збільшення
	- лісистість території регіону	%	56,8	Тенденція до збільшення
Території з природо-охоронним статусом, об'єкти Смарагдової мережі	- частка територій та об'єктів природно-заповідного фонду у відношенні до площі регіону («показник заповідності»)	%	16,18**	Тенденція до зростання
	- площа заповідників та національних природних парків в регіоні	тис. га	166,1**	Тенденція до зростання
	- кількість об'єктів на території регіону, включених до Смарагдової мережі	одиниць	13**	Тенденція до зростання
	- площа об'єктів на території регіону, включена до Смарагдової мережі	тис. га	147,2**	Тенденція до зростання

Рекреаційні зони та культурна спадщина	- кількість пам'яток культурної спадщини	одиниць	1837	Тенденція до зростання
	- кількість пам'яток, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України	одиниць	56*	Тенденція до зростання
	- кількість пам'яток, на яких проведені ремонтно-реставраційні роботи	одиниць		Тенденція до зростання
Відходи	- обсяг утворених відходів	тис. т	145,0	Тенденція до зменшення
	- обсяг утилізованих відходів	тис. т	0,3	Тенденція до збільшення
	- утворення відходів у розрахунку на одну особу	кг на 1 особу	115,8	Тенденція до зменшення
	- техногенне навантаження відходами на територію регіону	т на км^2	1,1	Тенденція до зменшення
Здоров'я населення	- чисельність населення регіону	млн осіб	1,244	Тенденція до збільшення
	- природний приріст, скорочення (мінус) населення	осіб на 1000 наявного населення	-4,7	Тенденція до зростання природного приросту Населення
	- коефіцієнт народжуваності	осіб на 1000 наявного населення	10,1	Тенденція до збільшення
	- кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ	осіб	107	Тенденція до зменшення
	- кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу	осіб	614	Тенденція до зменшення
	- відсоток населення регіону, які подали декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги, в загальній чисельності населення регіону	%	91,84**	Тенденція до збільшення
	- забезпеченість населення регіону лікарями всіх спеціальностей	лікарів на 10 тис. наявного населення	31,0	Тенденція до збільшення

* дані за 2022 р.
** дані за 2023 рік

Таблиця 30. *Рекомендовані показники (індикатори) моніторингу наслідків виконання Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року для довкілля, в тому числі для здоров'я населення*

Завдання Стратегії	***Інструмент реалізації***	***Назва інструмента реалізації***	***Строк реалізації, у місяцях***	***Відповідальні за виконання***	***Індикатор***	***Цільове значення***

1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами	Проєкт регіонального розвитку	Надання якісних послуг дітям з особливими освітніми потребами	36 місяців	Департамент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Кількість облаштованих ресурсних центрів.	4 одиниці
1.1.3. Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів та принципу гендерної рівності	Проєкт регіонального розвитку	Освіта без бар'єрів.	36 місяців	Департамент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	1.Створення безбар'єрних інформаційних матеріалів	100 екземплярів
					2.Збільшення охоплення дітей з особливими освітніми потребами інклюзивним навчанням.	
1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки.	Проєкт регіонального розвитку	Реставрація пам’ятки культури місцевого значення колишня Синагога	36 місяців	Департамент культури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Реставраційні роботи на всій будівлі філармонії та привабливість будівлі філармонії.	Щороку заклад приймає глядачів, гостей міста та туристичних груп понад 80 000 тисяч осіб
1.2.2. Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій	Проєкт регіонального розвитку (є програма департаменту культури)	Літня читальна зала на базі комунального закладу «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потушняка»	36 місяців	Департамент культури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, Обласна бібліотека ім. Федора Потушняка	Безбар’єрний та доступний простір, для розвитку молоді у м. гужгород	1
					Модернізація та інформатизація бібліотеки	1
					Запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг	5
					Підвищення освітнього рівня та рівня громадянської освіти	До 3000 осіб
1.2.3.Збереження базової мережі та модернізація закладів	Проєкт регіонального розвитку	Облаштування арт-майданчика на	36 місяців	Департамент культури облдержадміністр	Облаштовано фундаментальну основу	1

культури, промоція нематеріальної культурної спадщини		території АКІМ		ації – обласної військової адміністрації	(земляні роботи) та споруджено сцену-подіуму облаштовано мобільні посадкові місця	
					Підготовлено нові постановки, концерти творчими колективами Академії	110
					Забезпечено безбар'єрний доступ для відвідувачів арт-майданчику	70
					Залучено місцеві громади до активної участі у культурних та творчих ініціативах	10
					Збільшено кількість здобувачів освіти Академії	70
1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя	Проєкт регіонального розвитку (в проєкті зазанчена назва регіональної програмиг0	Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя (HEAL UKRAINE)	12 місяців	Департамент охорони здоров'я облдержадміністр ації – обласної військової адміністрації	ЛФК	з 6 до 12 осіб
					Заняття фізичного терапевта	з 6 до 12 осіб
					Заняття ерготерапевта	з 5 до 10 осіб
					Заняття психолога, терапевт мови та мовлення	з 6 до 9 осіб
					Гідрокінезотер апія дітей до 1 року	з 0 до 8 осіб
					Гідрокінезотер апія	з 0 до 60 осіб
					Гідромасаж	з 0 до 10 осіб
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створенням реабілітаційних відділень)	Проєкт регіонального розвитку	CROSSDIAM «Спільні дії щодо підвищення спроможності медико-діагностичних служб двох регіональних медичних	12 місяців	Департамент охорони здоров'я облдержадміністр ації – обласної військової адміністрації	Модернізовано медичних закладів	1 заклад
					Навчено лікарів	75 осіб
					Придбано медичного обладнання	32 одиниці
					Кількість користувачів	800 щорічно

		закладів Люблінського воєводства і Закарпаття»			модернізованого медичного закладу (в частині ангіографічних операцій)	
					Зростання потужності клініко-діагностичних лабораторії лікарні	На 25 відсотків
1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створення реабілітаційних відділень)	Проєкт регіонального розвитку	Рівний доступ до стоматологічної допомоги в транскордонному регіоні (4YOURSMILE)	24 місяців	Департамент охорони здоров'я облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Кількість медичних закладів, які отримали підтримку ЄС	3 заклади
					Учасники тренінгів-лікарі (Україна, Румунія, Угорщина)	50 осіб
					Стоматологічне оснащення	14 позицій
1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	Проєкт регіонального розвитку (Interreg VI-A NEXT Romania-Ukraine 2021-2027)	«Сату Маре та Закарпатська серцево-судинна координація» Heart Bits	12 місяців	Департамент охорони здоров'я облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Капітальний ремонт лікувального корпусу	1
					Збільшення кількості дітей, які будуть охоплені, на основі поточного обслуговування населення з використанням кардіохірургії	До 500 осіб щорічно
1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	Проєкт регіонального розвитку (PLUA.02.01-IP.01-0026/23)	"Діти – це майбутнє: інвестиції для покращення якості та доступності медичних послуг у дитячих лікарнях у Білостоці та Мукачеві"	12 місяців	Департамент охорони здоров'я облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Участь медичного персоналу в спільних заходах через кордон	6 зустрічей
					Придбання сучасного медичного обладнання	5 одиниць (КТГ, цифровий рентген, УЗД, лабораторія ходи)
					Придбання сучасного ІТ обладнання	60 комп'ютерів, сервер
					Придбання безпекового обладнання	камери відеоспостереження

1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	Проєкт регіонального розвитку	Забезпечення роботи Закарпатського обласного центру психосоціальної підтримки для людей, які і постраждали від війни	36 місяців	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Кількість людей, які отримують послуги	800 осіб щорічно
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	Проєкт регіонального розвитку	Розвиток центрів соціальної стійкості у Закарпатській області	36 місяів	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	кількість отримувачів послуг, які отримали психологічну та соціальну підтримку через центри	15 000 осіб
					кількість проведених консультацій (індивідуальних та групових)	13 000 осіб
					кількість навчальних заходів	100 тренінгів
1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі	Проєкт регіонального розвитку	Створення мобільної бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі	36 місяців	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створено мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі	1 одиниця
					Навчено персоналу реагування та запобігання випадкам домашнього насильства на насильства за ознакою статі	10 осіб
					Закуплено автомобіль для мобільної бригади з метою	1 одиниця

					негайного реагування на випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі	
					Виготвлено інформаційних матеріалів щодо послуг (медичних, соціальних, психологічних, правових тощо), які вони можуть отримати для подолання наслідків насильства, та щодо надавачів таких послуг, зокрема інших загальних або спеціалізованих служб підтримки	1000 одиниць
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	Проєкт регіонального розвитку	Створення та розвиток мережі бізнес-ХАБів з розвитку жіночого підприємництва та жіночого лідерства (Перечинська, Іршавська, Хустська міські територіальні громади).	24 місяців	Департамент соціального захисту населення та департамент економічного та регіонального розвитку облдержадміністрації – обласної військової адмінстрації Рада ВПО при Закарпатській ОВА	Придбання меблів для бізнес трьох бізнес – ХАБів, комплектів	3
					Проведено навчальні бізнес-тренінги та воркшопи, кількість	30
					Проведено жіночі бізнес-форуми, кількість	2
					Відкриття нових підприємств учасницями навчальних програм	15

1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді	Проєкт регіонального розвитку	Молодіжний центр "CreativeHub".Інноваційний Шлях Розвитку	24 місяці	Департамент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації; Колочавська та Синевирська сільські територіальні громади	Облаштування простору в громаді, кількість	1
					Проєкти спільнотного розвитку, кількість	6
1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності.	Проєкт регіонального розвитку	Вдосконалення (розвиток) територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення Закарпатської області	36 місяців	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Придбання обладнання автоматизованої системи централізованого оповіщення Закарпатської області, кількість	1
1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема, в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності.	Проєкт регіонального розвитку	Покращення стану об`єктів фонду захисних споруд цивільного захисту області для забезпечення укриттям 100 відсотків населення Закарпатської області	36 місяців	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Проведення ремонтів об`єктів фонду захисних споруд цивільного захисту області, кількість	28 одиниць (за наявності фінансування)
1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною	Проєкт регіонального розвитку (Interreg Польща-Україна 2021-2027.	Нове будівництво центру безпеки по вул. Шевченка 77-В, с. Колочава, Колочавська	12 місяців	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації – обласної військової	Будівництво модульного центру безпеки, кількість	1

комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).		територіальна громада, Хустський район, Закарпатська області		адміністрації Колочавська сільська територіальна громада	Оснащення центру безпеки, обладнання	1
					Закупівля спеціалізованого рятувального обладнання, одиниці	4
1.6.2.Сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	Проєкт регіонального розвитку	Реконструкція з добудовою будівлі літ. В під центр безпеки громадян с. Кам'янське вул. Центральна №71 а	24 місяців	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації – обласної військової адміністрації Кам'янська сільська територіальна громада	Реконструйовано будівлю під центр безпеки, одиниць	1
					Створено підрозділи центру безпеки, одиниць	3
					Надано послуг із захисту від надзвичайних ситуацій, громадського порядку, охорони здоров'я, кількість	20000
					Створено робочих місць, кількість	20
2.1.1. Підтримка розвитку сталих бізнес -екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, екщ-	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG EUROPE)	«МАЕ – Вперед до аерокосмічного простору»	36 місяців	Департамент економічного та регіонального розвитку облдержадміністрації – обласної	Створення вартості інноваційних екосистем та багаторівневе управління для	9

індустріальних парків, наукових технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо),				військової адміністрації	ефективної трансформації з партнерами учсницями проєкту	
2.1.2.Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, зокрема релокованого бізнесу	Проєкт регіонального розвитку Захід	BusinessBridge - Бізнес співпраця для розвитку транскордонних регіонів	36 місяців	Департамент економічного та регіонального розвитку облдержадміністрації – обласної військової адміністрації КУ «Агенція регіонального розвитку Закарпатської області»	Створено веб-платформу для інвесторів, кількість	1
					Маркетингове дослідження, кількість	1
					Проведено інвестиційний тур	1
					Проведено інвестиційний форум	1
2.1.3.Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції	Проєкт регіонального розвитку	Школа експортера Закарпаття	24 місяців	Департамент економічного та регіонального розвитку облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Проведено навчання для отримання нових та удоскоаналення наявних знань щодо ведення бізнесу, які відповідають вимогам ЄС для представників бізнесу Закарпаття.	2
2.1.4. Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – співробітництво», підтримка стартапів.	Проєкт регіонального розвитку	STEP - освітньо-тренінгова платформа сталого навчання	36 місяців	Департамент економічного та регіонального розвитку, департамент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Модернізація освітньої інфраструктури	1
					Розробка та впровадження цифрових освітніх інструментів і веб-платформи для онлайн-навчання	1

					Спільна співпраця та обмін досвідом між освітніми установами обох країн	2
					Проведення фінальних освітніх форумів в Україні та Румунії	2
2.2.1.Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин	Проєкт регіонального розвитку	Створення в області виноградного розсадника площею 5 гектарів	12 місяців	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Кількість вирощеного садивного матеріалу	50-70 тис шт/рік, а також на такій же площі щорічно у наступні 10 - 15 років
2.2.4. IT - кластер Закарпаття	Проєкт регіонального розвитку	IT-Hub Uzhgorod: простір можливостей	24 місяцці	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створення ковоpківного простору в м. Ужгород	1
					Створення нових робочих місць	50
					Проведення заходів	10

2.2.5.Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії	Проєкт регіонального розвитку	Фільм «Традиція виготовлення гуні у селі Річка»	24 місяці	Департамент культури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створення фільму «Традиція виготовлення гунь у селі Річка», організація презентації фільму широкій громадськості, поширення фільму через соціальні мережі	1
2.3.1.Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	Проєкт регіонального розвитку	Дослідження наявних природних ресурсів, розширення видів лікувально-оздоровчих послуг та аналіз доступності до них	36 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Дослідження ресурсів	2 мінеральні та термальні родовища
					Нові діючі туристично-рекреаційні об'єкти	2
					Рекомендації щодо збереження природно-лікувальних ресурсів	
2.3.1 Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	Проєкт регіонального розвитку	Реставраційні роботи на покрівлі пам'ятки архітектури національного значення Замку-фортеці «Ужгородський замок»	36 місяців	Департамент культури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації Комунальна установа «Управління спільною власністю територіальних громад» Закарпатської обласної ради	Реставраційні роботи	1
2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об’єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація,	Проєкт регіонального розвитку	Покращення супроводу і безпеки туризму	36 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Відвідуваність туристичного об'єкту	200 000 осіб в рік

створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).					Проведення системних заходів щодо інформування туристів про безпеку під час активного відпочинку.	3 заходи
2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).	Проєкт регіонального розвитку	Розвиток сталого туризму в національних природних парках Закарпаття	12 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Встановлення модульних будиночків	15
					Створено нових оглядових майданчиків	2
					Розроблено велосипедні маршрути	3
					Створення нових пішохідних маршрутів	2
					Розроблено стратегію розвитку для НПП «Зачарований край»	1
2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, зокрема з використанням цифрових технологій.	Проєкт регіонального розвитку	Промоція туристичного потенціалу області	36 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Проведення інформаційних та прес-турів для представників преси і туристичних компаній України та з-за кордону, кількість у рік	1
					Випуск та презентація інформаційних видань про туристично-рекреаційний потенціал області, кількість у рік	3

					Розміщення інформації у ЗМІ та на інтернет ресурсах про туристичний потенціал краю тощо, кількість у рік	100
2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій.	Проєкт регіонального розвитку	«Майстер відпочинку» - сервіс он-лайн планування самостійних подорожей»	36 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створити базу даних надавачів туристчиних послуг, кількість	1000
					Створити сторінки у соцмережах, кількість	4
					Кількість туристів, які скористалися сервісом, осіб	10000
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів	Проєкт регіонального розвитку	Створення умов для розвитку інклюзивного туризму через оцифрування (3D тури) туристичних локацій області та розроблення аудіогідів	36 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Виготовлення 3D туру туристичних локацій, кількість	1
					Виготовлення аудіо гідів туристичних локацій , кількість	2
					Збільшення кількості обслуговуваних туристів, зокрема людей з інвалідністю, відсоток у рік	1
					Проведення інформаційних кампаній щодо надання субєктами підприємницької діяльності послуг для осіб з інвалідністю, кількість у рік	1
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG VI-A NEXT Румунія –Україна 2021-	Цілюща вода – шлях до довготривалого здоров’я (LIFE)	24 місяців	Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової	Формування команди та експертної групи, проведення конференцій та	5

	2027)			адміністрації	круглих столів	
					Створення веб-платформи «LIFE»	1
					Здійснення візитів з метою дослідження природних ресурсів	10
					Видання інформаційних матеріалів та їх поширення	3
2.4.2.Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій	Захід	Покращення розвитку регіональної економіки шляхом збалансування ринку праці	24 місяці	Департамент економічного та регіонального розвитку та депратмаент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Проведення обласного заходу фестивалю кар'єри у поєднанні з ярмарком вакансій	2
2.4.3.Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості	Проєкт регіонального розвитку	Незламні: досвід США для освітньої реінтеграції ветеранів	12 місяців	Управління з питань ветеранської політики облдержадміністрації – обласної військової адміністрації Установа «Агенція регіонального розвитку Закарпатської області»	Розробка короткострокових курсів із залученням ветеранів за обраними спеціальностями у співпраці з університетом штату Орегон	3 групи
					Проведення спеціалізованого навчання для викладачів УжНУ (користування платформою Canvas, розробка та завантаження курсів; етика поведінки з ветеранами війни та людьми з	30 осіб

					інвалідністю, соціальні та психологічні аспекти викладання)	
					Проведення тренінгу «Зелена зона» для факультетів, які викладатимуть короткострокові курси, Офісом ветеранів університету штату Орегон	1
					Конференція «Надання освітніх послуг ветеранам у вищих навчальних закладах». Презентація Майстер-плану	1
2.5.3.Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури.	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG VI-A NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна – 2021-2027)	Безпечні та ефективні кордони в Карпатському регіоні (HU-SK-RO-UA)	36 місяців	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Закарпатській області; Міжнародна Асоціація інституцій регіонального розвитку «МАІРР»	Створення системи обміну інформацією та досвідом між професійними установами на українсько-угорському кордоні	1
					Розробка техніко-економічних обґрунтувань для модернізації інфраструктури пунктів пропуску та розробку документації пункту перетину кордону Косино-Барабаш	1
2.6.1.Підтримка інституцій регіонального	Проєкт регіонального розвитку	Інституційна підтримка регіонального	24 місяці	Управління єврорегіональної співпраці	Учасники проєкту, кількість	100 осіб

розвитку, у тому числі проєктних офісів		офісу міжнародного співробітництва Закарпатської області		облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Подані проєкти, кількість	50
					Виграні проєкти	5
2.6.2.Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури	Проєкт регіонального розвитку	Цифровий простір Закарпаття	24 місяці	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Відкриті цифрові освітні центри	15
					Фахівці, що оволоділи знаннями та навичками	13300
					Залучені фахівці в проєкті	30
2.6.4.Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами	Проєкт регіонального розвитку	LEAD-UP: Розбудова потенціалу для сталого майбутнього та транскордонних партнерств	12 місяців	Управління єврорегіональної співпраці облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Залучені громади від Закарпаття, кількість	10
					Навчені фахівці від громад Закарпаття, кількість	20
					Навчальна програма	1
					Транскордонні проєкти, кількість	10
					Стійкі партнерства з питань планування спільних проектів з інраструктурним компонентом, кількість	10

2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування.	Проєкт регіонального розвитку	Запровадження системи енергоменеджменту в органах місцевого самоврядування	24 місяців	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, Органи місцевого самоврядування	Впровадження систем муніципального енергоменеджменту менеджменту в бюджетних установах, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, кількість положень	10
					Впровадження енергомоніторингу споживання паливно-енергетичних ресурсів бюджетними установами, кількість будівель	150
2.7.2.Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності	Проєкт регіонального розвитку	Сприяння розвитку агрофотовольтаїки в Європі	36 місяців	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження облдержадміністрації - обласної військової адміністрації, Установа «Агенція регіонального розвитку Закарпатської області	Регіональне дослідження перспектив розвитку АФВ у регіоні	1
					Навчальні тури до країн-партнерів	6
					Розробка інструмента політики впровадження АФВ у регіоні	1
2.7.3.Стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії	Проєкт регіонального розвитку	Створення мережі об’єктів вітрогенерації на території Закарпатської області	36 місяців	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого	Створено робочих місць, кількість	707
					Збудовано вітроенергетичних установок, одиниць	109

				значення; Департамент економічного та регіонального розвитку, Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження облдержадміністрації – обласної військової адміністрації; Органи місцевого самоврядування	Згенеровано електричної енергії в рік, кВт-год	1,5 млрд
					Направлено громадам на соціальний розвиток, в рік млн гривень	180
3.1.1.Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі	Проєкт регіонального розвитку	Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколого-освітньої роботи та сталого розвитку (далі - МНДЦ)	36 місяців	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створено МНДЦ, кількість	1
					Проведено міжнародну конференцію, кількість	1
					Проведено навчальних семінарів та практичних занять для студентів, осіб	6
					Залучено відвідувачів МНДЦ, осіб	3000
3.1.2.Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	Проєкт регіонального розвитку	Відновлення та збереження водно-болотного угіддя міжнародного значення (далі ВБУ) «Долина нарцисів»	24 місяців	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Влаштовано гідрометеопост, одиниць	1
					Влаштовані гідрорегуляційні шлюзи, одиниць	8
					Влаштовані перепади-загати, одиниць	6
					Утримано в належному стані існуючі гідрорегуляційні шлюзи та	14

					перепади-загати, одиниць	
					Розчищено територію від деревно-чагарникової рослинності, гектарів	30
3.1.2. Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	Проєкт регіонального розвитку (HUSKROUA/23/RS/1.2/036)	Розробка системи моніторингу водно-болотних угідь на основі технологій і сучасних практик	24 місяців	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Оцінка поточного стану водно-болотних угідь у транскордонному регіоні SK-RO-UA та встановлення їх статусу. Організації, що співпрацюють, кількість	8
					Впровадження комплексної системи моніторингу та запобігання забрудненню водно-болотних угідь на основі сучасних технологій та практики, гектарів	197
3.1.4.Формування еколого орієнтованого багатофункціонального, наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін	Проєкт регіонального розвитку	Управління трансформаційними явищами у біорізноманітті та смарагдових об'єктах НПП «Синевир»	36 місяців	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Створення розсадника з фонових, рідкісних, зникаючих видів дерев до закладки, кількість	4000 саджанців щорічно
					Створення умов для відродження біологічного різноманіття прилісових та лісових лук	100 гектарів
					Створення умов для утримання овець та коней	900 овець, 30 коней
					Відновлення гідрологічного режиму водно-болотних угідь	5 об'єктів

3.1.5.Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до екологічного й природоохоронного законодавства та потреб регіону й громад.	Проєкт регіонального розвитку (INTERREG EUROPE)	«TenConnecT» - Інноваційні підходи до підвищення внутрішньорегіональних переваг коридорів TEN-T	36 місяців	Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Розробка Схеми планування території Закарпатської області.	1
3.2.3.Екоосвіта	Проєкт регіонального розвитку	Youth 4 eco-edu. - CARPATHIAN YOUTH FOR ECO SMART EDUCATION Карпатська молодь за свідому еко-освіту	24 місяці	Департамент екології та природних ресурсів, Департамент освіти і науки, молоді та спорту облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, Установа «Агенція регіонального розвитку Закарпатської області»	Створення екопросторів, кількість	2
					Розробка навчальних еко програм, кількість	2
					Створення еко класів у школах Ужгорода, кількість	3
					Транскордонні заходи для дітей, учасники	по 20 дітей з України та Польщі на кожному заході
3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод	Проєкт регіонального розвитку	Захист навколишнього середовища – створення українсько-польської системи управління лісовими пожежами в Карпатському регіоні / Environmental safety - creation of a Ukrainian-Polish forest fire management network in the Carpathian region	24 місяців	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації – обласної військової адмінстрації ГУ ДСНС України у Закарпатській області	Участь у спільних транскордонних заходах, кількість	586 осіб
					Покращення матеріально-технічної бази пожежно-рятувальних підрозділів	5
					Придбані пожежні автомобілі, кількість	8
3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень,	Проєкт регіонального розвитку	Підвищення ефективності надання первинної медичної	24 місяці	Департамент цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністр	Кількість підтриманих закладів охорони здоров'я, що	16

запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод		допомоги рятувальникам и та медичними командами / Enhancing the Effectiveness of Primary Medical Care by Rescue Personnel and Medical Rescue Teams		ації – обласної військової адміністрації ГУ ДСНС України у Закарпатській області	надають послуги екстреної медичної допомоги, що спеціалізуютьс я на наданні кваліфікованих послуг, одиниць	
					Спільні польсько-українські навчання, учасники	192
					Підтримані медичні заклади, кількість	1
3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації грунтів, зневоднення та зниження рівнів грунтових вод	Проєкт регіонального розвитку Програма Interreg VI-A NEXT Румунія-Україна	Кліматична синергія – сталий результат через моделювання та мережеву співпрацю для управління прирічковими та придамбовими територіями, спрямованими на клматичну стійкість громад	36 місяців	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністр ації – обласної військової адміністрації Холмківська територіальна громада Міжнародна Асоціація інституцій регіонального розвитку «МАІРР»	Організації та громади, що працюють у сфері кліматичних змін, кількість	4
					Розроблені концепції кліматичних змін для громад, кількість	4
3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг	Програма регіонального розвитку	Створення мережі ЦНАПів Закарпаття	36 місяців	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації облдержадміністр ації – обласної військової адміністрації	Проведено реконструкцію/ капітальний ремонт приміщень ЦНАП, кількість об’ктів	7
					Придбано необхідне обладнання та майна для зонування приміщення ЦНАП, кількість зон	5

					Придбано паспортного обладнання, кількість	19
3.3.4.Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств.	Проєкт регіонального розвитку	ЕТНО-Центр та ЕКОферма «Вівчарський хутір»	36 місяців	Департамент агропромислового розв облдержадміністрації – обласної військової адміністрації итку Синевирська сільська територіальна громада Колочавська сільська територіальна громада Міжгірська селищна рада	Кількість овець гірсько-карпатської породи у фермерських та особистих селянських господарствах 3 громад	3000
					Створення робочих місць для ремісників, господинь, майстринь, які працюють у сферах на основі вівчарства, кількість	50
					Кількість полонинських господарств	10
					Кількість туристичних продуктів на основі вівчарства та дотичних галузей.	20
3.3.5.Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції	Проєкт регіонального розвитку	Будівництво будівлі для забою великої рогатої худоби, дрібної рогатої худоби, свиней, інших сільськогосподарських тварин, птиці	24 місяці	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації – обласної військової адміністрації	Обладнання забійного пункту	3
					Створення нових робочих місць	20
					Нові ринки збуту	2

За результатами щорічного моніторингу кількість індикаторів може бути розширена шляхом включення до моніторингу додаткових показників відповідно до умов реалізації Стратегії 2027 та Плану заходів 2027.

Здійснення моніторингу впливів виконання Плану заходів 2027 на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за визначеними показниками з веденням щорічної звітності дозволить своєчасно виявляти недоліки і порушення, що негативно впливають на складові довкілля та здоров'я населення, і обґрунтувати необхідні заходи щодо їх усунення.

3. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля під час реалізації Плану заходів 2027 вказує на те, що загалом її реалізація повинна позитивно вплинути на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельні ресурси, біорізноманіття, збереження об'єктів природно заповідного фонду, Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення, об'єкти культурної спадщини, систему управління відходами, а також здоров'я населення та інфраструктуру забезпечення його життєдіяльності.

Водночас під час виконання Плану заходів 2027, в результаті моніторингу реалізації передбачених в ній цілей, можуть бути виявлені впливи на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, які мають прямі наслідки на стан довкілля, умови життєдіяльності та здоров'я населення. У такому випадку перелік індикаторів для моніторингу наслідків виконання Стратегії 2027 та Плану заходів 2027 для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, буде доповнено відповідними індикаторами, які дозволять об'єктивно оцінити та відстежити зміни.

4. Методи визначення кожного із показників, які дають змогу швидко та без надлишкових витрат їх вимірювати. Під час реалізації Плану заходів 2027 будуть відстежуватись екологічні загрози для довкілля шляхом спостережень та збору наявних статистичних та звітних даних про стан довкілля, про наслідки для довкілля та здоров'я населення, які виникли за результатом реалізації передбачених у Плані заходів 2027 інструментів реалізації. Отримані показники будуть проаналізовані та об'єктивно оцінені шляхом порівняння наявних значень з вихідними значеннями, з нормативними значеннями (встановленими нормативно-правовими актами) та/або з цільовими значеннями (визначеними у Звіті про стратегічну екологічну оцінку Проєкту заходів 2027).

5. Періодичність вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями. Відповідно до статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» моніторинг наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення, оприлюднюється один раз на рік орган виконавчої влади, який є відповідальним за розроблення документу державного планування та здійснює загальне керівництво і контроль за його виконанням (Департаментом економічного і регіонального розвитку Закарпатської обласної державної адміністрації), на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет, вносить до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки та у разі виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення. Відтак вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями буде здійснюватися не рідше одного разу на рік.

6. Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання документа державного планування, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, включають:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про вплив реалізації документа державного планування на довкілля, в т. ч. здоров'я населення;
- отримання інформації, яка може бути використана для удосконалення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірка дотримання екологічних норм, встановлених відповідними органами влади;
- відстеження процесу виконання документа державного планування відповідно до ухвалених в ньому цілей та завдань, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків для довкілля, в т. ч. здоров'я населення;
- отримання інформації, яка може бути використана для удосконалення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО).

У разі виявлення систематичних відхилень від встановлених нормативів щодо складових довкілля рекомендовано здійснити аналіз захворюваності населення для виявлення негативного

впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення. Водночас доцільно використовувати також відповідні статистичні та звітні дані.

У разі коли під час здійснення моніторингу виявлено не передбачені звітом про стратегічну екологічну оцінку негативні наслідки реалізації Плану заходів 2027 для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, замовник повинен вжити заходів для їх усунення, а також розглянути пропозиції щодо внесення змін до Плану заходів 2027 для запобіганню подібним негативним наслідкам у майбутньому. У разі внесення суттєвих змін до Плану заходів 2027 вони підлягають стратегічній екологічній оцінці.

Замовник протягом п'яти робочих днів з дня затвердження документа державного планування розміщує на своєму офіційному веб-сайті та вносить до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки затверджений документ державного планування, рішення про його затвердження, заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування, і письмово повідомляє про це орган, зазначений у статті 6 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища).

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Проєкт Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року не містить конкретних проєктів здійснення господарської діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і які потребують надання документів дозвільного характеру на їх провадження, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів.

Відтак стратегічна екологічна оцінка проєкту Плану заходів 2027 не передбачає проведення транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від її реалізації для довкілля, в тому числі здоров'я населення, зачеплених держав (сусідніх країн).

Водночас проєкти, які будуть скеровані на інструментів реалізації Плану заходів 2027, і відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» підлягатимуть оцінці впливу на довкілля та/або проведенню стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», окремо проходитимуть процедуру оцінки впливу на довкілля, в т. ч., за потреби, щодо транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення зачеплених держав, до прийняття рішення про їх реалізацію.

11. Резюме інформації нетехнічного характеру, розраховане на широку аудиторію

1. Проєкт Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року визначає інструменти реалізації, а саме проєкти регіонального розвитку, заходи та регіональні місцеві програми зібрані для реалізації завдань оперативних цілей до стратегічних цілей: 1. Розвиток орієнтований на людину; 2. Підвищення конкурентоспроможності регіону; 3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області.

Проєкт Плану заходів із реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідає стратегічним цілям державної екологічної політики України та узгоджується з низкою документів державного планування, серед яких: Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, Водна стратегія України на період до 2050 року; Державна стратегія управління лісами України на період до 2035 року; Енергетична стратегія України до 2050 року; Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року; Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року; та інші.

2. Аналіз стану довкілля, в тому числі здоров'я населення, вказує на позитивні тенденції, за більшістю компонентів довкілля. Зокрема відбулося зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (впродовж 2016-2021 років зменшились майже на 43 %); збільшується обсяг нормативно очищених стічних вод, які надходять у поверхневі водні об'єкти (у 2022 році він зріс на 3,84 % порівняно з 2021 роком); значна частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) (17,6 % усієї території регіону); регіон посідає одне з провідних місць в розвитку природно-заповідної справи в Україні (коефіцієнт заповідності території області становить 16,18 % при середньоукраїнському – 6,91%); на території Закарпаття є об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, Смарагдової мережі, водно-болотні угіддя міжнародного значення; до об'єктів Смарагдової мережі запропоновано ще 33 нові території регіону; в Закарпатській області розвідано понад 360 джерел мінеральних вод з різними хімічними та лікувальними властивостями, а мінеральні води, які можуть використовуватись з лікувальною метою, представлені близько 60 основними родовищами.

В окремих територіальних громадах Закарпатської області провадиться робота з будівництва сміттєпереробних заводів та встановлення сміттєсортувальних ліній.

91,81% населення регіону подали декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги.

3. У сфері захисту довкілля є чимало негативних чинників, вплив яких необхідно мінімізувати. Зокрема через неефективну роботу застарілого газоочисного обладнання на окремих підприємствах регіону продовжується забруднення атмосферного повітря, через збільшення автотранспортного навантаження в межах області, в т. ч. внаслідок використання старих необладнаних вловлювачами викидів шкідливих речовин автомобілів, збільшились викиди в атмосферу шкідливих речовин пересувними джерелами забруднення (лише у 2021 році вони збільшились на 8,1 %, порівняно з 2020 роком). А в 2022-2023 роках, після початку збройної агресії росії проти України і втрати Україною морських транспортних шляхів Закарпатська область стала однією з ключових транспортних артерій держави, які сполучають Україну з країнами Європи, цілком ймовірно, що викиди забруднюючих речовин на території регіону від автотранспорту зросли ще більше.

Обсяг неочищених/недостатньо очищених зворотних (стічних) вод, які потрапляють у поверхневі водні об'єкти регіону є доволі знаним (у 2022 році він становив 8,8 % загального обсягу скинутих зворотних вод). Найбільшими забруднювачами поверхневих водойм і надалі залишаються об'єкти житлово-комунальних підприємств області внаслідок значного зносу об'єктів мережі водопостачання та водовідведення, а також очисних споруд, які потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності та впровадження нових технологій очищення стічних вод.

Закарпатське передгір'я є зоною надмірного зволоження, що зумовлює сильний змив і розмив ґрунтів на схилах, поширення площинної та лінійної ерозії земель (в регіоні обліковано 39,6 тис. га еродованих земель). Також 530,2849 га земель регіону потребують консервації.

В області простежуються тенденції до збільшення кількості адвентивних видів та розширення місця їх зростання і поширення. Також в області поширені інвазійні види рослин (амброзія полинолиста, повитиця польова та борщівник Сосновського).

Не у всіх населених пунктах регіону організовано централізований збір ТПВ (частка покриття населених пунктів регіону централізованим збором ТПВ становить 80,75 %). Більшість діючих місць видалення відходів вичерпали свої потужності, заповнені на 80-85 %. Потужності з утилізації побутових відходів відсутні.

В області, як і загалом в Україні, простежується природне скорочення населення (коефіцієнт природного приросту, скорочення (мінус) населення становить -4,7 особи на 1000 осіб наявного населення).

4. Основними проблемами довкілля, які вирішуються в результаті реалізації Плану заходів 2027 є: зростання забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами забруднення; скид, головним чином, житлово- комунальними підприємствами, поверхневого стоку, що формується на території громад регіону без очистки, та недостатня якість очищення стічних вод на очисних спорудах; забруднення поверхневих вод внаслідок природних катаклізмів; небезпечні екзогенні геологічні процеси; забруднення земельних ресурсів об'єктами промисловості та сільського господарства; надмірне туристичне навантаження в пікові періоди на рекреаційні зони з термальними джерелами; антропогенний вплив (туризм, збір рідкісних рослин, вирубка лісу тощо) на природоохоронні території; поширення інвазійних видів рослин; низька ефективність системи управління відходами (відсутність потужностей з утилізації побутових відходів, слабо розвинена система роздільного сортування відходів); низька якість води через значну амортизацію водопровідних мереж.

5. Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля Плану заходів 2027 визначаються низкою документів міжнародного рівня, які підписала Україна, та законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону атмосферного повітря», «Про управління відходами», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про охорону культурної спадщини», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про інвестиційну діяльність», Водним кодексом України та іншими.

6. Інструменти реалізації Плану 2027 зорієнтовані на людиноцентричний розвиток, підвищення конкурентоспроможності регіону, розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту на засадах збереження довкілля, формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору. Відтак у середньо- та довгостроковій перспективі їх реалізація не повинна мати негативного впливу на довкілля, в тому числі здоров'я населення, а навпаки сприяти охороні і збереженню довкілля та покращенню здоров'я населення. Проте під час виконання окремих інструментів реалізації Плану заходів 2027 можуть мати місце тимчасові короткотермінові негативні впливи на довкілля. Здебільшого до таких завдань належать завдання, пов'язані з розвитком дорожньо- транспортної інфраструктури, інфраструктури безпеки та цивільного захисту, підтримка розвитку сільськогосподарського виробництва та агропереробки (наприклад, під час будівництва/ремонту доріг та інших об'єктів інфраструктури, в т. ч. безпекової, тимчасового негативного впливу може зазнати довкілля, зокрема ґрунти, прилеглих територій, де виконуватимуться роботи, збільшиться обсяг відходів, в т. ч. відходів будівництва; заходи з підвищення енергоефективності в закладах соціальної сфери можуть завдати тимчасової короткотермінової шкоди довкіллю під час їх проведення; і т. п.). Загалом реалізація інструментів розвитку, які можуть мати тимчасовий короткостроковий негативний вплив на компоненти

довкілля, з високою ймовірністю буде супроводжуватися позитивними вторинними наслідками для здоров'я населення та його життєдіяльності, оскільки передбачає розвиток інфраструктури, в т. ч. сфери охорони здоров'я, доступності, підвищення енергоефективності, покращення водопостачання, запобігання і мінімізації негативному впливу природних катаклізмів тощо. Реалізація завдань та інструментів реалізації Плану заходів 2027 не повинна спричинити до появи вторинних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення. А, за умови дотримання та виконання захисних і охоронних заходів, що відповідають чинним нормативним вимогам, ймовірність появи впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний кумулятивні та синергічні наслідки для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, є незначними.

7. Для нейтралізації, зменшення та пом'якшення можливих короткочасних негативних наслідків інструментів реалізації Плану заходів 2027 передбачено здійснення низки заходів, які матимуть позитивний вплив на компоненти довкілля. Серед них: сприяння розвитку екотранспорту; формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін; будівництво та реконструкція автомобільних доріг загального користування; впровадження системи енергомоніторингу; будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення, очисних споруд; підвищення ефективності очистки води; заходи захисту територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень; будівництво/ реконструкція дамб для берегоукріплення річок; проведення навчальних заходів населення з екологічних питань; екологічні акції; будівництво сміттєсортувальних/ сміттєпереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів; забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя; формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (в т. ч. зі створенням реабілітаційних відділень); формування фонду захисних споруд цивільного захисту з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності; та інші.

8. Розглянувши альтернативи аналізованому проєкту Плану заходів 2027, дійшли висновку, що в інтересах забезпечення ефективного соціального та економічного розвитку Закарпатської області на засадах екологічної збалансованості найбільш прийнятним варіантом буде затвердження аналізованого проєкту Плану заходів 2027.

9. Моніторинг наслідків виконання Плану заходів 2027 для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, проводитиметься згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. №1272). Водночас пропонуємо включити до переліку індикаторів виконання Стратегії 2027 та Плану заходів 2027 індикатори моніторингу наслідків для довкілля від реалізації цілей, завдань Стратегії 2027 та інструментів реалізації Плану заходів, які запропоновані в розділі 9 даного Звіту.

10. Проєкт Плану заходів 2027 не містить конкретних проєктів здійснення господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і яка потребує надання документів дозвільного характеру на провадження такої діяльності, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів. Відтак стратегічна екологічна оцінка Плану заходів 2027 не передбачає проведення транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від її реалізації для довкілля, в тому числі здоров'я населення, зачеплених держав.

Виконавчий директор регіонального відділення
«Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України»

Координаторка напрямку «Децентралізація та демократизація» проєкту «Підтримка відновлення місцевого самоврядування та відбудови і реконструкції громад в Україні», що впроваджується Агентством міжнародного співробітництва асоціації муніципалітетів

Королівства Нідерландів VNG International у партнерстві з Асоціацією міст України за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів

Експерт зі стратегічного планування, розвитку довкілля, гендеру, інклюзії та сталого розвитку громад

Бойко Наталія

